

LAISVĖ

ZIGMAS BRINKIS:

Svarstymai dėl sveikatos
reikalavimų tvarkymo

ROŽA ŠOMKAITIŲ:

Kaip savo profesijoje galiu
prisidėti prie Lietuvos
atstatymo

*ANTANAS MAŽIULIS IR
ANTANAS POCIUS:*

Vaizdai iš kovų dėl laisvės

ZENONAS IVINSKIS:

Istorija taip pat krizėje

EDUARDAS TURAUSKAS:

Tarptautini ekipažų kelias

Dvasia ir interesas

John Foster Dulles, atsakydamas Jungtini Pavergt j Taut kal dinius sveikinimus 1954, be kita ko, pasteb jo, kad JPT nutarimai *“atspindi laisv - j žmoni dvasios vieningum , t b tin laimingesn s ateities element ”*.

Dulles žodžiai turi gilios pras m s. Pagal juos dvasios vienin - gumas b tinas yra asmens lai - mingesnei ateiai, b tinas gru - pi geriams santykiams, b ti - nas tautoms taikiai sugyventi ir bendradarbiauti. Kur jo n ra, žmogus jau iasi suskil s, žmo - gus kovoja su žmon mis, tau - tos su tautomis — jeigu n ra tarp j dvasios bendrumo.

*

Dvasios bendrumas... Kur jam pagrindas?... Nuo Kaino ir Abelio, per Sofoklio, Servant s, Šekspyro herojus iki m s kasdieninio gyvenimo kartojasi dvejopos dvasios žmon s, kar - tojasi variausiais pavidalais ir vardais, bet vis panašios dvejo -

pos dvasios: romantikas-realis - tas, idealistas-praktikas, princi - p žmogus-oportunistas, dva - sios žmogus-intereso žmogus...

Pirm j dvasia taip susiklos - iusi, kad jie atsiži ri nekin - tamus principus, pagal kuriuos jie vairuoja savo veiksmus (pa - gal teisingum , garbingum , iš - tikimyb , laisv , artimo mei - l ...). St. Šalkauskio m gtu ter - minu tariant, kintamus momen - to reikalus stato prieš nekinta - m princip reikalavimus.

Intereso žmon s kintamus dienos reikalus matuoja pagal šios dienos savo interes , kuris yra taip pat nepastovus, kinta - mas. D l to jiems ir vertyb s yra nepastovios, reliatyvios; jiems princip n ra.

Sunku yra pirmajam susi - prasti su antruoju, sunku prin - cip žmogui, dvasios žmogui bendradarbiauti su intereso žmogum, nes sunku surasti tarp j dvasios bendrumas.

*

Dvasios žmogus ir intereso žmogus — toki buvo, yra ir bus visais amžiais. Tik nelygaus svorio jie tur jo ar turi visuomen je. Dvasios žmogus akivaizdžiausiai persv r ir dav ton viešajam gyvenimui viduriniais amžiais riterin je kult roje, krikšioniškosios dvasios išaugintoje tarp barbar . Dvasios žmogus stoji tada ideal ne skelbti, bet j ginti. Niekas negal s paneigti jo pasiaukojimo, rizikos, iki brav ros.

Kai naujausiais laikais gyvenimo pirm sias linijas siverž mas ; kai jos skonis ir reikalavimai m duoti ton visuomen je, — persvara tenka dabar intereso žmogui. Dvasios princip žmogus tuose kraštuose, kur anks iau klest jo riterin kult ra, šiandien yra lik s mažumoje. Jis atkakliai kovoja, bet jo balsas nustelbiamas. Senajame pasaulyje visus principus nusveria asmeninis ar tautinis šios dienos interesas, filosof vadinama egzistencija. Tiesa, iš praeities dar likusios formos ir fraz s. Intereso žmogus dar didžiuojasi praeities krikšioniškosios kult ros turtais, skelbiasi es s j saugotojas, gyn jas nuo nekrikšioniško antpl džio. Bet tai žodžiai — savyje krikšioniškosios dvasios jau seniai nebeturi. Veltui jieškotum Senajame Pasaulyje

dr sos stoti už krikšionišk sias dorybes — teisingum , laisv , jei tie žodžiai netarnauja šios dienos savam interesui.

*

Naujajame Pasaulyje teb ra kita pad tis. Nesenos kovos už savo krašto laisv , kieta kova už sik rim ir daug kas kitanul m , kad Amerikoje, šiame kapitalo ir laisv s, materialin s gerov s ir neribotos pažangos galimybi krašte, kaip niekur kitur teb ra gyva ir principingumo dvasia. Neišbl suskovos energija ir pasiryžimas eiti su auka ten, kur kiti kovoja už žmogaus teises, už principus. Tai visos tautos nusiteikimas. Ir tas, kuris atsistoja tautos priekyje, b t nepopuliarus t principingum išdav s.

Amerikai n ra svetima, sakykim, ambicija b ti kovotoju už princip vykdym visame pasaulyje. Tai primena an riteri dvasi , iš kurios plauk “crusade for . . . faith”.

*

Naujojo Pasaulio žmogui nelengva susiprasti su Senojo — pritr ksta “dvasios vieningumo”. Bet niekur kitur dvasios žmogus ir intereso žmogus nesusikerta taip akivaizdžiai kaip Jungtin se Tautose. Tiesa, jose

visos tautos išpažino tuos pačius taurius principus. Tačiau išpažino principus ir tos, kurios iš anksto juos buvo pasiryžusios laužyti, perversiškai kitus kaltindamos jų laužymu. Šitokis cinizmas yra ženklas, kad JT stinga "dvasios vieningumo", atvirksčiai, jas sprogdina dvasios priešingumai. Užmegzdama Jungtini Tautų žiedą, Amerika leido lėti į kirminui. Tik jo, kad žiedas virs obuoliu, ir jo augimas nustelbs kirmino veikimą. Bet kitaip iš jo — kirminas graužiasi obuolyje vis plačiau.

Amerika leido tada pasireikšti kitai iniciatyvai — Jungtiniams Pavergtoms Tautoms, kad jos būtų lygus žinios balsas šauksmas tiems, kurie Jungtiniuose Tautose yra kaip šykštuošis suklypus prieš savo interesų skrynias.

Tik ar šis žinios balsas ir daugelis kitų veiksmų pajėgs sujungti interesų žmogaus širdines, sustiprinti dvasios principų žmonių frontą Jungtiniuose Tautose ir pasaulyje?

*

Jieškant atsakymą pasaulio politikos eigams lemiant klausimą iš Dulles pasiskolintu dvasios vieningumo požiūriu, tenka mažiau vilties dėl Senojo Pasaulio vakarinių valstybės,

kur persveria savo intereso židrumas. D mesio ir vilties verta Naujojo Pasaulio atstovų Amerika. Verta d mesio, ar joje stiprus ir persvers dvasios žmogus ar intereso žmogus. Pirmuoju atveju stiprus ir pasipriešinimas principų laužytojams; antruoju atveju bus migdoma savo tauta, stiprus nuolaidos, nyks pavergtiesiems išsilaisvinimo, perskeltiesiems susijungimo viltys.

Amerika laiko savo tradicine garbe ginti principus. Yra joje dvasios žmonės, tačiau yra ir intereso žmonės. Vieni su riteriniu narsumu atmeta net bendradarbiavimą su partneriu, su kuriuo negalėtų "dvasios vieningumo". Kiti su realistiniu blaivumu sutinka bendradarbiauti, bet reikalauja iš partnerio tuos principus vykdyti. Trei žodžiuose skamba principai in abstracto, bet in concreto jie moka priimti esamą patį, į pažiūrėti giedriai, su optimizmu, kad viskas eis dar geriau. Amerikai, stojantys už principus, jie moka prieš akis perstatyti principus kitokioje pirmumo tvarkoje, kad amerikietis ir principingumo nenustotų ir nebūt angažuojamas naujai aukai. Ir vietoj "crusade for freedom" išsirikiuoja tokiu būdu pirmoje eilėje "crusade for peace".

Kaip JT, taip ir pati Amerika yra virtusi arena, kurioje eina ta kova tarp dvasios žmogaus ir intereso žmogaus. Tikia eina tyliai, rafinuotai... Stebim, kaip nevienoje pozicijoje yra laimėjimas intereso žmogus...

*

Mūsų vaidmuo toje kovoje nedidelis, bet vis dėlto aktyvus:

Stebėti atsidas kovas tarp dvasios žmogaus ir intereso žmogaus pirmiausia Amerikoje ir savo mažas įgagas mesti svarstyklėmis, kuri atstovauja principams, nes tik į laimėjimas bus pasaulio iš-

gelbėjimas ir pavergtas į išlaisvinimas.

Stiprinti dvasios žmogaus, princip žmogaus pozicijas savo tautinio veikimo plote, nes tik į laimėjimas pateisins ir prasmins buvimą tretyje;

Tik tie nepajudinamai, kad dvasios žmonės frontas Amerikoje persvers; jei ne savaime iš vidaus, tai princip cinizmas ir grobuoniškumas pažadins Amerikos vieningą dvasią ir iš jos kylant riterišku naujam "crusade for freedom"...

Tai yra ir redakcijos kalbėdinis linkėjimas skaitytojams.

1952:

Kremliaus pavergti kraštai ir milijonai žmonės yra gyvi rodymai artimo pavojaus, gresiančio kiekvienai laisvai tautai šiandien. Tironija turi būti maitinama naujais užgrobitais, nes kitaip ji bus nušluota ... Ar mes galime būti ramūs, kada milijonai artim pasilieka vergijoje? Mes esame grasomi didelės tironijos — tironijos, kuri stengiasi kiekvieną žmogų suformuoti pagal savo modelį.

Dwight D. Eisenhower

1948:

Netolimoje praeityje nebuvo pagrindo pesimizmui dėl Amerikos ir Rusijos ateities santykių ... Abidvi buvo laisvos nuo siekimo kurti koloninę imperiją.

Dwight D. Eisenhower

1955. 7. 18:

Amerikiečiai tauta nori būti draugais su Sovietų tauta. Nėra natūrali skirtum tarp mūsų tautų ir mūsų valstybių.

Dwight D. Eisenhower

VALSTYB IR DEMOKRATIJA

PILNUTIN DEMOKRATIJA ciklas buvo pradėtas Nr. 2 (39) str. Valstyb ir kultūra: jame svarstyta, kaip demokratijos principą gyvendinti kultūros srityje, kad būtų pagerbti visi piliečiai pasaulyje iriniai sitikinimai.

Nr. 3 (40) ir 4 (41) buvo str. Žmogus ir kiti: kaip demokratijos principą gyvendinti kultūros srityje, kad kuo tikslingiau būtų suorganizuota kinų grynai gamyba ir kuo teisingiau būtų paskirstytos tarp piliečių.

Nr. 5 (42) str. Tauta tarp tautų: nepriklausomas Lietuvos sąjungimas Europos tautų šeimai.

Nr. 6 (43) str. Valstyb ir valdžia: kaip suorganizuoti valdžią, kad ji kuo teisingiau piliečių demokratines laisves suderint su valstybės pažangai reikalinga tvarka.

Nr. 7 (44) str. Valstyb ir šeima: kokia statymų tvarka ir valstybės globa turi būti taikoma šeimai, kad ji būtų sveikas ir našus valstybės pagrindas.

1955. 7. 21:

Po pasikalbėjimo su kiekvienu rusų delegacijos nariu jis (Eisenhoweris) buvo giliai tikintis, kad jie (rusai) visi trokšta taikos taip pat nuoširdžiai kaip ir jis pats.

"Time"

pilnutin demokratij (7)

TARNAS AR VIEŠPATS

Valstybė nėra asmens ar šeimos amžininkė. Tik gyvenimui išsišakojus, kai nei atskiras asmuo, nei atskira šeima nebepajėg patenkinti žmogaus reikalų; kai šeimos susijung gimines; kai kiti virto organizuota medžiokle, sutelktiniu žemės dirbimu arba gyvuli auginimu; kai auklėjimas pralauž šeimos sienas ir per jo gėnt,—tik tada iškilo naujos, galingesnės organizacijos reikalingas. Tada pradėjo reikštis valstybė. Ji apjung asmenis, šeimas ir gimines, bet j nesunaiškino. Valstybė neabsorbavo nei šeimos bendruomenės, nei religinės bendruomenės, nei kitų bendruomenių, ir jė pakaitalu netapo. Valstybė visas jas tik sustiprino. Davė joms ir pačiam asmeniui apsaugą, žodžiu, valstybė atsirado kaip pagalba asmeniui ir kitiems pagrindiniams visuomenės narveliams.

Pirmąkart valstybės paskirtis — padėti asmeniui ir šeiminei, religinei bei kitiems bendruomenėms išsilaikyti bei išsiskleisti.

Žmogus suorganizavo valstybę ne kaip savo gyvenimo tikslą, bet tik kaip vieną iš priemonių savo bėgimui tobulinti. Todėl

ne žmogus valstybei, bet valstybė žmogui turi tarnauti.

Bet jeigu valstybė atsirado tik tada, kai asmuo, šeima ar giminiams be valstybės nebepajėgė savo uždavinius atlikti, tai natūrali valstybės kompetencija ir turi tenkintis tik tuo, ko nebepajėgia atlikti asmuo, šeima ar kuri kita bendruomenė. Valstybės teisė ir pareiga sudaryti asmeniui ir bendruomenei veikti tinkamą sąlygą, bet nepaglemžti jų uždavinius ir stelbti jų užsimojimus.

Kas nori ir pajėgia atlikti asmuo, to nereikia pavesti bendruomenei; kas nori ir pajėgia atlikti šeimai, religijai, profesiniam bendruomeniui, to nereikia pavesti valstybei.

Tai yra privatinė iniciatyvos dėsningumas. Jis eina iš paties valstybinio gyvenimo prigimties. Jis nubrėžia ribas kiekvienai valstybinei kompetencijai.

Totalistinis dėsnis: "Niekas be valstybės, niekas šalia valstybės, viskas valstybėje ir per valstybę", — priešžmogiškas. Jis iškreipia valstybės paskirtį. Pagal ją valstybė, užuot tarnavusi žmogui, turi jam viešpatauti. Totalistinė valstybė jau nebe

priemonė žmogui reikalams tenkinti, bet pats žmogaus buvimas tikslas. Ji pasiglemžia visus žmogui gyvenimo uždavinius ir visas gyvenimo sritis. Totalizmas suvalstybina ne tik gyvenimą, bet ir patį žmogų. Demokratija yra totalizmo priešybė. Ji valstybę supranta kaip priemonę asmens tikslams tarnauti.

Valstybės paskirtis pagalbinti asmeniui, šeiminei, kultūrinei, religijai, profesiniam bendruomenei išreiškia ir vykdo tikslai demokratinę valstybę.

VERGAS AR SAU ŽMOGUS

Totalizmas žmogaus asmeniui nors pavergia: tautai ar ideologijai, rasei ar klasei, darbui ar kapitalui. Tuo tarpu demokratijoje asmuo stovi augščiau už visus žemiškojo gyvenimo pradus.

Žmogaus asmuo yra pati augštesnioji vertybė.

Demokratija šiuos vertybes pripažįsta ir stengiasi valstybės gyvenime jas išreikšti.

Demokratijos pagrindas sudaro asmens pirmumas prieš bendruomenę.

Tiesa, asmuo gyvena bendruomenėje. Be jos negalėtų nei išsilaikyti, nei išsivystyti. Tačiau tai nereikia, kad žmogus kaip asmuo, kaip protinga ir laisva būtybė, būtų palenkta ben-

druomenei kaip augštesniam tikslui. Bendruomen yra tik s lyga asmens gyvenimui. Ji niekad negali virsti asmens tikslu, o asmuo jai — tik priemone. Jeigu žmogus dažnai daug k bendruomenei savo laisva valia aukoja, jis tatai daro ne savo asmens atsisakymas, bet j dar labiau pabr ždamas. Bendruomenei negalima aukoti dalyk , susijusi su asmens esme, kaip s žin , sitikinimai, tiesa, dorov .

Antra vertus, bendruomen — šeimin , profesin , religin — n ra žmogui atsitiktinis dalykas, bet pa ios jo prigimties siekimas. Žmogus pa ia savo esme yra apspr stas b ti drauge su kitais. Ir šis buvimas reiškiasi bendruomenin mis formomis. Buvimas drauge asmens ne tik nenaikina, bet j ištobulina, išskleidžia jo visuomenin pus . Pilnutinis asmens išsivystymas yra galimas tik bendruomen je. Tod l demokratija ima asmen ne atitraukt nuo kit , ne vieniš , bet gyvenant bendruomen je, siekiant bendrosios gerov s ir atsaking už savo veiklos lauk .

Demokratija, nepažeisdama asmens pirmumo, saugo šeiminn , religin , profesin bendruomen , kaip b tinas s lygas asmeniui išsiskleisti.

Demokratija žino, jog žmogus valstyb sijungia per prigimt sias bendruomenes. Tarp asmens ir valstyb s stovi tarpinis bendruomen s, kurios neleidžia asmeniui sauvaliauti, o valstybei — asmens nustelbti. Prigimtoji hierarchija yra b tinas demokratin s valstyb s d s nis.

Demokratija gali b ti atremta tik tam tikr žmogaus samprat , b tent, kad žmogus yra nelygstamai vertinga asmenyb , gyvenanti ir veikianti prigimtosiose bendruomen se.

Iš vienos pus s žmogaus asmuo yra vertyb pati savimi, tod l negali b ti naudojamas kaip priemon kam nors. Iš antros pus s, savo esme žmogus yra suaug s su bendruomene, tod l negali elgtis sauvališkai. Kur n ra šitokios žmogaus sampratos, ten negali b ti n tikros demokratijos sampratos.

Demokratija reikalauja kilni paži r žmogaus b tyb , gilios jai pagarbos, nuoširdaus jos vertinimo.

Demokratija reikalauja augštos dvasin s kult ros.

Nei barbariškas žmogus, nei barbariška tauta n ra demokratai. Demokratija n ra prigimties dovana. Ji yra kovos laim jimas. Ilgos kovos su barbariškais atskiro žmogaus ir visuomen s instinktais. Tod l

*aukl jimas demokratijai yra
vienas iš pagrindini vi-
suomenini uždaviniai .*

Jeigu vienur ar kitur demo-
kratij ištinka sunkumai, tai jie
eina ne iš demokratijos princi-
p , bet tik iš demokratijos s -
mon s kriz s. Asmens sampra-
tos nuosmukis, demokratijai iš-
aukl t vad stoka, visuomeni-
nio atsakingumo pajautimo su-
menk jimas nevienoje šalyje
sužlugdo pa i demokratij . Vi-
somis tad visuomenin s pedago-
gikos priemon mis reikia ugdy-
ti žmoguje demokratin asme-
nyb .

*Demokratija yra augš iausioji
visuomenin vertyb .*

Bet kaip tik tod l ji gali b ti
lengvai prarasta. Demokratija
niekada n ra laim ta visam lai-
kui. J reikia nuolat ir nuolat
laim ti.

LAISV N RA SAUVA- LIAVIMAS

Asmens pirmumas praktiškai
gali reikštis tik asmens laisve.
Tod l asmens laisv s vykdymas
yra viena iš pagrindini demo-
kratin s valstyb s pareig . To-
talizmas nekart demokratijai
yra priekaištav s, kad ji, pasi-
sakydama už asmens laisv ,
skelbianti anarchij ir tuo b du
stumianti valstyb suirut . Ta-

iau šioks priekaištas yra pa-
remtas nesusipratimu. Laisv s
principas demokratijoje yra vi-
suotinis. Demokratin s laisv s
esm yra ta, kad tai yra laisv
visiems, ne tik tam tikriems
luomams, grup ms ar asme-
nims. Tad jeigu kas savo lais-
v naudoja piktam, kenkdamas
kitiems sav ja laisve naudotis,
tuo pa iu jis pats praranda teis-
s savo laisv s naudojim .
Kaip amerikieiai vaizdžiai sa-
ko, kiekvieno rank laisv pa-
sibaigia ties kaimyno nosim.
Taigi

*asmuo demokratijoje t ra tiek
laisvas, kiek jis pats laisv s
visuotinum išpaž sta
ir vykdo.*

Kas kit laisv neigia, tas
pats nustoja teis s savo laisv .
Kiekvienas kito laisv s pažeidi-
mas iššaukia pažeid jo laisv s
apr žim . Tas lie ia atskirus
žmones ir j samb rius. Parti-
ja, kuri neigia asmens laisv ,
kuri griebiasi prievartos, susi-
kerta su pa ia demokratijos es-
me. Tokia partija neturi teis s
naudotis demokratin s partijos
laisve.

*Prievarta yra demokratijos
užpuolimas.*

Kaip atskiras asmuo turi b -
tinojo apsigynimo teis , taip ly-
giai toki pat teis turi ir de-
mokratija. Tod l

nedemokratin s partijos ar s j džiai, neigt demokratin es asmens laisves, demokratijoje neturi b ti tolueruojami.

Bendroji asmens laisv gyvenime reiškiasi visa eile atskir laisvi . Jas galima vadinti vairiais vardais, bet visos jos turi esminio ryšio su asmens pirmumu visuomenin je srityje. sitikinim laisv , kitaip dar s žin s, tik jimo, pasaul ži ros laisve vadinama, yra demokratijos ginama pirmoj eil j. Prievarta sitikinim srityje yra pats didžiausias asmens pažeidimas. Iš pa ios sitikinim laisv s eina žodžio laisv . Žmogus turi b ti galintas savo sitikinimus reikšti. sitikinim laisv be laisv s juos reikšti tebt farizjinis laisv s paneigimas. Savo sitikinimus asmuo turi b ti galintas ne tik reikšti, bet ir vykdyti savo paties, savo šeimos gyvenime. Ši asmens laisv galima žmoni religin , kult rin , politin organizavim si. Ugdymo laisv apima aukl jim ir lavinim bei mokym , žodžiu,

asmens laisv demokratijoje reiškiasi sitikinim , žodžio, organizavimosi ir ugdymo laisve visose gyvenimo srityse.

Laisv s principas kykla iš nepakartojamo žmogiškosios as-

menyb s originalumo, kur atsir m s susikuria visuomen s vairumas. Visuomen n ra vienalyt d l to, kad kiekvienas žmogiškasis asmuo yra kitoks.

Laisv s vykdymas demokratijoje turi paisyti šio vairumo ji glausti valstybin santvark .

Demokratin santvarka n ra ir negali b ti uniformin . Ji turi b ti daugianga. Demokratija globoja visuomenin vairum ir iš jo kuria darni vienyb vairyb je. Vietin s, profesin s, kult rin s, konfesin s žmoni skirtyb s turi rasti vietos demokratin je valstyb s santvarkoje. Tatai pasiekama plaiai taikant savivald valstyb s gyvenimo svarbiosiems sritims.

SAVIVALDYBINIS DAUGINGUMAS

Pastarajame šimtme tyje beveik visi visuomeniniai uždaviniai buvo kraunami valstyb s politiniams organams. Valstybin iniciatyva, nustelbusi privatin , pasirod perdaug sustingusi ir biurokратиška, nepaj gi augštos kult ros gyvenimo išsišakojusi j reikal patenkinti. Antra vertus, visk apr pusi valstybin politini organ kompetencija buvo apsprendžiama tik politiniu poži riu, iš aki išleidžiant kitus po-

ži rūs, pvz. profesin , religin , kult rin . Tuo b du visas valstyb s gyvenimas buvo kreipiamas vienašališkai. Demokratin s valstyb s politiniai organai turi b ti išlaisvinti nuo jiems nepakeliamos profesini , kult rini uždavinį naštos, ir ši našta turi b ti paskirstyta nat raliems ši uždavinį vykdytojams — atitinkamoms bendruomen ms. Šiam reikalui turi b ti sukurti atitinkami savi-valdybiniai organai. Jie turi atsistoti greta politini valstyb s organ , kaip savarankiški atskir valstyb s gyvenimo sri i tvarkytojai.

Trys sritys privalo savivaldos: (1) vietos, (2) kio bei socialin , (3) kult ros.

Vietos reikal savarankiškumas jau seniai yra suprastas ir vykdomas. Socialini bei kio reikal srities savivaldos užuomazg jau taip pat tur jome nepriklausomos Lietuvos kaikiuriuose veikmenin s savivaldyb s pakaituose. Ateities Lietuvoje

tur t b ti sudarytos s lygos socialinei bei kio demokrati-jai išsivystyti, apimant vis kio sri i visus kio veiksnius.

Ko mažiausiai praktikuotas dalykas yra kult ros reikal savivalda. Bet kad valstyb s santvarka iš tikro b t demokratin ir kad asmens laisv s tikrai b t vykdomos, ir kult ros sri iai reikalinga savivalda.

Demokratija galina valstyb nenusavinam sias asmens teises bei laisves vykdyti tik per vietin , kin bei socialin ir kult rin savivald .

Demokratija apima vis valstyb s gyvenim . Negali likti n vienos viešojo gyvenimo srities, kurioje demokratiniai principai b t paneigti. Demokratija apima ne tik politin srit , bet ir socialin bei kin , ir kult rin . Asmens pirmumo principas galioja visoms gyvenimo sritims ir jose visose turi rasti tinkam savo išraišk . Demokratija turi b ti pilnutin .

1911:

Kartais tautos istorijoje esti moment , jog neišvengiamai tenka griebtis dvasin s id jos pranašumui rodyti. Laisv yra tokia dvasin id ja, d l kurios tenka imtis ginklo ir vaduoti pavergtuosius. Toks žygis savo esme yra auka ir to d l šventas. Aš niek nemaldausiu "taikos", iki pasaulyje vyraus neteisyb ir blogis.

Woodrow Wilson

SVARSTYMAI D L SVEIKATOS

REIKAL TVARKYMO

ZIGMAS BRINKIS,
Madridas

Galvojant apie busimosios Lietuvos s rang aišku, kad viena aktuali j problem bus tinkamas sveikatos reikal tvarkymas. Nors nežinome, kada gr šime, nei kokias sveikatos staigas bei medicinos persona l gr ž Lietuvoje rasime, vis tiek vert t jau galvoti ir apie ateities medicinos reikal tvarkym , nustatant bent principines gaires. Tik iš anksto gerai pasiruošus, galima tik tis tinkamesnio šio konkretaus klausimo sprendimo atkurtoje demokratin je Lietuvoje.

M s gydytojai, dirbdami vairiose laisvojo pasaulio šalyse, šiuo metu turi prog nuolat sekti naujaisi medicinos moksl pažang ir iš ar iau pažinti vairi krašt sveikatos reikal tvarkymo sistemas. Pasisavin , kas yra gera ir k eventualiai gal t panaudoti sugr ž , jie tur t pasvarstyti ir praktines t ger j pusi realizavimo galimybes, nes sovietin medicinos koncepcija ir iš viso sveikatos reikal tvarkymas nesiderina su sveikatos reikal santvarka laisvajame pasaulyje.

Šio rašinio tikslas stabtel ti ties pagrindin mis sveikatos reikal organizacijos kryptimis, paži r ti kaip jos taikomos praktikoje ir pasvarstyti, kokios krypties sveikatos reikal santvarka iš principo labiau tik t ateities Lietuvai.

I. Pagrindin s kryptys sveikatos reikal tvarkyme

Kaip visose socialinio gyvenimo srityse, taip ir sveikatos reikal tvarkyme randame dvi pagrindines kryptis: *liberalin* ir *socialin* . Nagrin jant sveikatos reikal organizacij Soviet t S jungoje, dabarties Lietuvoje ar satelitiniuose kraštuose, beveik galima b t kalb ti dar apie tre i j — *socialistin* krypt . Ta iau iš tikr j tai n ra nauja kryptis, o tik totalistin s valstyb s m ginimas absoliu iai ir savaip pritaikyti socialinius principus praktikai, paliekant žmogaus asmen nušaliai.

Liberalin s krypties sveikatos reikal santvarkoje gydytojas yra pilna žodžio prasme laisvos profesijos atstovas. Jo prakti-

ka remiasi betarpiškai asmeni-
niu kontaktu su ligoniais. Šitaip
susidaro šeimos gydytojai. Jie
gerai pažįsta savo pacientus,
nes juos nuolat prižiūri.

Pagrindiniai dsniai, kuriais
remiasi liberalin s krypties san-
tvarka yra šie:

- a) ligonis laisvai renkasi gy-
dytoją ,
- b) gydytojas laisvai savo
nuožiūrą išrašo vaistus,
- c) ligonis ir gydytojas tiesio-
giai susitaria dėl honoraro ir
- d) gydytojas honorarą gauna
betarpiškai.

Grynai liberalin je santvar-
koje valdžios staigos ir pa i
gydytojų profesin s s jungos
gali kištis tik dėl atitinkamo
darbo kokyb s ir profesin s eti-
kos reikalavim . Gydytojas yra
visiškai laisvas pasirinkti savo
privatai praktikuojamai medi-
cinai darbo kabinet bei nusi-
statyti pri mimo valandas.

Socialin s krypties sveikatos
reikal santvarkoje gydytojas
nustoja buv s individualinis ar-
ba laisvos profesijos atstovas,
nes dažniausiai pati valstyb
imasi tvarkyti sveikatos reika-
l organizacij , suteikdama me-
dicinos profesijai visai nauj
form . Asmeniniai gydytojo -
ligonio santykiai lyg ir nublun-
ka, lyginant juos su gydytojo -
valstyb s santykyiais, nes gydy-

tojas tampa daugiau ar mažiau
valstyb s tarnautoju.

Pagrindiniai dsniai, kuriais
remdamosi eil demokratini
valstybi pasirinko socialin s
krypties sveikatos reikal tvar-
kym , šiandien yra išreikšti Vi-
suotini je Žmogaus Teisi dek-
laracijoje. Joje sakoma (§ 25),
kad kiekvienas žmogus turi teis
s minimal pragyvenimo lyg ,
galinant užtikrinti sau egzis-
tencij ir gerb v , pirmoje
vietoje maist , apsirengim , bu-
t , medicinos pagalb bei socia-
lini staig patarnavimus. Iš
kitos pus s reikia pamin ti ir
ekonomin sveikatos vert .
Sveikata yra tiek individo, tiek
visos tautos brangiausias tur-
tas ir vienas pagrindini dar-
bingumo element . Valstyb s
produktyvumas labai priklauso
nuo fizin s jos pilie i sveika-
tos. Tai svarbu ne tik totalisti-
n ms valstyb ms, kurios š
princip yra suabsoliutinusios,
bet ir demokratijoms. Pažan-
g s kraštai, kuriems r pi ir
žmoni sveikata, ir gamybos ki-
limas, paskutiniu metu vis dau-
giau d mesio skiria socialin s
krypties sveikatos reikal san-
tvarkai.

Nemokamo medicinos patar-
navimo vedimas visiems pilie-
iams iš pagrind pakei ia sen
n j liberalin s krypties san-
tvark .

II. *Esam kryp i taikymas konkre iuose kraštuose*

Esminis skirtumas yra tarp medicinos reikal tvarkymo *laisvame pasaulyje* ir *anapus geležin s uždangos*. Laisvajame pasaulyje liberalin s krypties medicinos santvarkos pavyzdžiais galima pamin ti Jungtines Amerikos Valstybes ir Pranc zij ; socialin s — Anglij ir Švedij . Anapus geležin s uždangos medicina yra be išimties socializuota arba, kaip sak me, socialistin s krypties.

Tipingiausi *liberalin s krypties* santvark matome *JAV-se*. ia gydytoj laisv s nevaržo joks tekstas: nei rašytin , nei tradicin “Medicinos charta” neegzistuoja. Medicinos lygis, kuris priklauso nuo bendro krašto kio lygio, mokslin je srityje — tiek diagnostikoje, tiek chirurgin je technikoje ar terapijoje — JAV-se stovi neigin ijamai augš iau, negu bet kurioje kitoje pasaulio šalyje. To paties negalima pasakyti apie socialin pažang . Šioje srityje JAV ne tik neprilygsta pažangesniems vakar Europos kraštams, bet kai kuriais atžvilgiais yra net gerokai atsilikusios. Gal tai tod l, kad europie i mentalitetas šiuo klausimu yra kitoks, negu amerikie i . Pastarieji socialin gerov

supranta grei iau kaip galimyb gerai uždirbti, negu apsidrausti.

Ligonini JAV-se yra vairi r ši : pradant nuo priva i prabangini klinik turtingiesiems iki kuklesni valstybini ligonini mažiau pasiturintiems. Ta iau dažniausiai sutinkama ligonines su priva iais, pusiau priva iais ir viešaisiais skyriais, atitinkan iais respektyviai pirm , antr , tre i klas . Medicinos patarnavimai, ypa chirurginiai, nepaprastai brang s. B - na, kad sunkesn liga vidutiniškai pasiturin iam amerikie iui reškia finansin katastrof , nes valstybinio draudimo n ra.

Gydytojai, paruošti dažniausiai priva iuose universitetuose, ligonin se dirba arba dal dienų, arba vis laik — “full time”. Tie, kurie ver iasi priva ia praktika, ypa miestuose, turi savo “office”, namie retai praktikuoja. Susiorganizav *American Medical Association*, jie esam liberalin sistem stengiasi visomis priemon mis išlaikyti. Be to, jie turi nemaža takos, nors netiesioginiu b - du, sveikatos reikal organizacijai krašte, gydytoj paruošimui ir t.t. Vis d lto atrodo, kad ilgainiui jiems nepavyks apginti savo turimas laisves, nes paskutiniu metu ir JAV-se formuojasi nuomon , vis labiau reika-

laujanti socialini reform sveikatos reikal tvarkyme. To pasaka — valstyb šiandien jau pradeda vis daugiau r pintis motinos ir vaiko globa bei j socialine apsauga.

Pranc zijoje bendras medicinos lygis yra žemesnis, negu JAV-se. Krašto kio pad t is šiuo metu n ra labai gera, ir tai atsiliepia medicinisk rengim lygiui: dauguma ligonini yra pasenusios, tr ksta laboratorij ir moksliniam tyrin j imui reikaling moderni rengim . Taigi, pranc z gydytojai ideali darbo s lyg neturi, bet j medžiagin pad tis yra gera ar net labai gera. Jie yra savotiškai privilegijuotas visuomen s sluogsnis, kuris turi nemaža takos viešajam gyvenimui, nes jo atstovai dalyvauja vairiose politinio pob džio institucijose. B dinga, kad gydytojų kabinetas ir apskritai pad tis viešajame gyvenime dažnai b na paveldimi iš kartos kart .

Tenka dar pažym ti, kad stiprus pranc z staig formalizmas dažnai neigiamai atsiliepia ir sveikatos reikal organizacijai. Jis veda prie tam tikro biurokratizmo, ypa kai gydytojai susiduria su socialinio draudimo staigomis, kurios, lyginant su JAV, Pranc zijoje yra jau gana gerai išvystytos.

Gana pavyzdingai suorganizuota bei statym tvarkoma yra ir preventyvin , ypatingai darbo, medicina.

Socialin s krypties pavyzdžiu pirmoje eil je tekt imti *Anglij* , kuri po II-jo pasaulinio karo iš pagrind pertvark anksiau buvusi konservatyvi sveikatos reikal pad t . Pagal Beveridge plan nuo 1948 m. Anglijoje prad jo veikti *National Health Service*. Ši tautin sveikatos staiga suteik medicinos profesijai nauj santvark , nes pati valstyb per m sveikatos reikalus tvarkyti savo rankas. Tai buvo istorin s evoliucijos pas ka, kuri neišvengiamai ved sen j Anglijos ligonini pertvarkym ir nauj sveikatos staig organizavim . Pagal Beveridge plan kiekvienas Anglijos gyventojas medicinos patarnavimus ir vaistus gauna nemokamai. Ta iau, nors b dama vieša valstybine staiga, NHS n ra monopolin . Tuo b du jai priklausymas n ra privalomas nei ligoniams, nei gydytojams. Vieni ir kiti, jei nori, turi teis pasirinkti priva i medicin , kuri veikia šalia valstybin s, arba net naudotis abiem.

Atsižvelgdama bendr sveikatos reikal plan ir vietos s lygas, naujoji sveikatos reikal organizacija steigia sveikatos

centrus (poliklinikas), kuriuose vairi specialybi gydytojai dirba grup mis ir kolektyviai apr pina savo pacientus. Ši poliklinik tikslas, — suteikti medicinos patarnavimus kiekvienam, kuris j reikalingas.

Švedijoje socialin s krypties santvarka sveikatos reikal sri tyje yra tiek techniniu, tiek socialiniu atžvilgiu puikiai pritaikyta moderniems reikalavimams. Jos organizacija iš vienos pus s remiasi grynai socialin s medicinos pagrindais, priklausydama nuo valstyb s ir vietini organ , bet palikdama visišk laisv gydytojo santykiams su ligoniais, iš kitos pus s—tin kamai organizuota decentralizacija, kuri apsaugo gydytojų nuo biurokratizmo ir kartu užtikrina jam geras darbo s lygas.

Gydytojai Švedijoje skirstomi tris kategorijas: 1. ligonini arba poliklinik , išlaikom valstyb s, gydytojai su pastoviu atlyginimu; 2. gydytojai, vadinami sveikatos tarnautojais, kurie yra valstyb s arba vietini savivaldybi organ žinioje ir gauna iš j atlyginim ; 3. privat s gydytojai, kuri skaiius nedidelis. Svarbiausi kategorij sudaro ligonini gydytojai, nes ligonin s Švedijoje atstovauja pagrindinei gydomo sios medicinos staig daliai. Sveikatos tarnautojai tuo tarpu

r pinasi daugiausia preventyvine medicina. Priva iai medicinos praktika besiver ian i j skai ius nuolat maž ja. Tai yra daugiausia didmies iuose sisk r garsesni specialistai. Jie nei iš valstyb s, nei iš vietin s savivaldyb s organ jokio atlyginimo negauna.

D l ypatingo valstyb s r pes io praktiškai medicinos mokslui pritaikyti Švedijos pilie iai šiandien yra geriau apr pinti medicinos ir sanitari niais patarnavimais negu bet kurioje kitoje pasaulio šalyje. Mažiausias pasaulyje vaik mirtingumas yra Švedijoje. Tuberkulioz bei lytin s ligos taip pat sudaro mažiausi sergan i j procent . Kova prieš alkoholizm ir v ž yra davusi irgi graži rezultat . Daug d mesio skiriama invalidams paruošti naujai profesijai. Apskritai, medicinos socialiniai statymai Švedijoje jau nuo I-jo pasaulinio karo yra visu intensyvumu vykdomi. Tod l šiandien ši valstyb socialiniu pažangumu sveikatos reikal tvarkyme stovi pirmoje vietoje ir yra pavyzdžiu kitiems kraštams.

Anapus geležin s uždangos, kaip jau min jome, sveikatos reikal organizacija yra be išimties *socialistin s krypties*. Kalb dami apie *Soviet S jung* , turime, žinoma, iš anksto

skirti propagand nuo tikrov s. Teoretiškai visi Soviet pilie iai yra valstyb s globojami ir apr pinami ligos, nelaimingo atsitikimo ar senatv s atvejais. J teis s ši glob yra net surašytos SSSR konstitucijoje. Ta iau praktiškai jos niekada nebuvo patenkinamai gyven dintos, nes naujai susidarius augštesniosioms pareig n klas ms ir, iš kitos pus s, diskriminuojant labai plaius "liaudies prieš " sluogsnius, ir šioje srityje atsirado labai didel ne lygyb .

Sveikatos reikal tvarkymas Soviet S jungoje yra visiškoje valstyb s žinioje. Jis yra hierarchinis ir pilnai centralizuotas. Visos S jungos sveikatos reikal ministerija tvarko ir priži ri atskir respublik sveikatos reikal ministerijas. Kiekvienos respublikos teritorija padalinta rajonus, o šie pastarieji savo ruožtu dar skirstomi apylinkes, kurioms priklauso vadinamieji sveikatos centrai. Priva ios medicinos n ra. Gydytojas yra valstyb s tarnautojas ir visiškoje jos žinioje. Baig s studijas, jis negali laisvai pasirinkti darbo vietos, bet turi vykti ten, kur j skiria. Visa medicinos veikla su moksliniu darbu imtinai, atliekama daugiausia ligonin se, poliklinikose bei institutuose ir yra, kaip visose gyvenimo sri-

KAIP SAVO PROFESIJOJE

ROŽ ŠOMKAIT
Madison, Wisc.

Antrašt s klausimas savo metu Lietuvi Student S jungos buvo duotas savo nariams konkursinio rašinio tema. Red.

Profesinio s žinimumo vaidmuo

š klausim spontanus mano atsakymas b t šiokis: ne tik aš savo profesijoje, bet ir kiekvienas laisvojo pasaulio lietuvis savoje, galime geriausiai prisid ti prie Lietuvos atstatymo tuo b du, kad visokiomis aplinkyb mis stengsim s s žinimai savo profesines pareigas vykdyti. Profesinis *pareiġingumas*, tiksliau—s žinimumas, iš-

---

tyse, nuolatin je profesini s jung (praktiškai partijos) prieži roje. O ši medicinos studijas ver ia orientuoti pagal "marksistin pavlovizm ". (I. P. Pavlov, 1849-1936, rus fiziologas, pasižym j s instinktyvi ir s lygini refleks studijoje). Tod l nenuostabu, kad dabar Soviet S jungoje n ra medicinos klausimo, kuris neb t m ginamas aiškinti "pavloviškai". Žinoma, objektyvus mokslinis darbas d l to nuken ia, bet partija ži ri savo linijos ir propagandiškai rodin ja, kad šian dien soviet medicina vistiek

GALIU PRISID TI PRIE LIETUVOS ATSTATYMO?

laisvintos Lietuvos atstatymui bus didžiausios reikšmės. Be abejo, Lietuvos atstatymui bus svarbus kiekvienas profesinio išsilavinimo žmogus, lygiai kaip tam pačiam atstatymui bus svarbus kiekvienas lietuvis su kapitalo ištekliais. Tai svarbiausia bus Lietuvai, ypatingai atsistatymo laikotarpyje, turinti kristalinis profesinis žin s žmoniai .

Iš ionykš im s tautie i , senosios išėivijos žmoniai dar ir dabar kartais tenka išklaudyti nusiskundim bei priekaišt , kad j 1919-1921 m. sud t Lietuvai atstatyti kapital žymi dalis patekusi nes žininas rankas ir žlugusi be naudos da-

v jams ir pa iai Lietuvai. M s karta jau per jauna tuos dalykus atsiminti. Tai iau vistiek, kiek tie JV sen j lietuvi nusiskundimai beb t pagr sti, ateityje jie sudarys nelengvai veikiamas barikadas ši lietuvi taupmenas, kai jos bus reikalingos Lietuvai atstatyti. Gal faktiškai toki nes žinungum ir labai nedaug t ra pasitaik , bet ia dera m s priežodis, kad ir viena nešvari karv vis guot teršia. Žinome gi, kad žmogus link s vien maž nuoskaud l dešimt kart ilgiau min ti, kaip vienuolik geradarybi .

Apskritai profesinis s žinungumas nepriklausomoje Lietu-

---

esanti pažangiausia ir geriausia pasaulyje...

Medicinos patarnavimai Soviet S jungoje nemokami, bet ligoniai neturi teis s laisvai pasirinkti gydytojo. Jie privalo kreiptis savo sveikatos centro gydytoj . Krašto kin s gamybos k limas statomas augš iau už individo sveikat . žal , padaryt darbininko sveikatai, mažiau kreipiamas d mesys, negu ekonomin žal , padaryt gamybai. Fabrikuose net organizuojami special s “medicinos komitetai”, kurie priži ri, kad darbo medicinos gydytojas

ne per dažnai išdavint ligonio pažym jimus, atleidžiantius darbininkus nuo darbo. Šie “komitetai” privalo “demaskuoti” gydytojus, kuri “apsileidimas” daro nuostolius “liaudies kiui”. Tuo b du gydytojai ver iami prieš savo profesin sitikinim išduoti tik ribot ligoni pažym jim skai i , kad neb t apkaltinti sabotazu ir apšaukti liaudies priešais. Gydytojams mokamas atlyginimas — menkas. Verta pasteb ti, kad daugiau kaip 50% vis gydytoj yra moterys.

(Pabaiga kitame nr.)

voje nebuvo augštumoje. Atsimenu iš t io pasakojim apie prekybinink suk iavimus, apie viešo turto pasisavinimus bei išaikvojimus, apie valstybinio miško vagystes, apie amatinink nes žiningai atliktus užsakykus ir kt.

Okupacijos s lyg žala

Išlaisvintoje Lietuvoje profesinio s žiningumo reikalas bus nepalyginti opesnis. Sovietin okupacija žlugdyte žlugdo žmoni moralin atsparum apskritai, o tuo pa iu ir profesin s žiningum . Sovietin je sistemoje vienintelis moralumo mastas yra nauda sovietiškam režimui.

skund s savo t v NKVD komjaunuolis Morozovas yra sovietin s moral s didvyris, jauniui pavyzdys. Jam statomi paminklai. Tokiais principais atremta moral negali ugdyti n profesinio s žiningumo. Maža to, greta sovietin s moral s princip dar labiau žmogaus profesin s žiningum žaloja sovietin s okupacijos praktika. Visuotinis skurdas krašte, stoka b tiniausi pragyvenimo reikmen , maži atlyginimai už darb , augštos preki kainos, „juodoji rinka“, darbininkui sunkiai pakeliamos produkcijos normos, baim patekti NKVD nemalon ir b ti deportuotam, — visa

tai verste ver ia okupuotosios Lietuvos žmog kas žingsnis veidmainiauti, meluoti, vogti, apgaudinti, nusl pti, klastoti. Pati augš iausioji okupuotos Lietuvos valdžia, dreb dama d l savo likimo, apgaudin ja savo ponus Maskvoje, savo raportuose meluoja apie socializmo laim jimus ir visoki plan vykdyimo „perviršius“. Žemesnieji pareig nai apgaudin ja savo augštesniusius viršininkus, kolchozninkai — kolchozo „valdži“, fabriko darbininkai—fabriko administracij . Netgi t vai nevisada gali b ti nuošird s savo vaikams, broliai—broliams. Ir juo ilgiau Lietuvoje truks sovietin okupacija, juo daugiau bus apgriautas lietuvio taurumas ir s žiningumas. Šiuo atžvilgiu netenka tur ti joki iliuzij . Turime skaitytis su rimta galimybe, kad sovietin okupacija paliks stipriai sužalot lietuvio profesin s žiningum . Ži r kit, tik labai ne daug, palyginti, žini iš Lietuvos gyvenimo pralaužia „geležin uždang“, bet ir iš j galime susidaryti aišk vaizd , kad okupuotoje Lietuvoje labai dažni išaikvojimai, pasisavinimai, prasti gaminiai. Vadinamas „brokas“ sudaro labai žym gamini procent . Sutikime, kad iš dalies tas profesinis nes žiningumas eina iš lietuvio rezis-

tencijos okupantui. Bet taip pat sutikime, kad tai dviašmenis peilis. Lengva profesin s žiningum sugriauti, bet sunku sugriaut atstatyti.

*Profesinis s žiningumas
ir doleris*

Kita vertus, ir laisvojo pasaulio lietuviui ugdyti profesin s žiningum s lygos n ra palankios. Buvusi DP pad ties m s s žiningum stipriai lamd ne tik visokiomis “vaizbos” pagundomis, bet ir visokiais “screeningais”. Buvo laikas, kad negal jai prisipažinti pab g s nuo bolševikinio pragaro gr sm s, nes tuo prisipažinimu gal jai prarasti pab g lio glob . V liau, kai Ryt -Vakar politin bi uylust pakeit politinis antagonizmas, mes, ypatingai vykdam i Jungtines Valstybes, tur jome savo pasitraukimo iš Lietuvos argumentus pasukti 180°, palyginti su tais, kuriuos d st me savo pirmosiose anketose UNRRA’i. Ta iau DP pereina mojo pob džio pad ties m s s žiningumui padarytos žaizdos ilgainiui užgyt , jei, atsid r emigracijoje, mes nesusidurtu me su naujomis pagundomis, naujais pavojais.

Aš nepaž stu nei Kanados, nei Australijos s lyg . Ta iau d l Jungtini Valstybi s lyg pro-

fesiniam s žiningumui ugdyti optimizmui pagrindo — nelabai daug. Nežinau, b t gera, kad klys iau, bet man yra susidar s sp dis, kad Jungtin se Valstyb se dažnu atveju pasisekusi apgavyst tapatinama su apsuksumu. Jei tik tau pasisek kit “apstatyti” — tu sumanus, apsuksrus. B dinga, kad, iš vienos pus s, šiame krašte labai pabr žiamas priva ios nuosavyb s, priva ios iniciatyvos nelie iamumas (tik atsiminkime, koks sujudimas buvo d l prezidento Trumano potvarkio laikinai, kol darbininkai su darbdaviais susitars d l darbo s lyg , plieno pramon s mones perimti vyriausy b žinion, arba koki kontraakcij buvo suk l gydytojai d l socialin s medicinos projekto), o iš antros pus s nesidom jimas, kuriuo keliu nuosavyb gyjama, kuriais pavidalais privati iniciatyva reiškiasi. Iš vienos pus s nuosavyb s ir priva ios iniciatyvos nuolatinis pabr žimas, iš antros v l pus s, palyginti, silpna kova su pl ši kavimu, vagyst mis, jau nemint rast daikt pasisavinimo. Europoje privati nuosavyb paprastai yra suprantama palenkta bendrajai gerovei, privati iniciatyva — visuomen s tarnybai. Ta iau, antra vertus, sveltimos nuosavyb s gerbimas Europoje taip pat daug didesnis,

kaip ia. Visiems žinomas pasakojimas, kaip amerikietis Helsinkyje (Suomijos sostinėje), norėdamas persitikrinti suomių žiningumą, bulvare ant suolo paliko 10 auksinių dolerių. Kitą dieną pinigais dar tebebuvo savo vietoje. Po poros dienų viešbučio tarnas amerikietį pasiteiravo, be nebus jis pametęs auksinio pinigą. Es bulvare ant suolo rasta 10 auksinių dolerių. Kadangi pametimas nebuvęs policijai praneštas, o svetimas pinigais rodė, kad jis gal jo svetimšalis pamesti, tai policija ir jieškanti po viešbučio pinigą pametė. Savo bandymu amerikietis buvo patenkintas. Jei tai ir nėra tikras atsitikimas, tai Suomijos atžvilgiu labai gyvenimiškas. Panašūs nuosavybės gerbimas esantis visoje Skandinavijoje, Olandijoje, Vokietijoje, Belgijoje. Jungtinei Valstybėse padėtis šiuo atžvilgiu visai kita. Ji galbūt kiek panaši padėtis Rytų Europoje. Ties pasakojo, kad kartą Vilniuje, pajutęs svetimą ranką savo kišenėje, greit atsigręžęs ir akis akin susidūrė su pasikintoju, kuris, nepatenkintas savo nepasisekimu, ciniškai pastebėjęs: "Nevaikšioti atsilaipojus". Amerikoje taip pat neatsargu vaikšioti "atsilaipojus", o kartais ir seifais nuosavybės neap-

saugo. žodžiu, su žiningumo dorybe Amerika nėra turtinga.

Kai per vieną chemijos paskaitą profesorius palietė profesinės etikos problemą ir nurodė keletą labai paplitusių profesinio nesąžiningumo pavyzdžių, pasidomėdamas, kad bent mes, iš mūsų gyvenimo, būtume sąžiningesni, tai veik visą klasę, su retomis išimtimis, mums šaukti, kad profesoriaus patarimas yra nederinamas su pasisekimu ir geru uždarbiu. *Geras uždarbis* yra šio krašto dažno profesionalo sąžiningumo augščiau mastas. Suprantama, šitokiomis lygomis išsiugdyti profesinės sąžiningumo mums, kurie ruošiamės Lietuvos atstatymui, nėra lengva. Tačiau kaip tik tai šios nepalankios profesiniam sąžiningumui tarptautinės lygos mus, besiruošiančius vienam ar kitam profesiniam pašaukimui, turi akinti juo daugiau savo dėmesio ir pastangų skirti profesinio sąžiningumo ugdymui.

Per asmenybę su integralum profesinį su žiningumą

Netenka aiškinti, kad profesinis sąžiningumas, profesinis pareigingumas yra neatsiejamas nuo visos žmogaus asmenybės. Kas apskritai nesąžiningas ir nepareigingas, tas negalės pasižymėti profesiniu sąžiningu-

mu bei pareigingumu. Profesi-
nis pareigingumas t ra bendra-
me pareigingumo spektre viena
sudedamoji spalva. Štai kod l
kiekvienas apsileidimas tautini ,
visuomenini , šeimini ar tar-
nybini pareig atžvilgiu neiš-
vengiamai reflektuoja ir m s
profesiniame pareigingume. Ir
kai viename rytini vals-
tybi student suvažiavime ko-
lega Kavolis savo paskaitoje
ypatingai pabr ž student
vaidmen gyvenime, kai jis, Ka-
zio Binkio žodžiais tariant,
šaukte šauk : “Gulb s keli !
Gerv s keli ! Debes keliu pla-
iuoju aš važiuoju”,—tai jis tik
skatino besiruošiant profesijai
lietuv daugiau susidom ti visa-
pusinio savo pareigingumo ug-
dymu. Nes kai studentas, užuot
dalyvav s Birželio 14-sios su-
kakties min jimo parengime,
pasirenka savo kolegos vardini
švent , kai Višinskio piketavi-
m pakei ia savo mergait s ap-
lankymu arba lojalumo parad
— iškila užmiest , tai nuo to
nuken ia tokio kolegos parei-
gingumas apskritai, tuo pa iu
ir profesinis pareigingumas.
Man rodos, kad teisus senasis
Epiktetas (toks Graik mintyto-
jas, gyven s p. Kr. 50-138 m.),
tardamas, kad “gyvenime nevi-
sada mes patys pasirenkame ro-
les, kad tai ne visada nuo m -
s pastang pareina; ta iau

m s pareiga yra visada savo
vaidmen gerai suvaidinti”. Be
abejojimo ir mums nevisiems
bus lemta išlaisvintoj Lietuvoj
pasirinkti vaidmuo pagal savo
nor . Užtat vis m s bus pa-
reiga savo vaidmen be priekaiš-
to suvaidinti. Kiek mes b sime
savo profesijoje s žiningi ir
pareigingi, tiek mes reikšmin-
gai prisid sime prie Lietuvos
atstatymo.

ATSP KITE

*“B dinga, kad kažku-
riuose Jungtini Taut or-
ganuose maž j taut tei-
ses daugiausia pasišauja
ginti atstovai t taut , ku-
rios pa ios labiausiai ma-
ž j taut teises ignoruo-
ja. Šimtai milion žmoni ,
gyvenan i t taut valdo-
mose teritorijose, neturi
net pa i elementari j
žmogaus teisi ir gyvena
s lygose, kurios nesuder-
namos su asmens vertin-
gumu. Bet tatai nutylima.
Tokia pad tis laikoma nor-
malia, ir manoma, kad tie
žmon s teturi teis nuže-
mintai sutikti su tomis s -
lygomis”.*

*Kas ši žodži autorius,
rasite paskutiniame pusla-
pyje.*

LAISV PIRMAS LAPAS

ANTANAS MAŽIULIS
Philadelphia, Pa.

1. Pa ioje pradžioje

Pirmadien , 1941 birželio 23, Kauno gatv se jaunimas vis dar sulaikin jo ir nuginklavo paskirus raudonarmie ius; Kau- no radijas skelb nepriklauso- myb s atstatymo žini lietuviš- kai ir kitomis kalbomis. O Ža- liakalny tuo metu Aušros gat- v s dviej augšt m riniame namelyje ant grind sitaisius jauna moteris A. M. G. maši- n le perrašin jo medžiag laik- raš iui, kuris tur jo pasirodyti pašalinus soviet okupacij . Iš ten pasieniais ir patvoriais nusi- leista su žiniomis ir kita spau- dos medžiaga Donelai io gat- v , kur anks iau buvo “XX amžius” dienraštis, o Soviet okupacijos metu “Taryb Lie- tuva”. ia nebuvo jokio gyvo žmogaus, bet pakankamai po- pierio. Laikraštininkas, kuris ia bus vadinamas Tutys, gydy- tojas Br. Stasiukaitis (žuv s, žr.

Laisv Nr. 7-44), Stasys S le- nas (mir s 1950 liepos 5 d. New Yorke) surankiojo spaustuv s darbininkus, ir netrukus buvo

surinktas vienas laikraš io pus- lapis. Laikrašt pavadino “Lais- ve”. Ta iau kai su pirmuoju puslapiu Tutys nuvyko Laiki- nosios Vyriausyb s b stin dar nauj žini gauti, tai ein s vy- riausyb s pirmininko pareigas nubrauk “ ” ir ištais “ Lais- v ”. Sogr ž s spaustuv , Tu- tys rado jau keliolika egzemp- liori išspausdint “Laisv s” var- du. Pavadinimas buvo pakeis- tas, ir netrukus Kauno gatv se pasirod “ Laisv ” laikraštis.

Pirmojo “ Laisv ” nr. iš jo kelios laidos. Apie 10,000 tebu- vos vieno puslapio. Kita lai- da buvo dviej puslapi . Jos buvo atspausdinta per 20,000. To- liau rod si prasta darbo tvar- ka, susirinkus jau keliems re- dakcijos nariams. Cenz ros laik- raštis dar netur jo. Bet ji atsi- rado, kai tik atžygiavo vokie i kariuomen . Reik jo nešti lapas po lapo karo komendant r , kuri ne tik brauk , kas negali- ma skelbti, bet ir nurodin jo, kas reikia rašyti. Laikinoji Vy- riausyb savo atsišaukimams ar pranešimams gal jo laisvai nau- dotis “ Laisv ” laikraš iu tik pirmomis dienomis. Jau liepos pradžioje nebebavyko atspaus- dinti nei denacionalizacijos s- tatymo nei kit potvarki , nei kokio pareiškimo, kur buvo Lai- kinosios Vyriausyb s vardas. Liepos m n. nebegal jome at- spausdinti net Maironio “Mano gimtin s”: cenzoriui nepatiko

jos galas: "kad lietuvis netik - jo, jog belaisviu bus".

1941 liepos gale laikrašio buvo spausdinama iki 100,000, nors dar paštui veikti nebuvo leista, ir laikraštis negalėjo pasiekti provincijos.

2. *Smurto rankos*

Po liepos 23-4 "puo" prieš Laikiną Vyriausybę sukratė pajuto ir "Laisv" laikraštis.

redakcijos patalpas atvyko keletas vyrų, vienas iš jų policininko uniforma. Tarp jų buvo St. Vykintas pareiškė, kad nuo šiol jis perims laikraštį ir jo turtas; laikraštį jis eis su kitu vardu. Vyr. redaktorius Kazio Baubos nebuvo, ir sveikiai atvykė liai mėšimininkauti, sakydami spaustuvei rinkti j pateikt medžiagą. Kai K. Bauba grįžo, tai jo, Tuio ir kitaki vaizdoje pakartojo, kad Kauno miesto komendantros es pavesa jam nuo šios dienos leisti laikraštį, perimant vis "Laisv" turtą. Kai Bauba pareikalavo sakymo raštu, St. Vykintas pateikė Lietuvi Nacionalist partijos raštą. Toks raštas buvo atmetas. Bet sveikiai atvykė liai neleido nei Tuio nei kitaprie telefono susisiekti su L. Aktyvist Fronto štabu ir nebuvo leidžiama išeiti iš kambario. Tik sujungė telefonu su Kauno miestokomendantra (j buvo po

1943 buvo surinktas gausus "Laisv" archyvas; buvo surašyta ir to laikraščio istorija, daugelį to meto asmenų pridengiant slapyvardžiais. Bet ir po keliolikos metų daugumo tikrą vardą dar netikslingai atskleisti. Juos tesuminiu tais paiais slapyvardžiais ir šiuose atsiminimuose, kuriais jie buvo pridengti anuo metu, kad būtų išlaikytas ryšys su ana dokumentine medžiaga, kuri, reikia tikėti, nebus patekus prieš rankas.

Autorius

"puo" užmės jau nacionalistų žmogus kap. Kviecinskas), ir iš ten buvo kartojamas sakymas visk tuojau perduoti vyr. naujo laikraščio redaktoriui St. Vykintui.

Tuo tarpu iš cenzūros grįžo naujojo laikraščio pirmas puslapis — be antraštinės. Viduryje buvo fiurerio atvaizdas ir straipsnis apie jį per vis puslapį. Bet kai grįžo antras puslapis, naujieji redaktoriai sumišo: šiame puslapyje buvo uždėta laikraščio antraštė "Lietuvos Kelias", bet cenzoriaus buvo ištaisyta "Laisv". Trečiame puslapyje laikraščio vardas buvo uždėtas "Tautos Kelias"; bet cenzoriaus vėl grįžtas "Laisv" vardas... Tuo metu paskambino iš cenzūros ir pareikalavo redaktorius Tuio. Telefonu atsiliėpė vienas iš atvykėlių

paiškino, kad Tutys es s išvyk s. Tada cenzorius reikalavo kito iš redaktori ; kai ir to “nebuvo”, griežtai pareikalavo, kad b t surastas Tutys. Surasti buvo nesunku, nes jis ia pat kambary s d jo. Kai jis pri jo prie telefono, cenzorius pyko, kam pakeista antrašt be cenz ros ir karo vadovyb s žinios. Kai Tutys paaiškino tur s sakym perduoti laikrašt kitiems redaktoriams ir negal s b ti toliau atsakingas, cenzorius pareikalavo j prie telefono. Po kieto pasikalb jimo cenzorius v l sak Tu iui, kad laikraštis turi eiti senuoju vardu ir už j es s atsakingas jis. Tutys... Tada buvo išmestas atvyk li paruoštas pirmas puslapis, ir v l Tutys iškeliavo su “ Laisv ” puslapiais cenz ra. O sve iams redaktoriams nieko kito neliko kaip tik išeiti savais keliais, nors iš savo partijos buvo atsineš nauj galiojim .

3. Po cenzori pieštuku

Rugpj io 5 sustabd savo veikim Laikinoji Vyriausyb ; o apie rugs jo m nesio 9 dien “ Laisv ” paskelb , jog ir L. Aktyvist Frontas uždarytas. Pa iam “ Laisv ” laikrašt iui, likusiam neuždarytam, reik jo atstoti bent iš dalies išbloktuosius iš veikimo. Jei pradžioje oficialus leid jas buvo L. Akty-

vist Frontas, tai dabar dar rugpj io m n. teko sudaryti “Spaudos žodžio” bendrov laikrašt iui leisti. Jos pirmininkas buvo K. Bauba.

steigus civilverwaltung , vadovaujam generalkomisaro von Renteln, ir cenz ra pagriežt jo. Kiekvienas straipsnis ir net skelbimas tur jo b ti išverstas vokiškai, ir to vertimo po du egzempliorius reik jo pristatyti cenz rai, kuri vien egz. si s davusi Berlyn . Berlyno nuomon cenz ra patirdavusi po dviej savai i . Ta Berlyno nuomon ne visada tur jo b ti cenzoriams palanki, nes vienas iš j R. tur jo pasiprašyti suomi front ...

Cenzoriai buvo ver iami braukti pagal princip : naudingiau bus išbraukti negu palikti. Brauk v l Maironio “Graži tu, mano brangi t vyn ”; brauk J. Ambrazevi iaus straipsn apie Basanavi i vasario 16 progą; brauk istorinius straipsnius, kur tik primindavo istorines kovas tarp Lietuvos ir kryžiu i ; sismagin brauk net noveles ir eil rašt ius, nes tai nes reikalinga karo reikalams.

Buvo reikalauta rašyti prieš anglus, prieš žydus. Ne kart buvo pikt priekaišt , kad laikraštis nesiderin s naujosios Europos dvasi . Buvo prieita iki to, kad vokie i spaudos agen-

t ra DNB atsi sdavo jau parašyt straipsni su lietuviškai skamban iais slapyvardžiais, kuriuos reikdavo d ti privalomai. Pagal sen “XX amžiaus” tradicij privalomus straipsnius d jo antrame puslapyje, ir skaitytojas jau žinodavo, kas tame puslapyje rašo.

Paskiau buvo surastas vokiškas “ideologas” Kauno srities komisaras Lentzen, kuris mielai straipsnius rašydavo, gaudamas po pus mark s už eilut . Jo straipsniai buvo dedami su visais titulai. Nauda buvo, nes išvengta b davo daug pirmestini straipsni , o skaitytojas jau žinojo, kas tai per autorius. Tuo buvo galima gintis ir nuo priekaišt vakie i akysė.

Lietuvišk linij m ginta vesti bent nekaltais straipsneliais ar ištraukomis iš pa ios vokie i spaudos. “Reicho” laikraštyje paties Goebelso straipsniuose netr kdavo atvir prasitarim apie pad t . O apie vokie i siekimus raš “Das schwarze Korps” ir kt. Bet 1942 rudenio p pakartotinai sp jo, kad nevalia verstis jokio straipsnio iš reicho spaudos... Braukimo karš io pagauti, cenzoriai išbrauk net Hitlerio laišk Pe-tainui (1942 spalio), kur buvo sakiusi d ti vokie i spaudos agent ra DNB.

4. Aukso jieškotojai

1941 pabaig laikraš io tiražas pakilo arti 200,000 egz. Vokie iai gal jo mus spausti ne tik cenz ra, bet ir suvaržydami popier . Ir tikrai — 1941 gale popierio sumažino tik 150,000 egz. Nuimam kontingent nuo “ Laisv ” skyr Vilniuje einan iai “Naujajai Lietuvai”, kuri buvo lengviau palengiama naujajai linijai.

1942 rugs jo m n., kai buvo suimtas Kauno universiteto senatas, sustipr jo ir kvietimai ir “ Laisv ” leid jui lankytis gestape. Daugiausia buvo šaukiamas K. Bauba. Jam buvo priekaištauojama d l laikraš io linijos ir dar labiau, kad laikraštis šelpi s prieš vokie ius nusistatiusi studentij , duod s studentams stipendijas. Kaltinimas buvo teisingas ta prasme, kad eidamas su pelnu laikraštis 1941-42 oficialiai buvo paskyr s apie 80,000 RM studentam šelpiti ir dar kitas sumas tam pa iam reikalui skirdavo neoficialiai. Tie pasikalb jimai leido suprasti, kad vokie iams šiuo tarpu r p jo mažiau politin laikraš io pus , daugiau finansin . Matydami laikraš io peln , kai kurie lietuviai nor jo pasidaryti aukso jieškotojais, perimti “Spaudos žodžio” bendrov savo rankas, tuo pelnu dalydamiesi su vokie iais, nuo

kuri priklaus laikrašio likimas... Bet staiga šit aukso jieškotojų rankos buvo atitrauktos. Karin valdžia vis sikišo, kad negalima pakeisti laikraščio leidyto. Tik viliu paaiškėjo, kad savo duoklia buvo atidavęs švietimo tarybos dr. Pranas Germantas, nes jam labai reikėjo, kad tos sumos studentams šelpti nenutuktų. O jis žinojo, kad naujam leidytojui per mus pinigais plauks atskiri asmeniškos kišenės. Savo turimą tarpvokieitakišį jis panaudojėsemaipadaidai išlaikyti. O politinius priekaištus jis atramėsu nurodymu, jog laikraštis mielai deda vokieitipareigėn straipsnius, kaip tai rodo Lentzeno pavyzdys; jeigu tik parašysis komisaras Crameris ar kiti, lietuviai gaus progos iš tikrų šaltinių pažinti naujosios Europos idėjias...

Leidytojas išsilaikė, bet popieris 1942 spalio mėn. sumažintas perpus. Lapkričio ir gruodžio mėn. dar mažinta, ir laikraščio jau tik 4 puslapiai didumo teiseidavo vos po 98,000 egz. "Laisvė" tada vos stengdavosi sutalpinti privalomas DNB žinias ir sakymus.

Su cenzūra buvo parodytas laikraščio redaktoriui gautas gen. komisariato kažkokio lietuvių atstovas skundas prieš "Laisvė". Jame buvo rašoma,

kad laikraščio redaktoriai nepajėgs es rašyti naujosios Europos klausimais, netur redakcinio patyrimo, nes baigė jokios žurnalistinės mokyklos. Kas tas lietuvis, tada nepavyko patirti. Bet buvo aišku, kad ruošiamas vis kažkokia ataka, kad laikraščio dienos suskaitytos, ypač, kai jau ir cenzūra ir gestapas buvo pasakyta, jog laikraščio vardas reikia pakeisti, nes jis netinka naujiems laikams.

Naujas laikraščio vardas buvo atvežtas iš Berlyno. 1942 gruodžio 31 "Laisvė" išėjo paskutinis nr. Sausio 2 pradėjo eiti Br. Daunoro leidžiama "Ateitis". Naujasis laikraštis nebesutiko eiti, kai kurie "Laisvė" redaktoriai, nors buvo siūlomas ir didesnis atlyginimas. Bet ne visi dirba tik už atlyginimą. Naujasis dienraštis nuėjo pataikavimo keliu.

1943 sausio mėn. pasirodė iš pogrindžio atgaivintas "Laisvė".

5. *Kovotojai pirmose linijose*

Per "Laisvė" redakciją perėjo eilė plunksnos darbininkų. Vyriausiais redaktoriais pasikeisdami Kazys Bauba, Jonas Virbickas, Julijonas Butėnas ir kt. Redakcijos kolektyvas turėjo apimti kuo platesnius kovojančius sluoksnius; užtat buvo patelktas plunksnos darbi-

KAPITONAS PRANAS GUŽAITIS IR POGRINDIS

ANTANAS POCIUS

Bayonne, N. J.

ninkas artimesnis liaudinink sparnui B. Dundulis, artimesnis nacionalist sparnui Juozas Žlabys. Dirbo taip pat K. erkeli nas, Narbutas, J. Rimas ir kt. Visas kolektyvas dirbo vieningai. Ta iau laikraš iui daugiausia dvasios dav vienas iš j — Kazys Bauba. Jis rašydavo beveik daugiausia trumpus vedamuosius lietuviškais klausimais. Jis stov jo leid j priekyje. j atsimušdavo ir vokie i reikalavimai. Pramatydamas ateit , jis reng si ir j pasitikti planingai... 1941 rugpj io gale syk iš l man Bauba staiga klausim : kas, girdi, reikt daryti, jeigu bus suimti Laikinosios Vyriausyb s nariai, Aktyvist Fronto veik - jai, “ Laisv ” žmon s... Kai tyl jau, jis kalb jo: tur sim, sak , pereiti pogrind , ir tu jau nevažiuosi Vilni , b si reikalingas Kaune, kad pakeistum tuos, kurie gali iškristi. Jis sumin jo, kas kuriuos tur s pakeisti, jeigu bus reikalinga...

Kai “ Laisv ” buvo sustabdytas, Kazys Bauba likosi dirbti tik Kauno gimnazijoje — buvo ten direktorius. Išbuvo joje neilgai, nes 1943 kovo 17 sumimai paliet ir j .

Stutthofo kacete liko jo pelenai, kaip tai prasmingai aprašo St. Yla savo knygoje “Žmon s ir žv rys”. Tik pelenai ir Švie-

Pogrindžio gyvenimas nepanašus laisvojo gyvenimo eig . Savo vardo ten neišgarsinsi — slaptumas yra bes lyginis starymas. Kovotoj ir vad vardai išimami iš apyvartos. Visais laikais pogrindžio narys veik tuo pa iu d sniu kaip ir šiandieninis partizanas Lietuvoje: nežinok daugiau, nei tau reikalinga turimam uždaviniui vykdyti. D l to žinome apie pogrindžio veik jus, ypa vadus, mažai. Jei ir žinome, tai pasakyti apie juos tegalime tada, kai j neb ra gyv j eil se Lietuvos

---

sus atminimas to žmogaus, kuris buvo paskutinis nepriklausomoje Lietuvoje “Židinio” redaktorius, tikras pedagogas, aštrios plunksnos publicistas, didelis dvasinis kult ros ir kupa pinas meil s savo šeimai.

Jo pramanytas planas, kai jo nebeliko, buvo vykdomas t , kurie buvo numatyti jam pakeisti... Kovotojas iškrito, kovos pirmose linijose tebesilaiko kiti nežinomieji laisv s kovotojai.

istorijoje daug šios kovos lapiks užpildyt tik bevardžiais nežinomais didvyriais ir gal legendomis apie juos.

*

Kapitonas Pranas Gužaitis buvo vienas iš tokių, kuris aplinkiniams žmonėms atrodė lyg iš legendos. Jis buvo vokiečių okupacijos metu R. apskrities viršininkas, ir žinodami jo santykius su vokiečiais, vieni jį laikė didvyriu, kiti avantiristu. Vieni gyrė viršininko sumanymą, kaip jis kininkus gėlavo iš nacių, kiti piktinosi, kad jis provokietininkas esąs. Tačiau visi pripažino, kad jis geras žmogus ir labai gudrus. Kiti net prisibijojo, neišmanydami, iš kur jis turi tiek galios ir drąsos tvarkytis su vokiečiais. Pasakodavo, kad sonderführeris, išrenkant pyliaivas, gaudavęs iš viršininko po antaus kaip pried prie normos kas savaitę, o gebietskomissaras bent kas mėnuo. Tai legendinis pagražinimas; faktas betgi, kad keli vokiečiai tikrai buvo gavo mušti. Gavo tokiomis aplinkybėmis, kad jie turėjo tylėti. Kai syk paklausiau Gužaitį, kaip tai nutiko, jis nusišypsojo ir, nusukdamas kalbą kitam, pasakė: "Et, žmogui aš duodu širdį, kiaulei — botag".

*

1943 atvažiavo K. miestelį su vokiečių naujokų komisija. Komisijos patalpose naujokų nebuvo. Tebuvo atj tik keli invalidai, kuriems Gužaitis per ryšininkus buvo užtikrinęs, kad nebus paimti. Vokiečiai siuto, kad sveiki vyrai neatvyko. Vien vyras, pusiau invalidas, nutarė paimti, kad nelikt visai be nieko. Gužaitis rodinėjo, kad jo negalima imti. Vokiečiai nesutiko. Gužaitis protestavo. Vokiečiai nekreipė jo protestą dėl mesio. Tada kap. Gužaitis apkaltino vokiečius, kad vokiečiai griauja jo autoritetą žmonėms akyse, nekreipdami dėl mesio jo nuomones, ir ją pat pareiškė atsistatydinti iš viršininko pareigų, nes tokio misis lygomis jis negalės atsakyti už gyventojų elgesį. Baigęs tuo, kad sonderführeris viešai atsiprašė, paimtasis buvo paleistas; viršininkas atšaukė savo atsistatydinimą; ir komisija baigė savo darbus bendru nugarimu viršininko garbei.

*

1943 vasarą K. valsčiuje pagrindžio karinės organizacijos tinklas jau buvo sumegsi s. Kiekvienoje seniūnijoje ir kiekviename bažnytkaimyje buvo po branduolį. Šalia branduolių buvo vyrai, kurie nežinojo, kad jie turi ryšį su pagrindžiu, bet

jie gaudavo vienokia ar kitokia forma reikaling žini bei instrukcij . V liau jie tur jo b - ti traukti palaipsniui pogrind . Branduoliai buvo vairaus dydžio: vienur keli, kitur keliasdešimt ginkluot vyr . Buvo bendr ginkl sand li , apie kuri tikslī viet težinojo du trys žmon s. Daug kur buvo panaudota policijos, ypa pagelbin s policijos priedanga. Pogrindis tur jo savo eil se policinink , ir jie atliko didel ir atsaking darb .

vykiai temp s. Nuvykau apskrities miest pas L. F. ryšinink ltn. N.N., jieškodamas artimesnio ryšio ir informacij . Nor jau plano, sakym . ltn. N.N. nevisai bi iuliskai mane nuramino: "Antanai, esi pogrindyje, tai turi tur ti kantryb s. Tavo pastabas perduosiu centrui. Tuo tarpu daryk tai, k gali. Laiko nedaug, bet dar turime. Organizavimas eina iš viršaus ir iš apa ios. Turiu žini , kad greit pasieks ir vidur , ir visas tinklas bus tinkamai sujungtas su centru (ltn. N.N. nesitrauk iš Lietuvos kaip ir visi kiti, kuriuos aname darbe tada pažinau. Žinau j tik tris ia atsiradusius — du ia atsirado tik per koncentracijos lager).

Netrukus po ano pasikalb jimo su ltn. N.N. vien dien su

triukšmu mano kambar griuvo policininkas su sakymu rytojaus dien 11 val. prisistatyti pas apskrities viršinink . Klausiau, koks reikalas. Policininkas nežinojo. Pirmas mano žingsnis buvo ne pas viršinink , bet pas ryšinink ltn. N.N. Tas liep vykti.

Viršininko raštin je radau grup vyr vairaus amžiaus. Buvau nustebintas, kad ten buvo karo mokyklos draugas ltn. RR., ir buv s mano karinio parengimo mokytojas ltn. MM. (Su juo paskui teko v l susitikti koncentracijos lageryje; paskiau patyriau iš koncentracijos lagerio j gr žus Lietuv ir ten sijungus kovas).

jo viršininkas kap. Gužaitis. Žinojau, kad jis, baig s Lietuvos karo mokykl , buvo išsi stas vakar Europ t sti karo moksl . V liau buvo paskirtas t pa i karo mokykl ruošti busim j karinink ... Po pirm žodži jautei, kad šit žmog jau esi kur sutik s, su juo paž stamas ir turi bendr reikal . Jo žodžiai buvo paprastai ir nuošird s. Tur jo ger dož humoro ir avianti riškumo.

akis nesimet — buvo vidutinio gio, pla i pe i , laisv judesi . Labiau patrauk d mes jo gyvos, judrios akys, iš kuri tryško energija.

"Ponai, j s visi esate pogrind

džio žmonės. Jūs visi esate tokie, — pradėjo nelaukta viršininkas. — Taip ir jauskitės. Galit pilnai pasitikėti vieni kitais. Velnio tarp mūsų tikrai nėra. O kai kieno akyse mes visi esame vienodai juodi velniai. Jūs sukvietai, kadangi valanda artėja. Reikia išbaigti karinę organizaciją, vertinti vykius ir pažinti planą. Antra, jūs susipažinimas duos jums vaizdą, kas yra padaryta ir ko dar trūksta. Tas susipažinimas duos jums daugiau pasitikėjimo ir pajautimo, kad nesate atskiros salos, bet junginys visoje judančioje tautoje...”

Prasidėjo posėdis, trukęs apie 5 valandas. Prieš mūsų akis atsirado padėties vaizdas, ryšiai, artimiausi uždaviniai. Perduotos instrukcijos iš centro; išnagrinėta padėtis mūsų apskrityje. Kiekvienam buvo palikta laisvė veikti pagal vietines sąlygas, derinantys prie bendro plano.

Mūsų suvažiavimui kap. Gužaitis turėjo oficialią priežastį, ir vokiečiai tai žinojo ir pritarė. Vokiečiai tik nežinojo, kad po to oficialia priedanga buvo prisiglaudęs pogrindis.

*

Su kap. Gužaitiu tekdavo turėti reikalą tik pirmos eilės klausimais. Kitus reikalus tvarkydavome per apskrities ryši-

ninką lt. N.N. ir toliau... Ryšinininkas sakė pasitraukti iš bet kokio tiesioginio slaptos spaudos platinimo. Tam reikalui pristačiau kitą žmogų. Ryšinininkas pareikalavo ir antro asmens, kuris galėtų mane pakeisti, jei kas nutiktų, bet liepė tam antrininkui tuo tarpu neišryškinti viršininko vaidmens. Kai reikėjo, pats viršininkas su juo susirišė. Pristačiau BR — teko jam priminti, kad mes negalime daryti, ko norime, bet kas reikia ir kas sakyta. vyčiai taip greitai plėtojosi, kad jam tikrai reikėjo sujungti mano vietoje ir perimti ryšius su apskritimi. (Savo tinkamum tam uždaviniui jis rodė pasikliau vadovaudamas partizanams, kaip tai buvo paskelbta jau 1946 sovietinėje “Tarybų Lietuvoje”)... Aš pats buvau iš savo posto išimtas organizuojant vadinamą “vietinį rinktinį”, lietuvių karinius dalinius, gen. Plechavičiaus vadovaujamus, kurie turėjo būti tik lietuviškoje vadovybėje ir tarnauti tik Lietuvos saugumui reikalui... Tada turėjome visą bendrą pasitarimą pas kap. Gužaitį. Buvo prieita išvada, kad rinktinis remiamas, ir pogrindis privalo būti dalininkas. Jis. Viskas buvo taip patvarkyta, kad naujai paskirtas karo komendantas pakvieta tuos, kurie

buvo pagrindžio numatyti. Kap. Gužaitis planavo, kaip V. R. priedangoje galima būtų apginkluoti pagrind, pervežti ginklus iš vienos vietos kit, prisšaudyti kulkosvydžius ir t.t.

V. R. teko iš naujo pamatyti kap. Gužait. Jis praleido su mumis kariais Velykas. Tik trys žmonės žinojome Velykryt, kuris reiškia Gužaitis mums. Tada tas rytas buvo proga iš naujo sitikinti, kad kap. Gužaitis buvo visa savo prigimtimi vadas, kuris greit laimi kit pasitik jim ir prisirišim. Buvo ir šiuo kartu paprastas, natūralus. Negalvojo, kaip elgtis ir kalbėti, kad atrodytum vadas. Jis nebijojo su kareivių sumušti kiaušinė kaip broliu su broliu Velykryt, neving su kiekvienu skyriumi pasikeisti keliais žodžiais kaip tos pačios šeimos narys. Ir kai jis spinduliavo savo tik jimu, jog ateina lemiamos dienos, su juo visi jautė mums, lyg tikrai einame t vynei laisvės parnešti. Kareivių veidai rodė, kad nujautimas dažnai daugiau pasako negu žinojimas.

*

Kapitonas Gužaitis buvo jautrus lietuvių nevienybei. Visi sutikome su jo mintimi, kad karinis skyrius laikyti si kuo toliau nuo politikos. Vien diskutuojant metu jis kalbėjo:

“Vyrai, mūsų tikslas yra suorganizuoti karinius dalinius. Ar mums teks tiems patiems daliniams vadovauti, aš abejoju. Turėsime atsirasti viena vadovybė, kuri derins. Tuo tarpu mes turime pasirengti partizaniniam karui. Mūsų organizacijos tikslas yra aiškus visiems—kova už Lietuvos išlaisvinimą. Kokia politinė struktūra bus Lietuvoje, dabar nėra svarbu. Man yra svarbu, kad Lietuva atgautų nepriklausomybę. Kada aš gulsiu apkasuose, man nebus svarbu, kokią pažiūrą yra mano kaimynas, nei už ką jis balsuos valdžios rinkimuose. Man svarbu, kaip jis šaudys ir ką. Mes privalome tikėti: kas kartu su mumis yra pasiryžęs kovoti už Lietuvos laisvę, yra mūsų broliu. Kas kitaip galvoja, sukta galvoja. Toks yra politinis kupiūs, bet ne patriotas karys. Viešpatie, apsaugok mus lemiamoj valandoj nuo tautos kupiūs”.

Kap. Pranas Gužaitis žuvo didvyrio mirtimi Lietuvos žemėje.

P. S. Kap. Pranas Gužaitis, prieš sijungdamas karinį pagrindžio sritį, veikė ir politiniame: kol buvo nesuorganizuotas Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas ir veikė Tautos Taryba, jis buvo tos tarybos narys. *Red.*

Rezistencijos dvasia koncentracijos stovyklose

Kai kas iš esančių laisvę nenorėjo tikėti, kad rezistencija Lietuvoje būtų buvusi tokia gyva, kaip ją aprašė J. Daumantas knygoje „Partizanai už Geležinį Uždangą“. „Menko tikėjimo“ žmonės suabejojo net „Lietuvos tikinčiųjų laiško Pijui XII“ autentiškumu, nors jis buvo liudytojas, nešęs kraują. Tada pasirodė, kad rezistencijos priešas MVD buvo pulkininkas Burlickis — ir jis liudijo Kersteno komisijai Muenchene apie rezistencijos sąlygų kaip jokios lietuvių (žr. Laisvė nr. 6). Ar ne keista — kai draugai nutyla, priešai prašneka; kai žmonės nekalba, akmenys prabyla...

Dar nuostabesnis buvo vokiečių gydytojo Joseph Scholmerio liudijimas. Jis trejus metus išbuvo Vorkutoje liudijo apie lietuvių religinę dvasią ir jų katakombas Vorkutos kasyklose (žr. Laisvė nr. 7-44).

Siuo kartu vėl grįžtam prie to liudininko. Jis ši vasar skaitė pranešimą tarptautiniame kultūros laisvės kongrese Milane apie rezistenciją, kurį apskritai Sovietų Sąjungos darbuotojai lageriuose. Pasiremdamas savo trejų metų patirtimi ir papildydamas paskiau už jį grįžusiu austrų bei vokiečių apklausinimais, jis atskleidė vaizdą, kuris laisvę gyvenančiam patikimas tiek pat sunkiai kaip sovietai žmogui alkanam pergyvenimui — alkanam duonos ir laisvės... — pateikiame jo pranešimo santrauką.

*

Kiek kaliniai yra informuoti?

Sovietai rpestingai saugoja, kad žinios apie vidaus opoziciją krašte

ir koncentracijos lageriuose neišeitų aikštėn. Tikrai padidėjo težinios iš vienos pusės tik slaptoji policija, MVD ir partijos vadovybė, iš antros — rezistencijos nariai darbo stovyklose. Pastarieji yra gerai informuoti, nes naujos suimtos bangos nuolat atiteka lagerius; taip pat jos teka iš vieno lagerio kitą. Atskiri raijonai lageriai nėra vienas nuo kito izoliuoti. Pvz. Vorkuta, Karaganda, Taišet, Magadan dažnai keičiasi kaliniai ar dėl saugumo ar grynai dėl darbo technikos. Šit beiseki ir žmonės bendra suma siekia 15 milijonų.

Lageriuose, kurie yra lyg valstybės valstybės, veikia daug nelegali pasipriešinimo grupė, kurios daugiausia yra suorganizuotos tautiniais pagrindais ir apima atskiras tautybių kovojančią elitą. Radijo pranešimai iš vakar Europos juos pasiekia nelegaliais kanalais, kurie jungia gyvenančius lageriuose su esančiais šioje ar tokioje laisvėje.

Vienyb tarp kalinių pagrindžio

Pasipriešinimo grupės lageriuose daro tokos juos saugojančių kariuomenės daliniais. Yra tikras dalykas, kad karo atveju sargybė dalis pereit kalinių pusę. O karo atveju lageri rezistencijos yra paruošusios visas atsargumo priemones.

Nerūs rezistencijos grupė programose pačioje pirmoje vietoje yra jų tautinė nepriklausomybė. Pažymėtina, kad rusų rezistencijos grupės lageriuose neturi jokių pretenzijų rodyti pirmum prieš kitas tautybes; jos pateisina kitas tautybių tautiniais laisvės siekimus. Kovai prieš komunizmą jos visos yra suradusios

ID JOS

bendr , pagrind , ko negalima pasakyti apie tautines grupes, esanias laisvje, emigracijoje.

Rus pasipriešinimo grupi programa sutampa su socializmu. Jos pripažsta pažang , kurios Rusija yra padariusi nuo spalio revoliucijos laik ; laiko teigiamu dalyku krašto industrializacij , technik kadr paruošim , mokykl tinklo išpl tim , nauj sveikatos reikal sutvarkym . Bet jos atmeta diktat r ir reikalauja be joki kompromis asmens laisv s.

Kiekvienas iš belaisvi yra at ; s lager kaip vienas iš grup s, kurios kiti nariai panašiai galvoja kaip ir jis, b dami ne lageryje. Kalini suma parodo diferencijuot vaizd opozicijos, kuri yra išaugusi Soviet S jungoje. B dingi yra keturi tol opozicijos s j džiai, kurie susib ga ir silieja dalimis vienas kit . Tai kininkai, darbininkai, tautyb s, inteligentai.

kinink ir darbinink opozicijos
siekimai

Visoje Soviet S jungoje kinink nepasitenkinimas yra dabar nemažiau stiprus kaip prieš spalio revoliucij . Šimtme ius b dingas rus kininko troškimas tur ti gabal nuosavos žem s, kur gali pats apdirbti ir nuvalyti pagal savo nor , šiandien yra didesnis kaip bet kada anks iau. J politin s mon n ra virtusi s moninga politine kova. Bet j opozicija reiškiasi pasyvumu darbe, kartais sabotazu, kartais prasi-veržusiu smurtu prieš dabartinius "dvarininkus" — kolchozo pirmininkus ir j bendradarbius.

Supramoninus krašt , Soviet S - jungoje kilo darbinink klas , kuriai visai tinka tos žym s, kurias Mark-

sas buvo rad s ankstyboje kapitalizmo proletariate — jie menkai apmokami, beteisiai ir atiduoti savivalei, organizuotai, vykdomai valstyb s. Sovietin s darbininkijos dauguma jau ia prieštaravim tarp bolševizmo teorijos ir praktikos. Ji turi s mon ir pajautim , kad yra "komunistin s klas s" išnaudojama. Darbininkijos politinis elitas formuojasi konspiratyviai veikianias pasipriešinimo grupes, kurios pasako ir toliau formuoja tai, k jau ia Soviet S - jungos darbininkija pramon s centruose, ypa iai Leningrado ir Maskvos stambioj pramon j. Tos grup s turi nors ir palaid tarpusavio ryš . J vis programa maždaug tokia: pašalinti parazitini komunistin klas s ; mones valdyti perduoti darbinink taryboms, kurios b t laisvu b - du renkamos; nustatyti darbo normas ir atlyginim turi darbinink organai.

"Pasipriešinimo universitetas"

Dešimtmte io kovoje prieš tautines nerus grupes, siekianias nepriklausomyb s, Maskvai nepasisek lig šiol palaužt j valios. Ukrainoje, Baltijos kraštuose ir kituose režimo pastangos sutelktos sunaikinti krašt inteligentij , kuri beveik be išimties sugr sta lagerius ir kurios šeimos deportuotos Sibir ar centrini Azij . Po pluta, kuri tariamai reiškia prievarta išgaut "nusiramini m" slypi sukilimo ir išsilavinimo pasiryžimai.

Intelektualinis elitas lageriuose apima kokius 300,000 žmoni su augštuoju išsilavinimu iš visokiausi taut . Jame yra dvasinio pasipriešinimo potencialas, sunkiai sivaizduojamas Vakar žmogui. Intelligentijos liku iam nuo 1936-8 valymo ir baigiant septyniolikame iais iš Leningrado vidurin s mokyklos komsomolcais lageris yra "pasipriešinimo universitetas". Jie n ra rezignav , jie mokosi toliau, dalinasi patirtimi ir mintimis apie rytojaus pasaulio santvark .

Šio dvasinio elito, tikro internacionalo, kuriam priklauso kaliniai ir iš krašt šiapus uždangos, nesitenkina vienos Soviet S jungos problemomis. Didžiuosius politinius, socialinius ir mokslinius Vakar klausimus jie diskutuoja su tuo pačiu interesu kaip ir Soviet S jungos reikalus. Jie jaučiasi savo likimu su jais susiję, šiaip sovietini sien tur būt n r a t o k i o s grup s, kuri gal t prilygti t inteligentij lageriuose tarptautini problem pažinimu, laisv s pasiilgimu ir pasiryžimu už t laisv aukotis. Ji yra sitikinus, kad intensyvoms ir bendroms Vakar bei laisv s siekian ian ioms j goms Rytuose pasiseks laisv išgelb ti nuo gr sm s, kokios lig šiol n r a buv .

Opozicinis sviesuomen s credo

Opozicinis inteligentijos paži ras laisv galima suglaustai išreikšti:

* ir po Stalino mirties Kremliaus politikos tikslas nepasikeit — paverkti vis laisv j pasaul komunizmui;

* šiam tikslui tarnauja milžiniškas ginklavimasis;

* koegzistencija ir atolydis yra taktinis manevras, kad b t laim ta pertrauka vidaus konsolidacijai ir sukurta karin ir pramonin Ryt persvara prieš Vakarus;

* kai tik tatai bus pasiekta, koegzistencij tuojau pakeis nauja ofenzivini faz ;

* vidaus opozicija komunizmui nepaj gs nuversti komunizmo be Vakar pagalbos.

Apviltas tik jimas Vakara is

Po Stalino mirties Soviet S junga iš vidaus buvo pribrendusi sugri ti. Tautos, esan ios Soviet S jungoje, lauk , kad laisvasis pasaulis ateis pagalb . Bet Vakar vyriausyb s pasiryžo laukti ir pražiopsojo didel istorin uždavin . Vienin-

telis ženklas iš vakar buvo birželio 17 sukilimas ryt Vokietijoje, kuris uždeg Vorkutos streik .

Birželio 17 sukilimas sovietini je informacijoje buvo iškraipytas. Tačiau kaliniai susivok gana tiksliai. Tik suklydo jie d l Vakar pagalbos. Birželio 17 sukilimas buvo ženklas, kaip paskiau paaišk jo, ne tik Vorkutoje. Maždaug tuo pačiu metu streikas buvo ir Norilske, Sibiro lageriuose, austr belaisviai gr ž pasakojo ir apie streik Kazachstane. Streikai ir birželio 17 sukilimas rado gyvo atgarsio tarp Leningrado darbinink .

Ta iau tarp birželio 17 sukilimo ir Vorkutos streiko buvo didelio skirtumo. Pirmasis netur jo jokios centralizuotos vadovyb s. Sukilo gaivališkai. Nukrypo prieš kal jimus ir saugumo r sius, užuot puolus valdžios centrus, susisiekimo mazgus ir tinkl . Sukilusieji lauk direktyv iš Vakar — iš radijo, iš karin s vakarie i valdžios, iš darbinink s jung , iš Vokietijos bendr j reikal ministerijos. Bet Vakara i nebuvo lauk ir nebuvo pasireng , nesi m iniciatyvos tokiu istoriniu momentu.

Vorkutos streikas politiškai buvo labiau subrend s. Jis buvo paruoštas politin s vadovyb s, atsisak iš anksto nuo toli siekian i reikalavim . Ir lagerio vidaus tvarkoje administracija padar žymi nuolaid .

Vidaus tempimas Sovietuose šian dien yra didesnis nei prieš 1917 spal . Bet jis pad ties nepakeis ir ateity be pagalbos iš Vakar . Režimui ištikim yra gal 15% vis gyventoj . Tai saugumo tarnautojai, partijos nariai, gerai apmokamieji administracinio personalo nariai, moni ir kolchoz pirmininkai, dalis armijos karinink . Taip pat dalis jaunimo, kuri yra susižav jusi komunizmo idealais. Ta iau iš tos 15% tik dalis sutikt kovoti ir mirti, jei kilt lemiamoji kova.

K I VAKAR

KARI NAS

*Tokia smarki š vakar patrank kanonada,
Vargu per nakt šaudymas benusileis.
O šventas vakaras . . . Ateis ši nakt Kristus,
Ateis m šio lauk mirštantiems j nuod mi atleist.*

*Ateis š vakar apkasus mažasis Kristus,
O sviediniai padang je vaitos ir kauks.
Ateis Jisai ir ia suklups tarp užtvar plienini ,
Jis šauks, bet balsas jo nebegal s l ktuv žesio prašaukt.*

*Kareiviai J paliks ir eis atakon,
O l pos Jo "O T ve, jiems atleisk" kužd s.
Ir eis kareiviai per pusnis. Kulkosvaidžiai kvatos.
Ir liesis kraujas iš kareivio ir iš Kristaus pervertos širdies.*

*Tokia smarki š vakar patrank kanonada,
O m lyna naktis jau lenkiasi ties apkasais.
Danguj žvaigždži tiek daug. Tai m s K i žvakut s.
Danguj K i šviesa, — o apkasuos ir širdyse tamsu visai.*

Iš partizan poezijos

MUMS PRANEŠA:

- Profesorius Pranas Dovydaitis Sibire yra mir s. Jis buvo išvežtas 1941. Ten jis buv s slaptai šventintas kunigus ir ištr mimo broliams patarnavo dvasiniais reikalais.
- Prof. kan. Pranas Kuraitis, kuris jau antrosios okupacijos metu buvo nuteistas 25 metams, dabar es s gr žintas.
- Juozas Keliuotis, buv s “Naujosios Romuvos” redaktorius, antros okupacijos metu buvo ištremtas trejiems metams, paskui gr - žintas, dabar v l es s nuteistas 25 metams.
- Juozas Urbšys, buv s paskutinis Lietuvos užsieni reikal ministeris, išvežtas 1940, gr žintas Vilni , ir jam esanti mokama pensija. ....
- Patvirtinta, kad Vilniaus katedra uždaryta.
- Kaune Prisik limo bažny ioje Žaliakalnyje yra rengtas radijo fabrikas.
- Kaune kunig seminarijos rektorius es s kun. K. Žitkus.

Programa laisv je

Opozocin darbininkija, pavergta kininkija, inteligentijos ir tautybi rezistencija yra nebyl. Jie negali pareikšti savo reikalavim pasaulio akivaizdoje. Bet j j nerašytoje programoje, d l kurios jie sudeda milžiniškas aukas pogrindin je kovoje, galima žvelgti ateities ideal , — išlaisvintoje nuo komunizmo valstyb je:

1. “Dirbtuv s darbininkams”—laisvai išrinktos darbinink tarybos dirbtuv m valdyti;

2. “Žem s kininkams” — panaikinti kolchozus ir sudaryti kinink komitetus žemei padalyti;

3. “Valdžia tautai” — laisvai ir slaptai išrinkti nepriklausomas taut atstovybes ir sudaryti vyriausybes.

4. “Panaikinti slapt j policij ”—duoti kiekvienam pilie iui asmens, žodžio ir spaudos laisv ;

5. “Visiškas nusiginklavimas” — perjungti pramon taikos meto gamybai ;

6. “Sien atidarymas” — sumegsti glaudžius ryšius — kinius, kult rinius, asmeninio draugavimo—su vakar tautomis.

Reformos soviet koncentracijos lageriuose

Londono “Observer” papildo Scholmerio informacijas daviniais Amerikos profesoriaus Herbert Passin, kuris apklausin jo iš Soviet sugr žintus japonus belaisvius.

*

Visi tie šaltiniai rodo, kad Sovietai per paskutinius dvejus metus pakeit baudžiam j sistem pagal s tatymus, kurie viešai nebuvo paskelbti. Pakitimas pasteb tas nuo 1954 pavasario, vadinasi, sutampa su streik ir sukilim , su Stalino mirties metu... O tie pakitimai es tokie:

* paleidžiami invalidai kaliniai ir tie, kurie su mimo metu buvo ne vyresni kaip 20 met ; jiems leidžiama gr žti;

* paleidžiami, bet gr žti nevalia tokiems kaliniams, kurie atliko du tre dalius bausm s;

* individualiai sutrumpinamos bausm s tiems, kurie išdirbo stovyklose ne mažiau kaip vienerius metus; tai

Laisvojo ir sovietinio darbininko padėtis

Brit studijos pateikia domi duomenis apie gyvenimo sąlygas komunist pavergtose Europoje. Duomenys gauti palyginus pačius Britanijos darbininko padėtis su Soviet Sąjungos ir jos pavergtą kraštą darbininko padėtimi. Soviet Sąjungai ir jos pavergtiems kraštams lyginti duomenys imti iš oficiali sovietini šaltiniai. Kadangi visus duomenis apie okupuotą Lietuvai sovietai traukia Soviet Sąjungos bendruosius duomenis, tai apie Lie-

atlieka "revizijos komisijos", paskirtos teisingumo ministerijos;

* patvarkyta, kad kiekviena darbo diena, kuri kalnys atlikti norm visų 100%, būtų užskaitoma už tris baismis dienas.

Scholmerio tvirtinimu, iš Vorkutos, kurioje buvo 500,000 kaliniai, ligi š. m. birželio mėn. kada iš ten grįžo paskutiniai austrai, buvo paleista apie 60%. Esanti tendencija juos laikyti "laisvaisiais" darbininkais, kuriems neleidžiama grįžti, bet kurie gali apsigyventi ne lageryje su "laisvai" atvykusiais darbininkais, arba būti išsiųsti "plūšini" sritis, kad ten "sikurti".

Pačiuose lageriuose po streiką kiek pagerinta padėtis: nuimtos nuobarako langai vielos; nuimti nuobakaliniai drabužiai numeriai; padidintas atlyginimas.

Pakitimo priežastis pirmiausia nurodoma ta, dėl kurios buvo pasmerkti Berija ir Abakumovas — jų sistemos pasiektas nepaprastai menkas kininis produktyvumas. Esant naujos "reformos" produktyvumui padidinti. Kita priežastis — kalinių streikai. Nors jie kruvinai buvo numalšinti, bet tuojuo po jų kaip tik ir buvo vesti minėti pagerinimai.

tuvos darbininko padėtis oficiali duomenis skyriumi nra. Todėl ir brit studijos duomenis apie padėtį Baltijos valstybėse neduoda.

Brit ir soviet darbininko uždėrbis

Iš patiektų duomenų matyti, kad prieš II-j pasaulio karą Britanijos darbininkas savo ir savo šeimos savaitės maistui ("food basket"): duobnai, miltams, bulvėms, cukrui, mėsai, pienui, kiaušiniams, sviestui ir kt. riebalams, turėjo išleisti 5,36 valandų uždėrb. 1954 m. Britanijos darbininko savaitės maistui jau užtenka tik 4,21 valandų uždėrbio. Tuo tarpu Soviet Sąjungos darbininkas savo ir savo šeimos savaitės maistui (oficialiomis kainomis) turėjo išleisti 11,36 valandų uždėrb. Tai daugiau kaip dukart nei Britanijos darbininkas, neži rint didelio skirtumo tarp paties maisto kokybės. Brit darbininkas jokiu būdu nesutiktų tenkintis sovietinio darbininko maistu. 1954 m. soviet darbininko ir jo šeimos maistas oficialiomis kainomis vietoj 11,36 valandų jau kaštuoja tik 9,12 valandų uždėrb. Tačiau, palyginus su brit darbininko 1954 m. padėtimi, soviet darbininko padėtis 1954 m. ne tik jos neprivijo, bet dar labiau nuo jos atsiliko. Prieš karą soviet darbininkas savo savaitės maistui oficialiomis kainomis turėjo dirbti 2,11 karto daugiau kaip britas, o 1954 m. soviet darbininkas savaitės maistui oficialiomis kainomis jau turi dirbti 2,16 karto daugiau kaip britas.

Brit ir sovietini satelit darbininko padėtis

Bet ypač skandalingi rezultatai, palyginus brit darbininko padėtis su soviet pavergtą kraštą darbininko padėtimi. Prieš karą Vokietijos, Lenkijos, ekoslavakijos, Vengrijos, Rumunijos, Bulgarijos darbininkas savo savaitiniam maistui privalo juo

dirbti daug mažiau darbo valand kaip sovietinis darbininkas. 1954 m., po keleri met sovietinio socializmo, ši krašt darbininkas savo savait s maistui privalo daug daugiau darbo valand , nei prieš kar ,, ir, išskyrus Ryt Vokietij , daugiau net kaip soviet darbininkas. 1954 m. soviet darbininkas privalo jo savo

savait s maistui 1/5 mažiau darbo valand kaip prieš kar . Tuo tarpu Ryt Vokietijos darbininkas 1954 m. savo maistui privalo 37% darbo valand daugiau, Lenkijos — 66%, ekoslovakijos — 47%, Vengrijos — 40%, Rumunijos — 38.8%, Bulgarijos — 23.5% daugiau darbo valand savo maistui nei prieš kar .

Bendras palyginimo vaizdas taip išrodo:

K r a š t a s	Prieš kar savait s maistui reik jo darbo valand	1954 m. savait s maistui reik jo darbo valand
Vokietijoje	6.54	9,00 (Ryt Vokietijoje)
Britanijoje	5,36	4,21
Soviet S jungoje	11,36	9,12
Lenkijoje	6,33	10,54
ekoslovakijoje	6,39	9,36
Vengrijoje	7,36	10,33
Rumunijoje	7,42	10,30
Bulgarijoje	7,48	9,24

Uždarblio perkamoji galia

Negeresnis vaizdas ir palyginus atitinkam krašt darbininko uždarblio perkam j gali prieš kar ir 1954 m. Šiuo atžvilgiu brit studijos pateikia šioki duomen :

K r a š t a s	Prieškarin. Indeksas	Oficialus valandinis uždarblio 1954 m.	Maisto išlaidos 1954 m.	Uždarblio perkamoji galia 1954 m.
Britanijoje	100	322	250	129
Soviet S jungoje	100	166	128	130
Ryt Vokietijoje	100	163	211	77
Lenkijoje	100	607	1009	60
ekoslovakijoje	100	91	132	69
Vengrijoje	100	770	1068	72
Rumunijoje	100	17	23	74
Bulgarijoje	100	34	41	83

Taigi brit darbininko valandinis uždarblio, palyginus su prieškariniu, pakilo 222% ir, nors maistas taip pat pabrango 150%, jo atlyginimo perkamoji galia, palyginus s prieškarine padid jo 29%. Soviet S -

jungos darbininko 1954 m. oficialus valandinis uždarblio, palyginti su prieškariniu, taip pat pakil s 66%. Jo maisto išlaidos 1954 m., palyginti su prieškarin mis, pakil 28% ir tod l jo 1954 m. atlyginimo perka-

Trej pra jusi met perspektyvoje

Chicagoje, gausiame LF bi iuli sar rinkime, lapkri io 6, J. Brazaitis dar pranešim apie "Lietuvi Front t paskutini Vilko reform per spektyvoje". Jame išryškino Lietuvi Fronto pasitraukimo iš Vliko motyvus, to pasitraukimo atgars kitose grup se, likusi Vlike grupi pastangas reformuoti ir LF paži ras tas dabartines reformas.

Duodame ia to pranešimo ištraukas.

*

Prieš trejus metus rugpi io 5 Lietuvi Fronto atstovas Vlike dr. Zenonas Ivinskis teik Vliko pirminkui rašt apie Lietuvi Fronto pasitraukim iš Vliko ir nurod to pasitraukimo motyvus. Tas vykis susilauk vieš ir nevieš komentaru. Tada jie negal jo b ti visai objektyv s, nes tuo metu veik pakilusios emocijos tiek iš vienos, tiek iš kitos pus s. Trej met laiko tarpas

moji galia, palyginti su prieškarine, padid jusi 30%. Žinoma, kai soviet darbininko uždarbio prieškarin perkamoji galia buvo labai žema, tai ir jos 30% pakilimas 1954 m. faktiškai gyvenimo s lygoms labai nedaug tereiškia. Bet vis jau š t reiškia.

Ta iau soviet pavergtuose kraštuose matyti aiški atžanga. Tiesa, duomenys rodo ir kai kuriuose pavergtuose kraštuose (Ryt Vokietijoje, Lenkijoje, Vengrijoje) oficial valandin uždarb 1954 m., palyginti su prieškariniu, pakilus. Bet kadangi maisto išlaidos 1954 m., palyginus su prieškarin mis, nepalyginti daugiau yra pakilusios kaip uždarbis,

nors nedidelis, bet pakankamas, kad atv sint momento nuotaiкас ir leist išryškinti an vyk jau kaip praeities fakt , vien iš fakt laisvini mo organizacijos istorin je eigoje. Fakt , kuris iškyla iš ta proga praskleist dokument .

1. Kontraversa d l pasitraukimo priežasties

Pasitraukimo priežast vienaip paaiškino pasitraukusieji, kitaip j oponentai. Pirmieji savo motyvus išd st rugpi io 5 raštu Vliko pirminkui. Juos pakartojo ir paryškino Lietuvi Fronto ir Vienyb s S j džio buv atstovai Vlike pareiškime spaudai (Darbininkas 1952.10.7). Juos sutrauk , "sukodifikavo" Lietuvi Fronto Bi iuli suvažiavimas Clevelande 1952 rugpi io 31. Pastarajame kalbama;

"... Praktiškai beveik nuo pat Vliko atsiradimo tremtyje buvo nuolat gyvas ir aktualus konsolidacijos klausimas. Daug kart š klausim Vlikas yra m gin s spr sti. Ta iau juo toliau, juo diskonsolidacija Vlike didid jo. Tam buvo ir teb ra vairi priežas i . Tarp j yra pažym tinos:

(1) Vliko pasitraukimas iš krašto, nuolatinio tiesioginio ryšio su tauta netekimas, bendros tremties ardomosios nuotaiκος;

tai galutin je išvadoje 1954 m. uždarbio perkamoji galia, palyginus su prieškarine, yra smarkiai kritusi. Ryt Vokietijoje darbininkas tegali pirkti 77% to, k gal jo prieškariniu atlyginimu, Lenkijoje — tik 60%, ekoslovakijoje — tik 69%, Vengrijoje — 72%, Rumunijoje — 74%, Bulgarijoje — 83% prieškarinio pirkimo.

Kad suklaidint Soviet S jungos ir jos pavergt j krašt darbininkus d l Vakar darbinink uždarbio perkamosios galios, sovietai dirbtinai nuvertina Vakar valiut , oficialiai nustatydami 4 rublius už JV doler .

Vt. Vt.

(2) Seimini politini partij linkimas išjungti iš Vliko veiklos rezistencin s kovos organizacij tak ;

(3) Nesugeb jimas rasti vieningos formul s visoms Vliko organizacijoms d l kai kuri buv. Lietuvos diplomat vadistini palinkim ;

(4) Vientisin s Lietuvos valstyb s id jos aukojimas partiniam egoizmui, gaivinant kai kuri Lietuvos sri i separatistinius palinkimus ir keliant iš mirusi j kai kuri sri i autonomizm ;

(5) Kai kuri Vlike dalyvaujan i organizacij atsimitimas nuo Vliko 1944 m. vasario 16 d. deklaracijos, Wuerzburgo 1945 m. liepos 3 d. Vliko grupi susitarimo, 1946 m. Berno konferencijos susitarim , 1948 m. Baden-Badeno susitarim ;

(6) Tarpgrupinis nepasitik jimas, skatin s dirbtini blok Vlike susidarym , j tarpusav rungtyniavim , pastaruuju laiku nevengiant ir nemorali priemoni tariamam politiniam priešininkui suniekininti;

(7) Ryšium su tremtini kurdinimu užj riuose at jimas Vliko sud t daugio atsitiktini žmoni , mus si kreipti Vlik vis labiau šal nuo jo tiesiogini uždavini ir sutartinio jiem vykdyti b do;

(8) Vliko ir Vykdamosios Tarybos darbingumo visiškias sumenk jimas;

(9) Pastarosios Vykdamosios Tarybos sudarymo b das diskriminuojant rezistencijos kovos organizacijom vadovaujan ius asmenis”.

Pagal t LFB vertinim Vlikas savo raidoje jau buvo pri j s tok laipsn , kad buvimas jame dar s beprasmiškas, ir LF pasitraukimu buvo norima sukr sti iš vidaus ir priversti reformuotis.

Prieš LF pasitraukim aktyviausiai pasisak Kr. Dem. S jungos Centro komitetas ir kinink S jungos centro valdyba. Savo bendrame pareiškime (Darbininkas 1952 spalio m.) LF pasitraukimo motyvus pasisteng minimalizuoti tik vien vie-

ntel motyv — “asmenin”. Sak : “J. Brazai io nepakvietimas Vykd. Taryb buvo svarbiausioji L. F. iš Vliko pasitraukimo priežastis”, kai “K. Žalkauskas žodžiu ir raštu pareišk , jog nei jis nei vadinamas laiscistinis blokas nesutinka su prof. J. Brazai iu Vykd. Taryboj bendradarbiauti”.

Pasitraukimo proga s moningai buvo sutapatinta su pasitraukimo priežastimis, o moralin asmens diskvalifikacija pridengta politine diskvalifikacija.

2. Viešasis ir neviešasis argumentas

Kr. Dem. S jungos ir kinink S jungos pareiškimas temini “prie-kaištus” Lietuvi Fronto kandidatui Vykd. Taryb , bet kokie tie priekaištai, pareiškime nepaskelb . Juos patiriame iš J. Brazai io laiško M. Krupavi iui 1952. 10. 15:

“... Dr. Karvelis nuvalomas nuo jam mesto priekaišto skleidus gandus apie Brazait , ir netiesiogine prasme Brazaitis kaltinamas... Toji rezoliucija Vlike buvo priimta, ir jos turinys Amerikos ir Kanados spaudoje paskelbtas. Tuo kaltinimu paskui r m si ir Žalkauskas, diskriminuodamas Brazait .”

Laiške taip pat atkreipiamas d - mesys ypating rol toje byloje dr. Karvelio ir dar keistesn tos bylos proced r . Rašoma:

“Kod l kaip tik dabar, 1952 m. pavasar , Dr. Karvelis m si iniciatyvos tam reikalui. Juk Brazaitis buvo praš s ištirti Karvelio-Norkai- io kartotus gandus 1951 m. vasaros pradžioje. Kod l Dr. Karvelis, pats b damas pakaltinamas, pasidar teis ju, nors kaip teisininkas žino, kad nemo est iudex in causa sua? Kod l m sis teis jo rol s, jis nerado reikalo man s, ...net paprašyti, kad savo paaiškinimus duo iau... To viso nepatar ir suruoš “teism už aki”, pasi lydamas sprendim ir apsaikty-

mas, kad Vlike rank užteks tam sprendimui priimti" (tos rankos buvo šešios — vadinamo laicist bloko nariai ir dr. Karvelis).

Tokis motyvas buvo pavartotas LF atstovo diskvalifikacijai. Juo buvo operuojama viešai. Bet užkulisuose buvo kitas motyvas, kuris tautininkams ir kitiems j vadinamo laicistinio bloko nariams buvo esminis. J atskleidžia tautinink leidinys "Mūsų Pranešimai" 1952 m. Nr. 3:

"Spėjama, jog J. Brazaitis, bendradarbiaujant L. Prapuoleniui, bandė sumegsti arba bent daryti spūdį, kad sumezg ryš su kraštu, ir atitinkamu momentu, neva pasiremiant krašto rezistencijos galiojimais, paskelbti veikianį, (atgaivint) 1941 met Laikiną Lietuvos Vyriausybę. Tas ryšio sumezgimas turėjo eiti tam tikrose vietose, gal būt ir Vliko priedangoje ar jo vardu, bet faktiškai Vlikui nežinant ryšio turinio nei jo tikslų. Spėjama taip pat, kad L. Prapuolenis turėjo suvaidinti tam reikale panašų vaidmenį, kaip ir 1941 metais, tik tuo skirtumu, kad dabar visa tai jau nebe po K. Škirpos, bet po J. Brazaitio (kaip anais metais faktiškai jusio Laik. Vyr. pirmininko pareigas) firma..."

"Žinoma, visa tai yra tik spėjimai, daromos išvados iš kaikuri reiškinių; konkrečiai dokumentai, rodantys, kad tokie planai buvo, žinoma, nėra. Bet toms Vliko grupėms, kurios tar esant toki plan už jų nugaros, susidar pagrindas nesutikti, kad J. Brazaitis grįžtų VTK ir tuo būdu gaut progos iš vienos pusės tisti su diplomatais bendradarbiavimo sabotavim, iš kitos pusės — eventualiai tisti riziking bei eksliuzivistiniais interesais paremt plan rengim ar net vykdym".

Su šiuo užkulisiniu motyvu viešai nebuvo rodomasi; jo vietoj buvo paruoštas anas viešasis kaltinimas, ir jam vykdyti iniciatyva, atiduota ki-

nink S jungos atstovui dr. P. Karveliui.

3. Vlike pasilikusi j pareiškimai

Kr. dem. ir kinink S jungos pareiškimas LF pasitraukim vertino "neigiamai". Efektui sustiprinti KD ir S per jo ofenzyvą, skaičiuodami, kuo pats LF "nusikalto". LF buvo kaltinamas, kad palik s Vlikui "atsitiktinius žmones", kad LF Vilkinis vertinimas nenuoširdus, nes anks iau LF Vlik kitaip vertins, kad LF pasirink s mažesn vertyb — asmenį, — atmesdamas didesn — Vlik, nes "asmuo yra žemesn vertyb šiuo atveju už Lietuvos laisv ginant Vlik", kad tai LF beprincipiškumo padarinys.

L Nr. 2/39 yra pateikti faktai apie LF vilkin vertinim nuo 1946 m. Kad prof. Z. Ivinskis KD ir S, atrod, tik "atsitiktinis žmogus" — j skonio ir masto dalykas. Apskritai, šiandien tie kaltinimai yra tik pavyzdys, kaip momentas kaitina jausmus, kurie aptemdo ir istorin s tiesos pajautim ir logišk galvojim. Reikia abejoti, ar šiandien tuos kaltinimus kartot Krikšioni Demokrat bei kinink S jungos vadovyb s. O ir pats Vykdomosios Tarybos pirmininkas kažin ar nor t kartoti tada mestus frontininkams kaltinimus, kad jie parod savo "nedemokratišk galvojim", "nenor ar nesugeb jim daugumos vali ir lie tuvi vienyb statyti augš iau už savo politin s srov s interesus" (Elta 1952. 10. 1). Ta iau ano meto nuotikos b dingos tuo, kad iš j plauk tolimesn Vliko persitvarkymo žygiai...

Jei Krikšioni Demokrat ir kinink vadovyb nesl p savo nepasitenkinimo LF pasitraukimu, tai tautininkai ir liaudininkai nesl p savo pasitenkinimo. Liaudinink atstovas J. T. (Jakstyris) raš ;

"Nors šis vykis ir sumažino Vliko

baz , ta iau jis teigiamai paveik tas s lygas, kuriose naujai Vykdomajai Tarybai teks dirbti. Kelias j g konsolidacij pa iame Vlike liko atviras ("Lietuva" 1952 Nr. 2).

Tautininkai dar labiau reišk džiaugsm . J atstovas T. Šidiškis, klausiamas, ar frontinink pasitraukimas iš Vliko nesusilpnino paties Vliko, aiškino "Dirvoje": "Ir taip ir ne. Taip, nes kiekviena j ga yra reikalinga.. Ne, nes frontinink monopolistis tendencijos suard Vliko vidaus santyki darn , sukiršino lietuvišk j visuomen , suard santykius su Lietuvos diplomatais ir tuo paralyžiavo tiesioginius Vliko darbus".

Tautinink laikraštis "Vienyb " išreišk bendr likusi j Vlike džiaugsm : "Yra sp džio, kad Vlike likusi politini partij vyrai ir kai kuri spauda dži gauja ir sako — dabar tai jau visas bus tvarkoje, iš Vliko pasišalino L. Fronto diktat ra, vienos srov s dominavimas. Tai, girdi, iki šiol trukd bendr darb ".

Sutraukiant tuos atsiliepimus, bendra išvada tokia: LF nurodytus Vliko tr kumus Krikš ionys Demokratai ir kinink S junga kategoriškai paneig . Laicist pareiškimai kaikiuriuos tr kumus pripažino, bet atsakomyb už juos vert frontininkams ir reišk džiaugsm , kad LF pasitraukus a) ateis susipratimas su diplomatais, konkre iai Lozorai iu; b) ateis Vliko vidaus konsolidacija; c) pakils Vliko darbingumas.

Tokias viltis Vlike likusieji sudarin jo visuomen je. Sunku pasakyti, ar patys tuo tik jo. Trej met perspektyva aiškiau parodo, kiek pagrindo tur jo LF teigimai apie Vliko negeroves, kiek tur jo pagrindo j oponent pareiškimai, kad su frontinink pasitraukimu tos negerov s dingsian ios.

Tiesa, ir po trej met n ra vienos minties d l Vliko raidos per tuos trejus metus: ar jis jo stipr jimo, ar silpn jimo keliu. Mums atrodo,

kad visais trimis min tais punktais, kuriais pasilikusieji Vlike reišk džiaugsm ir viltis LF pasitraukus, —Vlikas per tuos trejus metus yra ženg s atgal. Konsolidacijos su diplomatais viltis baig si vienas kito dezavauavimu Bonnoje ir dviej atstov atsiradimu. Konsolidacijos pa iame Vlike viltys baig si dviej nauj organizacij iš Vliko pasitraukimu, Viltys pašalinti darbingumo paralizavim tedav politin je srityje tok rezultat , kad Vlikas, kuris dar prieš LF pasitraukim buvo m -sis iniciatyvos sukurti atstovyb Madride ir Bonnoje, po trej met yra atsid r s užpakaly est ir latvi . Lietuvos atstovyb s Madride n -ra, Bonnoje — reikalas sukompromituotas.

Nebuvo džiaug si likusieji Vlike tik vienu dalyku, kad, pasitraukus LF, pager s moral s lygis tarpgrupiniuose ir Vliko nari tarpusaviuose santykiuose. Naujas viešas skandalas d l tautinink atstovo T. Šidiškio, d l V. Rastenio laiško, neb -ta lig tol polemika d l Simonai io, Karvelio, Žalkausko, Gelžinio yra akivaizdi to moralinio lygio atestacija.

Tie tr kumai, kurie LF buvo pareikšti prie trejus metus, dabar pasirod dar sustipr j . Apie juos m kalb ti jau ne tik šiočia ar tokia opozicija Vlikui, bet ir patys Vliko pozicijos žmon s bei j spauda. Bent iš dalies tai ir prived prie pastang imtis reform , kurias LFB suvažiavimai pakartotinai savo rezoliucijose skatindavo, nors ir b dami šalia Vliko.

4. Nauj reform pastangos

Reform metmenys jau paskelbti: Vlikas pos džiaus Amerikoje; ia tur s prezidium ; VT liks Europoje; kiekviena grup Vlike tur s po tris narius su balsu; kei iami Vliko ir VT pirmininkai...

Derybose d l reform buvo esminis klausimas: kelti Vlik Amerik ar palikti Europoje. Pirmai miniai labiausiai atstovavo soc. demokratai, remiami kinink partijos; antroje pus je stipriausiai reišk si kr. demokratai, o kai jie kapitulia-vo. Vienyb s S j dis. Liaudininkai su kinink S junga labiausiai jieškojo kompromiso. Kompromisas buvo dvejopas; sutarta faktiškai Vlik perkelti Amerik , bet formaliai apie tai neminti; sutarta palikti Europoje ne delegat r , kaip norjo soc. demokratai, bet Vykdom j Taryb , kurios veikla apimt ne tik Europ . Tautininkai šiose kombinacijose laik si nuošaliai, kai buvo nepriimtas j si lymas reformas prad ti nuo Vliko baz s prapl timo naujomis grup mis (LP, R. Santarv , Atgimimo S-dis, Vilnie i S junga) ir Vliko veikl atriboti nuo srities, kuri turinti priklausyti diplomatams. Tada tautininkai ir laisv s kovotojai pasitrauk iš Vliko. Gal b t gal t likusieji Vlike paskelbti pareiškim , kuriame kartot apie tautininkus tuos žodžius, kuriuos tautininkai pasak apie pasitraukus LF: gerai, kad pasitrauk , nes jie "suard Vliko santyki darn , sukiršino lietuvišk j visuomen ... ir tuo paralyžiavo tiesioginius Vliko darbus".

Mums rodosi, kad Vliko reformos užuomazgoje esama nes km s. B -tent:

+ Reformoje labiau prasimuša grupi r pestis išsilaikyti užimtose Vliko organizacijos pozicijose, negu r -pestis darbu Lietuvos reikalui. Tai ypa iai rodo vilkini grupi pastangos lenktyniuoti ne naujais sumanymais laisvinimo darbe, bet sumanymais pertvarinti Vliko organizacij , Lietuvos reikal atstovavim monopolizuojant sau ir stumiant šal jaunesnes grupes, kilusias rezistencin s kovos karštyje ir turin ias neabejotinai stipresn užnugar tremties visuomen je už eil fiktyvi grupi ,

esan i Vlike. Reforma tuo susiaurina Vliko visuomenin atram . Aiškinimas, kad grup , tur dama tris atstovus, gal sianti vien ar kit atstov perleisti jai giminingai satelinitei grupei, tik labiau pabr žia sen j partij nesveikas monopolistines tendencijas—grupi , kuri faktin užnugar tremties visuomen je parod ir patys Amerikos lietuvi bendruomen s rinkimai... Kas nori reali reform , šiandien negali apsieiti be atramos Iš vienos pus s krašto rezistencijos tradicijas, iš antros — tremties visuomen .

+ D l Vliko negerovi n ra kalta tik organizacin Vliko strukt ra ir veikimo vieta. Ar Vlikas bus Europoje, ar Amerikoje, ar jis bus sukomplikuotas net keturi augšt santvarka (Vlikas-prezidiumas-Vykdomoji Taryba-Tarybos) ar tik dviej — nuo to nepriklauso jo veikimo s kmingumas. Vliko darbas "susiparalyžiavo" pirmiausia d l to, kad jame pritr ko principinio, id jinio vieningumo. Jame diametraliai išsiskyr supratimas Vliko kompetencij ir funkcij tarp linkusi demokratij ir linkusi vadizm . Vieniems Vlikas organiška tautos atstovyb tremtyje, turinti vyriausybinės funkcijas, kitiems jis tik visuomenini organizacij samb ris. Šitas id jinis skirtingumas sukliud Vliko veiksmingum ir jo rezultatas: Madride ir Bonnoje Lietuvos atstovavimo reikalas yra nepatenkinamas, jei nevadinsim aštresniu vardu... Keliai iš to dvilypumo ia tegal t b ti dvejopi: arba išjungti tuos kompetencijos ginus ir skirti žmones i atitinkamus postus tokiomis titulais, kurie nešokiruot antros pus s ir tik savo veiksmiais, kaip lietuvi atstovai, reikšt -si svetim j akyse, arba — skaudesnis kelias: išsijungti iš paties Vliko vienai ar antrai nepritarian iai pusei. Antr išeit dav tautinink grupi pasitraukimas. Likosi vadinamos demokratin s grup s. Nežinia, ar jos sugeb s pakilti augš iau sav s ir pa-

sidaryti išmintingas išvadas Vilko veikimui ir prestižui atgaivinti.

+ Išmintis reikalaut netik ti, kad asmuo daros tinkamas darbui tik d l to, kad jis yra skirtas garbingos organizacijos. Konstruktiv s planai ir darbai reikalauja didesnio paj gumo negu kalbos apie organizacijos bald perstatin jim ... Albert Schweitzer pasteb jo, kad m s laik civilizacijos smukimas reiškiasi tuo, kad tik k jimas yra sud tas organizacij . Jei organizacija veikia gerai, skiriamas jai nuopelnas, jei blogai — ji kaltinama. O iš tikr j organizacija yra tiek gera ar tiek bloga, kiek mes patys esame geri ar blogi, mes, asmens, žmon s, žmoni klausimas yra pagrindinis ir Vliko reformoje.

ia ne vieta kelti klausimas, ar tie, kurie tas reformas planuoja ir žada vykdyti, yra asmens ar tik atstovai. Bet j planuojamos reformos kryptis juos pa ius atestuoja.

*

Ryšium su persitvarkymais Vlike buvo nekart minimas ir Lietuvi Fronto vardas. Pastabos sukosi apie du dalyku: LF ir Vlik , LF santykius su kitomis grup mis. Buvo skelbiama spaudoje, kad frontininkai, pajut , jog jiems nes naudinga b ti šalia Vliko, nori gr žti (N. Lietuva); buvo skelbiama, kad Vlik LF turi b ti gr žinamas (Draugas) ; buvo si loma bendradarbiauti pirmiausia tarp LF ir krikš ioni demokrat .

Už tuos balsus tenka ia d koti — vistiek, ar jie palank s ar nepalank s, nes juos reikia vertinti kaip pripažinim , kad tremtyje LF bi iuli veikla yra visuomenin j ga, kurios reikšm s tyломis negalima apieti. Tie balsai kilo be jokios LF vadovyb s iniciatyvos, nors tiek,

Ties vieno lietuviu klaip die io byla

Apie dviej valstybi ar grupi savitarpin palankum nesunku kalb ti bendrais žodžiais, nes jie nieko konkre iai ne pareigoja. Savitarpinio santykiavimo turin sudaro konkret s faktai ir problemos. Juos sprendžiant ir susidaro tikrasis santykiavimas. Santykiuose tarp lietuvi ir vokie i sustojame prie vieno tokio konkretaus fakto.

*

Klaip dietis Jonas Grigolaitis praš Vokietijos vyriausy b atlyginti jam už naci kacete išs d t laik . Jo prašymas buvo 1950 atmetas. Grigolaitis padav skund Darmstadto teismui. Teismas tik 1954 kreip - si ekspert dr. Helmuth Hocker,

kiek juose reiškiamas noras matyti LF bendroje laisvinimo vadovyb je, jie n ra svetimi ir LF vadovybei. Ta iau apžvelgta Vliko reformos kryptis maža teduoda pagrindo vil tims, kad pad tis gal t b ti iš esm s pakeista. O su krikš ionimis demokratais ar su kitomis visuomenin mis bei rezistencin mis grup - mis esame lygiai pasiryž bendradarbiauti, jei tik yra bendras siekimas ir lygiai bendras geros valios pasireiškimas. Tuo reikalu paliekant atviras duris, betgi LF bi iuliams netenka pristabdyti tempo savame kelyje. Turime savo j gas ir toliau jungti tas sritis, kurios darbinink šaukte šaukiasi. (Toliau buvo minimos atskiros sritys, kur frontinink j gos pasireiškia, kur jos dar reikalingos ir kaip jie turi veikti organizuotai ir solidarčiai).

kad jis pareiškst savo nuomon apie Lietuvos ir Vokietijos santykius nuo 1933 iki 1941 ir Jono Grigolaitis rolo juose. Ekspertas savo nuomon pristat 1955 sausio 18 surašyt . 16 puslapi ir padar išvad , kad J. Grigolaitis neturi teis s i atlyginim , skiriam naci aukoms.

1. Kokiu keliu tai pri jo?

Ekspertas konstatavo, kad J. Grigolaitis gim 1902 Šilut s ap. Klaip dos krašte. Baig s Kauno universitet , 1931 buvo "Lietuvos Keleivio" ir "Ostsee - Beobachter" redaktorius, 1933-35 "Santaros" draugijos (tautinink režimo) vadovyb s narys, 1936-38 Klaip doje jusio "Baltischer Beobachter" redaktorius, Eltos atstovas Klaip doje. Klaip d prijungus prie Vokietijos, Berlyne buvo suimtas, bet Lietuvos vyriausy b s intervencija paleistas ir išvarytas iš Vokietijos. 1939 optavo už Lietuv ir pri m jos pilietyb . 1941 vasario repatriavo Vokietij , bet ten 1941. 5. 13 buvo suimtas ir laikomas ligi karo galo Oranienburg-Sachsenhausen koncentracijos stovykloje.

Prie klausimo — duoti jam ar neduoti atlyginim už kacet —ekspertas prieina iš tokios pus s: ar Grigolaitis buvo kalinamas ideologiniu pagrindu ar kuriuo kitu, nes statymas tenumato atlyginti persekiojimams už "politinius sitikimus", už tautyb , už pasaul ži r ar politin priešingum . Pats Grigolaitis buvo par m s savo prašym tuo, kad jis nukent j s kaip žurnalistas d l savo antinacinio nusistatymo.

Per 15 puslapi nagrin jo Hocker Vokietijos ir Lietuvos santykius d l Klaip dos ir užbaig tokiomis išvadamis:

1. Klaip dos krašte tautybi kova buvo ne atsiliepimas nacionalsocializmo pasireiškim , o grynai tautinis rungtyniavimas tarp Lietuvos

ir Vokietijos, kuriame vokie i tautyb s politinis ir moralinis stiprumas buvo atremtas param reicho, sutapdinto su nacionalsocializmu.

2. Prog pad iai paaštr ti Klaip dos krašte po 1932 dav radikalus iš lietuvi pus s Klaip dos statuto laužymas, suk l s Vokietijoje aštr gynim si, kuris gal gale prived prie Anschlusso. Juo mažiau kuri valstyb spaud savo vokie i mažum , juo mažiau pagrindo tame krašte tur jo ir radikalis nacionalsocializmo id jos, kaip tai rodo šiaur s Schleswigo pavyzdys.

3. Neaišku, kuriais sumetimais skund jas (J. Grigolaitis) tariasi kovoj s su nacionalsocializmu: prieš žyd persekiojim , prieš demokratiniai partij persekiojim , prieš neteis t vis priešinink persekiojim , prieš nacionalsocializmo siaut jim , prieš katalik bažny ios persekiojim , prieš autoritetin s-fašistin s valstybin s formos k rim , — visi tie reiškiniai buvo randami tautinink Lietuvoje lygiai taip pat kaip nacionalsocialistin je Vokietijoje. Bet skund jas tarnavo tai Lietuvos valstybei tarp kitko kaip Eltos narys.

4. Laikraš iai, kuriuose skund jas dirbo, var prolietuvišk linij Klaip dos krašte, t. y. stov jo už Lietuvos vartojamas persekiojimo priemonės. Jei bent skund jas b t stov j s už taikingum Klaip dos krašte, deja, jis virto šalim, pasisakydamas vienašališkai už Lietuv ; tai ir suprantama atsižvelgiant jo kilim .

5. Kad skund jas optavo 1941 už Vokietij , jis tai dar grynai iš bolševizmo baime s, bet ne iš simpatijos Vokietijai.

Tokios eksperto išvados. Pagal jas J. Grigolaitis nepriklauso tai kategorijai žmoni , kuri kalinimas naci stovyklose turi b ti atlyginamas.

2. Išvados n ra vykusios

Negalima nepasigrož ti formaliniu kručpštumu ir r pestingumu, su kuriuo ekspertas dar santyki tarp Vokietijos bei Lietuvos d l Klaip - dos krašto apžvalg .. Jo pavyzdys rodo, kaip reikia savo reikalus pristatyti. Bet to negalima pasakyti apie eksperto išvadas. Jos yra ir nelogiškos ir neteisingos.

Nelogiškos, nes:

1. eksperto nurodomi statymo žodžiai apie persekijim d l tautyb s tinka tam atvejui, kur ekspertas rado savo išvad pirmame punkte — kad Klaip dos krašte vyko tautybi susikirtimas, ir Grigolaitis buvo vienoje t susid rusi tautybi pus je; vadinasi, Grigolaitis nukent jo d l tautyb s;

2. ekspertas keliais atvejais ir paos išvados pirmame punkte pripaž sta, kad Klaip dos krašte vokie i tautyb s žmon s, siekdami susijungti su reichu, reich sutapdino su nacionalsocializmu; taigi jei Grigolaitis nukent jo nuo vokie i , tai d l to, kad tie vokie iai išganym mat nacionalsocializme ir už t nacionalsocializm kovojo, lygiai kaip Grigolaitis kovojo prieš vokiškum ir sykiu prieš nacionalsocializm ; vadinasi, Grigolaitis nukent jo už priešškum nacionalsocializmui;

3. ekspertas patvirtina, kad ta kova ypa iai suastr jo at jus valdži nacionalsocializmui. Tai dar labiau pagrindžia, kad kov tarp lietuvi provokavo nacionalsocializmo s j - dis.

Eksperto išvados, nelogiškos išvados, plaukia ne iš logiško jo paties pateiktos medžiagos vertinimo, o iš apriorinio neigiamo nusistatymo bylos atžvilgiu. Tam aprioriniam nusistatymui propagandiškai pagr sti, tikriau efektui sudaryti ir Grigolaitis argumentacijai susilpninti ekspertas puikiai išnaudoja Lietuvos buvusio režimo fakt : girdi, kaip

Grigolaitis gal jo kovoti su nacionalsocializmu, jeigu pats buvo organizacijos priešakyje ir tarnyboje to režimo, kuris vykd autoritetizm , persekiojo demokratinus principus, politinius priešininkus ir t.t. Jei kas nor t pasakyti, kad Lietuvoje nebuvo autoritetizmo, ekspertas už - ga už aki ir tokiam, nurodydamas užs. reikal ministerio St. Lozorai - io pareiškimus Vokietijos diplomatu, pabr žian ius autoritetinio režimo reikalingum ...

Praeitius režimo faktas sunkina pad t dabar ne tik tiem, kurie buvo su juo daugiau ar mažiau sutap ...

3. Kelias tinkamesnei išeiai

Eksperto rašto išvados, kaip min - ta, yra padiktuotos ne loginio juridinio galvojimo, bet apriorinio politinio nusistatymo, net su tam tikro kerštavimo priemaiša. D l to jos ir neteisingos. Be abejo, pats Grigolaitis byl varys toliau. Bet šioje vietoje tenka j atsiprašyti, kad jo asmenin atvej ia keliam viešumon. Jo byla, mums atrodo, viešojo pob - džio, nes palie ia apskritai lietuvi - vokie i santykius, parodo dabartin vokie i dalies nusistatym lietuvi atžvilgiu. Ir d l to ji reikalinga ne vieno Grigolai io d mesio.

Jis pats, reikia manyti, ir toliau laikysis teisinio kelio. Ta iau vien teisin je plotm je vargiai ši byla bus patenkinamai išspr sta. Atrodo, kad ji gal t rasti priimtinesn sprendim , jei b t pasistengta iškelti iš teisin s daugiau žmogišk j santyki plotm .

Atsimerant, kad lietuviai turi didel prieš — t pat kaip ir Vokietija; kad lietuviams teko ir teks santykiauti su vokieiais kaip mažes - niam kaimynui su didesniu ne vienai dienai, — reikia atsisakyti tiek šioje, tiek ir panašiose bylose nuo r staus poleminio ir formalinio at -

Tarptautinis istorijos moksl kongresas Romoje

Ženevos dvasios vienas iš padarinių — kad Sovietai savo idjos propagand atkl šiapus uždangos mokslin bei kult rin plotm . Viena iš toki pozicij , kur soviet mokslininkai pasireišk su visu agresyvumu, buvo siemetinis istorik kongresas Romoje. Kongreso pirminkas kapituliavo prieš agresij ir leido diskriminuoti to kongreso dalyvius, pavergt j krašt mokslin-

sikirtimo, kuris retai kada ir retai k suartina ir padeda susiprasti.

Iš kitos pus s reikt sugestijuoti ir vokie ius tur ti priešais akis platesn perspektyv — lietuvi nueit skausming keli nacional socialistini vokie i prievartoje; sustoti prie lietuvi parodytos širdies ir paramos tiems šimtams ir t kstan iams vokie i , kurie atsid r Lietuvoje gin damiesi nuo bado mirties bolševik vergijoje. Tada prašnekt gal žmogiškoji dvasia, ne paragrafai ir resentimentai, ir paskatint palankiau paži r ti vieno lietuviu reikal vardan vieno iš daugelio pagelbt vokie i ...

Kaip b t atrod , jei lietuvis kininkas, kai pas j atvyko iš Karaliau iaus vokitis duonos prašyti, b t pasak s: "Palauk, atsiklausiu juriskonsulto, kaip buvo ten su vokie i atsisakymu ž sis pirkti ir pan."

Lig šiol vokie i centriniai organai buvo palank s eiti prie reikalo šioje plotm je... Perkelti konkret Grigolai io ar panašius lietuvi vokie i reikalus sumint žmogiškojo santykiavimo plotm der t tiems veiksniams, kurie yra prisim pareigt kalb ti lietuvi vardu ir už lietuvi reikalus Vokietijos sostin je.

J. B.

kus, kurie dr so pasireišksti šiose pozicijose prieš sovietines tezes. Malonu pažym ti, kad prof. Zenonas Ivinskis buvo vienas iš t pirm j , kurie šioje mokslin je arenoje pasipriešino kult rbolševizmo agresijai. Tatai buvo tinkamai spaudoje pasteb ta. Už tai prof. Ivinskis susilauk gausi sveikinim . Bet ryšium su tuo kongresu mums r p jo ir kitas klausimas — k gi istorijos mokslininkai šiais laikais labiausiai kreipia savo d mes ... kelis tos r šies klausimus, pateikiame prof. Zenono Ivinskio atsakym :

*

— Kuriam tikslui rengiami tarptautiniai istorik kongresai?

Istorijos kongres tikslas yra sunešti vien tarptautini forum naujausius tyrin jim rezultatus. Jie buvo šiame kongrese patiekti ištis paskait ir trump pranešim forma. Tarptautiniai istorijos kongresai yra šaukiami kas penkeri metai. Pirmasis kongresas po II-jo D. Karo (iš eil s 9-sis) vyko 1950 m. Paryžiuje. Romos kongresas buvo susilauk s iki šiol daugiausia lankyto j , praneš j ir paskaitinink . Jau prieš pat kongres buvo išleisti jo darb septyni tomai. Aštuntasis patieks diskusijas. Pirm kart šitame kongrese oficialiai dalyvavo ir Soviet S jungos delegacija. Anks iau istorijos kongresuose nebuvo pasirodžiusi Vatikano delegacija. Ji ia pasirod taip pat pirm kart .

Gana svarbi viet per tokius kongresus, žinoma, užima kontaktai, pažintys. Mokslininkai vieni apie kitus daug žino iš kny g ir studij . Kongresuose jie pagaliau turi progos susitikti, gyti vienas kito optišk vaizd ... Ir sausam, kabinetiniam kny g žmogui reikia laikas nuo laiko platesnio asmeninio ryšio, nuomoni pasikeitimo.

— Kokios naujos istorijos mokslo problemos buvo svarstomos šiame kongrese ir kas tam kongresui dav vieningos minties?

Viening, mint šiame kongrese būtų sunku ir surasti, nebent tik tiek, kad iš kiekvienos srities vis norima pateikti naujausius rezultatus, kas nauja yra susekta, surasta, ar ištyrinama. Ir istorikai yra jau išsispécializavę atskirais kraštais, šimtmečiais, net atskiriomis siauromis sritimis. Praeito šimtmečio Ranko tipo universali istorik "ras", jeigu prie jos sintetiko Toynebe nebeskaityti (jis buvo irgi Romoje), yra jau išmirusi. Tad ir šitame kongrese vienas žmogus jokiu būdu nebegal jo visko apžvelgti. Per dešimt dienų (kaikuriuos sekcijos savo paskaitas pradėjo 3 dienas prieš oficiali atidarymą) kartais būdavo vienu metu paraleliai skaitoma po 6-8 paskaitas. Tiesa, užbaigiant kongresą keliems referentams buvo pavesta padaryti kongreso darbų apžvalgą. Bet ir čia vienas referavo apie senąją istoriją, o kiti atskirai apie vidurinius amžius, naujausius ir naujausius laikus. Kalbtojų buvo su pagrindu nusiškę, kad jau yra pasidaręs sunkus sintezos suvesti naujausius duomenis. Ir istorijos tyrinėjimuose yra atėjusi krizė, atj išsibirstymas smulkiais tyrinėjimais, savotiškas sueizėjimas. Tad ir kongresai sunkiai begali pajgti nurodyti bendrą kryptį atskirioms sritims. Ir šiame kongrese lengviau buvo susitarti tik atskiri specialieji mokslininkams (paleografija, diplomatika, naujausios istorijos šaltinių publikacija). Spėdis dažnai buvo, jog paskaitininkai padarė pranešimus iš savo siauros srities, nesizvalgydami kokius bendrus nurodymus ir nedaug dėmesio rodydami kitoms paskaitoms, kuri tikrai buvo per daug. Diskusijose, tiesa, dažnai buvo skaitomi papildymai, ar daromi priekaištai iš anksto paruošto teksto, nors prieš tai kalbėjusieji jau buvo kalbėję pasak, ko nebereikėjo kitiems kartoti. Kaip Freiburgo (Vok.) univ. prof. Ritter savo užbaigiamąjį sum teisingai nurodė, dažnai buvo pasi-

genda mokslininkai kurybinės minties... Gal jai kliudė už j dideli karšiai per visą rugsėjo pirmąją pusę...

— Kiek lietuviai dalyvaudavo anksčiau istorik kongresuose, ir kiek jie prisidėjo prie lietuvių ryšių su kitu tauti istorijos mokslininkais?

Mano žiniomis, pirmasis istorik kongresas, kuriame lietuviai aktyviai dalyvavo su paskaitomis, buvo 1938 m. rugpjūtio mėn. Zueriche vykęs, iš eilės 8-sis tarpt. kongresas. Ten mudu su prof. Aug. Janulaičiu, kaip Lietuvos istorijos draugijos nariais, gavome iš švietimo ministerijos oficiali komandiruoju, skaitome paskaitas iš Lietuvos kultūros ir teisės istorijos srities. Treioji paskaita buvo tik perskaityta neatvykusio, bet tada Kaune gyvenančio rusų emigranto prof. I. I. Lappo. Mūsų paskaitos buvo suklausios daug gyvo susidomėjimo. Apie jas ir lietuvi delegacijos pasisėkimus rašė lietuvi spaudoje Zueriche tada pedagogik studijų Ant. Valiukas. Zuericho kongrese dar aktyviai reišėsi per diskusijas, — ypač prieš lenkus (kaip ir šiame Romoje) — dr. J. Deveikis-Navakienė. Anuomet niekas netrukdė Lietuvos vardu dalyvauti kongrese ir jame kalbėti. Tada dar ten netrukdė "trukiotojai" nebuvo...

Tiesa, dar galima pridėti, jog lietuviai 1937 m. rugpjūtio mėn. buvo suorganizavę Pabaltijo istorik kongresą. Jame dalyvavo ir lenkai, ir vokiečiai. Buvo dar be trijų baltų tautų, ir kitų aplinkinių kraštų istorik. Ten lietuviai sudarė gausesnė delegaciją. Lietuviai paskaitė 5 paskaitas (E. Volteris, J. Puzinas, I. Jonynas, A. Janulaitis, Z. Ivinskis). Tame kongrese dar dalyvavo ir Dr. M. Raikas. Tuo ir baigėsi Pabaltijo istorik kongresai, j I-jo darbus išleidžiant storame tome (1938).

Kai 1928 metais Oslo (Norv.) vyko 6-sis istorik kongresas, ten dar n vienas lietuvis neišdrso nukelti ko-

jos. N 1933 m. 7-me kongrese Varšuvoje, žinoma, negal jo b ti lietuvi, nebent kokis tautietis istorikas iš Vilniaus krašto (be pranešimo). Tad tik Zueriche pirm kart, buvo išeita tarpt. forum su paskaitomis, kuri r sur s yra kongreso darbuose išspausdintos. Tiesa, Paryžiaus kongrese prieš penkeris metus dalyvavo p. J. Deveik .

Ši met kongrese Romoje iš Baltijos istorijos tebuvo vienintel paskaita, lie ianti m s kult ros istorij . Joje aš buvau pasiryž s savo naujausias išvadas iš iki tol nenaudotos medžiagos Vatikano ir j žuit archyvuose pateikti trumpame pranešime apie j žuit vaidmen kataliky b s restauracijoje Lietuvoje (knygos lietuvi kalba, liet. giesm s, hierarchijos stiprinimas ir tt.). Pranešimo r sum buvo išversta pranc ziškai. Ji yra išspausdinta.

Kai komunistai sutrukd po paskaitos akademiškai pravesti diskusijas, tai buvo tik naujas ženklas ir rodymas, jog tokie kongresai yra mums pasilikusi svarbi ir beveik vienintel platforma, kur ir mes galime pareikšti savo bals , ar kam jis patinka, ar ne. Per tokius kongresus mes galime prieš oficialius Taryb S jungos delegatus pareikšti savo nusistatym ir vienu ar kitu b du mokslin je potm je atstovauti j pavergtos lietuvi tautos laisvajai valiai. Galima dar prid ti, jog šitame kongrese dar, be J. Deveik s, kuri po eil s paskait vis dalyvavo diskusijose, dalyviais buvo k tik Gregorijanos un-te prad j s paleografij d styti T vas P. Rabikauskas, S. J. ir kun. R. Krasauskas.

Savaime aišku, kad tokie kongresai, — turiu galvoje pirmiausia šit — duoda geros progos užmegsti vairi pažin i , turimas pagilinti. Gaila tik, kad lietuvi b relis buvo ir š kart labai negausus. Šiame kongrese lietuviai tur jo progos su-eiti naujas pažintis. Ypa aš pasi-naudojau ta proga po plaiai nu-skamb jusi nutraukt diskusij .

Z. Ivinskis

GYVOJI MINTIS

Nauj tarptautini samb ri (ekip) kelias

“Nouvelles Equipes Internationales,” sutrumpintai NEI vadinamos, tikrov je yra krikš ioniškai-demokratišk politini partij unija, arba internacionalas, kuris reiškiasi greta su socialist ir liberal internacionalais. Jei NEI vardas yra labiau pri-gij s pranc ziškai kalban iuose kraštuose, tai antrasis oficialus vardas “Union der Christlichen Demokraten” yra daugiau, galima b t pasakyti išimtinai, vartojamas vokiškai kalbaniose šalyse. Organizacija verta d mesio, kiek ji reiškiasi naujomis id jomis ar dinamiškais veiksmiais Europos dvasinei stagnacijai sumažinti. Tuo dom damiesi, pateik me eil klausim p. Ed. Turauskui, kuris NEI atstovavo paskutin je PJT sesijoje New Yorke. Turime malonumo pateikti jo paaiškinimus.

1. NEI k rimo mintis kilo paskutiniajam pasauliniam karui baigiantis lygiagre iai šveicar katalik konservatori liaudies partijos ir naujos pranc z partijos MRP (Mouvement Républicain Populaire) arba lietuviškai : Respublikoniškas Liaudies S j dis vadovyb se.

Galutin savo organizacin form NEI gijo 1947 metais.

2. Dabartiniu metu NEI yra atstovaujamos šios tautos: Austrija, Belgija, Italija, Liuxemburgas, Didž. Britanija, Olandija, Šveicarija, Pranc zija, Vak. Vokietija — viso 10, ir šios pavergtos tautos: Baskai, Bulgarai, Lietuvviai, Lenkai, Rumunai, Vengrai, Jugoslaviai.

3. Atstovavimas paskir taut NEI praktikuojamas dvejopu pagrindu: principe kiekviena tauta sudaro savo tautin NEI ekip . German kult -

ros šalyse ekip sudaro visa krikš-
ioniškai-demokratiškus principus at-
stovaujanti viena partija: pvz. Vak.
Vokietijoje CDU, Austrijoje — CSP
ir t.t. Gi lotyn kult ros kraštuose
tautin s ekipos sudaromos iš vyr-au-
jan ios vienos (arba dviej) partij
atstov ir paskir nepartini asme-
nybi , arba iš dviej ar trij partij .
Taip yra Pranc zijoje, Belgijoje,
Olandijoje.

Lietuvi ekip pradžioje buvo su-
dariusi viena L. Kr. Dem. Partija,
bet v liau ji buvo prapl sta kin.
S-g ir Darbo Federacij . Buvo su-
daryta du liet. NEI ekipos centrai:
JAV-se ir Europoje su bendra virš -
ne, susidedan ia iš abiej centr at-
stovi,; priešakyje. Pirmame centre
buvo 10 asmen , o antrame — 11. Iš
pastar j 2 jau yra išemigrav : kun.
J. Krivickas JAV ir kun. dr. F. Ju-
cevi ius — Kanad . Vadinamoje vir-
š n je arba NEI lietuvi ekipos vyk-
domame komitete buvo šie asmenys:
prof. K. Pakštas — pirmininkas, Ed.
Turauskas — I vicepirmininkas, dr.
S. Ba kis — II vicepirmininkas, prof.
B. Vitkus — izdininkas, dr. VI. Vi-
liamas — I sekretorius, kun. dr. F.
Jucevi ius — II sekretorius. Savai-
me suprantama, kad d l atstum tega-
l jo susirinkti tiktai 3 Paryžiuje gy-
venusieji vykd. komiteto nariai. Be
to, jau daugiau kaip dveji metai liet.
ekipa yra be pirmininko, nes, išsi-
keldamas i Vašington , prof. Pakš-
tas atsistatydino, o dabar, išemigra-
vus kun. dr. F. Jucevi iui, vykdom,
komitetas yra pasilik s ir be II sek-
retoriaus.

NEI praktikoje delegacijos t ra su-
daromos tiktai metinius kongresus.
Šiaip jau tris veikian ius NEI or-
ganizmus yra pasiun iami vadina-
mieji atsakingieji po 1 nuo ekipos.
Vyriausiam politiniame NEI orga-
ne — Comité Directeur arba vykdom,
kom-te ir kult rin je komisijoje to-
kiu atsakinguoju yra Ed. Turausk-
kas, o ekonomin je - socialin je ko-
misijoje — dr. P. Karvelis.

4. Pavergt j taut atstovai yra
traktuojami be jokio skirtumo ir j
taka NEI darbe priklauso nuo j
pa i atsid jimo ir asmeniško auto-
riteto. Toji taka dažnai yra didesn
kaip laisv krašt pasyvi atstov .
Teisiškai visi yra lyg s. Pvz. kult -
rin s komisijos pirmininku nuo pat
NEI sisteigimo yra lenkas prof. S.
Glaser.

5. Specialiai ir išimtinai Lietuvos
bylai garsinti NEI gal ir n ra tinka-
mas forumas. Ta iau pavergt j tau-
t reikalui ginti, mano patyrimu ir
sitikinimu, vargu ar yra tolygaus
svorio kita tarptautin organizacija,
kurioje b t tiek supratimo ir atjau-
tumo pavergtiesiems.

B t per ilga ištisai cituoti ia
1952 m. NEI kongreso priimt rezol-
ucij pavergt j taut reikalui. Pa-
cituosime tik vien antr punkt .
Kongresas rekomendavo visiems lais-
vojo pasaulio krikš ionim demokr-
tams: 1. "Niekados neiškirti iš j
vyriausi j susir pinim eil s pa-
vergt j taut likim ; 3. pasipriešin-
ti kiekvienai pastangai pripažinti
pavergt j krašt dabartin pad t
kaip galutin , pastovi ir legali ; 7.
dar syk patvirtinti, kad Europa ne-
susilauks ramyb s ir politin s bei
ekonomin s pusiausvyros tol, kol Ry-
t Europos tautoms nebus sugr žin-
ta laisv " .

Ta pati rezoliucija žodis žodin bu-
vo patvirtinta 1953 m. kongreso.

š. m. liepos 2 d. vykdom. NEI ko-
mitetas vienbalsiai pri m rezoluci-
j , kurioje pasisakoma už "koncent-
racinio režimo panaikinim , už tau-
tin s laisv s ir nepriklausomyb s at-
statym visur, kur tik jos buvo pa-
naikintos, už laisvus rinkimus tarp-
tautin je prieži roje visuose kraštuo-
se ir teritorijose, kur tatai nebebuvo
vykdoma".

š. m. kongresas Salzburge taip pat
pasisak , kad "tikrasis tarptautinis
atosl gis reikalauja, kad apjungtoje
Europoje dalyvaut šiandien paverg-
tos tautos".

6. NEI darbuose dalyvauja daugio Europos krašt vyriausybinį partij generaliniai sekretoriai, parlament nariai, buv. vyriausyb nariai, o taip pat ir aktyv s vyriausyb žmon s — ministeriai. Tarptautin se ar tarpvalstybin se institucijose, kaip pvz. Europos Taryba Strasburge arba Anglies - Plieno Bendruomen s asambl joje veikia atskiros NEI grup s, kuriuose paskir krašt atstovai suderina savo nusistatymus ir nusistato bendr linij .

7. Kad NEI yra mažiausia susigund s koegzistencijos mitu galima spr sti iš augš iau pacituot rezoliucij , o taip pat ir iš fakto, kad visa Pranc zijos parlamento (abėj R m) MRP frakcija atsiskir pasi sti bent vien savo atstov Parlamentar delegacij š ruden kelia-vusi SSSR. Jei joje dalyvavo p. P. Scheiter, tos grup s narys, tai tiktai kaip Atstov R m pirmininkas. Ir vis d lto frakcijoje jam buvo padaryta už tai priekaišt .

8. NEI id jos yra kartu ir jos kolektyvini nari id jos. Laisv , teisingumas, ypa iai socialinis, demokratyb , krikš ionyb s mokslo pl timas ir gyvandinimas yra svarbiausieji pagrindai, kuriais NEI remia savo veikt . Metodai ir priemon s tikslui siekti, žinoma, skiriasi pagal krašt ir realias gyvenimo s lygas, ta iau vis s j d apjungia krikš ioniškosios demokratijos idealai. Tantai ir išskiria NEI nuo kit internacional . Pagrindin paži ra žmog , J jo paskirt šiame pasaulyje skiria NEI nuo socialist ir liberal . Jei pvz. Pranc zijoje MRP ir PSF (Pranc z socialist partija) socialin je srityje yra visiškai artimos, tai mokyklos, aukl jimo ir religijos vaidmens visuomen s gyvenime klausimu juodvi griežtai skiriasi. Panašiai yra ir kituose kraštuose.

Ed. Turauskas

Akademinės diferenciacijos parašt je

Nors tikslus skai ius nežinomas, ta iau apytikriai skai iuojama apie 750 tremtini lietuvi , studijuojanti JV universitetuose ir kolegijose. Tai d mesio vertas b sim j intelektual bei specialist kiekis. Iš jo 650 priklauso Lietuvi Student S - jungai. Apskritai studentija savo organizaciniam pasireiškimui turi tikrai didel pasirinkim . Greta bendrosios LSS veikia dar ateitinink , santarie i ir skaut akademik organizacijos, apjungian ios nemažiau kaip tris ketvirtadalius studijuojančio jaunimo. Be to, student organizaciniam pasireiškimui atviras kelias taip pat per "Šviesos" ir kitus akademinius susigrupavimus.

Š kart nor iau pateikti " Laisv " skaitytojams duomen bei samprotavim apie studentus santarieius.

Sav s jieskojimas

Tai jauniausias organizacinis m s akademinio jaunimo susib rimas. Oficialiai Lietuvi Student Santara prad jo veikti tik 1954 m. ruden , nors faktiškai organizacinis formavimasis prasid jo anks iau, kai, JV atvyk ir ia savo studijas augštiosiose mokyklose t sdami ar prad dami, liberalini nusiteikim akademikai pajuto savo organizacijos reikall . B dinga, kad Europoje steigtos ir veikusios liberalinio nusiteikimo organizacijos ("Šviesa", "Varpas") šiapus Atlanto savo tur to vaidmens nesteng vaidinti. Prireik jieskoti nauj organizacinį r m . Organizacinis t stinumas nutr ko. Be abejojimo, tai n ra pozityvus reiškinys, nes naujam organizaciniam pastatui tenka skirti nemaža energijos, kuri kitu atveju gal t b ti panaudota pa iai veiklai.

Organizacinį r m bejieškodamas, šis liberalini nusiteikim akademi-

k s j dis pradžioje buvo pan d s apimti visus studentus, netelpan ius ateitinkuose. Nors tam buvo parinkta phenotipiškai patraukli "nepriklausom j student " iškaba, tačiau toks tik negatyvaus pob džio pagrindas, be abejojimo, negal jo atstoti s j džiui b tin pozityvi tiksl bei princip . Tod l, nors vadina m nepriklausom j s j dis kur laik buvo vis akademinis susib rim gausiausias, tačiau gyvenimas diktavo jam ne tik organizacini r m , bet juo labiau pozityvaus id jinio turinio reikal . To padarinys ir buvo Lietuvi Student Santaros steigimas.

Sud ties reiškimas

Santarie iai kaip ir savo metu neolithuanai savoje vertybi gradacijoje akcentuoja tautyb s pirmum . Tautini vertybi neš jas pirmiausia yra tautietis, paskum tauta, paskum tautin valstyb . L. S. Santaros ideologinis pob dis oficialiai bandomas neigti. Galb t tam, kad kaikurie santarie iai išvengt kolizijos su tomis akademinis organizacijomis, kurioms jie priklauso iš seniau, kurios betgi savo nariams priklausyti kitoms ideologin ms organizacijoms neleidžia. Iš esm s L. S. Santara neabejotinai yra ideologin akademik organizacija.

L. S. Santaros sud t charakterizuoja jos liberalistinis elementas, o siekimus — visuomeninis atžvilgis. Pasteb tina, kad L. S. Santara bene pirmoji tremtini student organizacija, nevengianti savo veikloje politinio pob džio dalyk . Kitos akademik draugijos tenkinasi savo visuomeniškuo akcentavimu. Savo politinio pob džio siekiuose L. S. Santara yra iai pabr žia kov d l Lietuvos laisv s. (Kova d l Lietuvos laisv s neb tina identifikuoti su politinio pob džio siekimais. Tai veikiau organizacijos rezistencinio pob džio žym . O rezistencija yra daugiau nei politika. Red.). Praktiškai

tuo atžvilgiu maža kas padaryta, nes organizacija pirmais savo gyvavimo metais tur jo daugiausia d mesio skirti vidiniam sustipr jimui.

Liberal unijos siekimas

Lietuvi politinio susigrupavimo atžvilgiu L. S. Santara savo uždavinu laiko jaunuosius akademikus paruošti vienigai vis atspalvi lietuvi liberal politinei grupei sudaryti. Akademinio jaunimo nutaikos tam siekimui yra palankios. Jaunimas tarp atskir šios krypties politini lietuvi grupi turinio skirtum ne žvelgia. Tautininkuose pasireišk s totalistinis pos kis laikomas nepaveldimu praeties dalyku. Pra jusios vasaros L. S. Santaros stovykloje, išklausius tautinink ir liaudinink lyderi pasisakymus apie savus siekimus ir tarpusavinius santykius, buvo ryškus santarie i apeliavimas t dviej grupi senuosius veik jus pamiršti iš praeties atsi neštus mirusius savo skirtumus ir stoti po viena bendra v liava.

Ekspansyvumo persvara

Nors principiškai L. S. Santaros visuomenin politin ar kult rin veikla yra lygiagiagrie ios ir lygiai vertinamos, praktiškai ta iau ryškiai jaiamas t dviej sri i veiklos tam tikras konkuravimas. Kult rininkai pabr žia ugdym k rybin s dvasios ir per j tautinio susipratimo išlaidym . Vis tik ši santarie i kryptis nelabai daug atgarsio susilaukia. Gal d l to, kad k ryba privalo ne tik taurumo, bet ir talento bei kruopštaus darbo. Intensyviau pasireiškia santarie iai visuomenininkai. Tiesa, konkre iai kult rininkai gal net daugiau yra nuveik (meno paroda, seminar organizavimas etc.), bet visuomenininkai už kult rininkus veržlesni ir geresni pozuotojai. Svarbiausia, visuomenininkai tuoj pat jau ia savo veikimu pasitenkinim . Paraš pvz. piktok straipsn spaudai prieš savo tariam ar tikr prie-

šinink , galb t nevisada teisingai net j interpretuodamas, ir jau turi nuveikto visuomeninio darbo (nors kartais faktiškai tai teb t "darbas"), pasitenkinim . Tod l visuomenininkams visada gresia paviršutiniškumo protis. Pvz. jei bendrojoj student s jungoj santarie iams pavyksta s jungos suvažiavimo prezidium išrinkti saviškius, santarie iai visuomenininkai tatai supranta kaip didel savo moralin laim jim . Atseit, savo "prieš " paties me ant men i , ši kovos su "priešu" psichoz , be kita ko, labai ap sunkina santarie i visuomeninink pozityv reiškim si. Kas nors kuri, apskritai visada yra sunkiau, negu kritikuoti ar net griauti. Tod l ir santarie iams visuomenininkams teks dar labai daug pastang ir ryžto parodyti pozityviam sav j visuomenini užsivilgiu santarie ius kiti akademiniai susib rimai yra, atrodo, gerokai pralenk ta prasme, kad savo agresyvum yra nukreip pozityvi uždavini vykdym . Tuo b du organizacijos nari agresyvioji energija, užuot prieš kito nusistatymo kolegas šiaušis, pakreipiama konkret visuomenin darb . Reikia laukti, kad ir santarie iai visuomenininkai, išgyven "Sturm und Drang" nuotaik , savo reiškim si pasuks tuo paigu pozityvaus visuomeninio darbo keliu. Tada savaime išdils ir savotiškas abuojumas bei sarkazmas kit akademini organizacij siekim atžvilgiu, nustos aštrumo ir kovad l sek j , sušveln s griežtieji sprendimai kitoki nusistatym atžvilgiu. Yra suprantama, kad daug paprasiau ir lengviau pvz. kad ir toki tolerancij deklaruoti ir deklamuoti, kaip pa iam tolerantingam b ti.

Apskritai santarie iams b dingas ekspansyvumas, veikimas išor , kitus. Jei kiti akademiniai susigrupavimai savo veikl veik išimtinai kreipia save, savo narius, suteikdami progos ugdytis bei ugdyti, tai

L. S. Santara savo pasireiškim pirmiausia kreipia vis student bendruomen . Seminarai rengiami visai studentijai, rezoliucijose dažnai kalbama apie visos studentijos siekimus,

savus parengimus kvie iami visi aakdemikai. Kaikas galvoja, kad tai tik jaunos organizacijos praeinamo pob džio reiškinys, lyg ir šviežio alaus putojimas. O visd lto b t gera, kad tai b t nuolatin ir ne tik santarie i , bet vis akademini susib rim ypatyb . Lietuvos b dui sava kontempliuoti ir stinga veržlumo. Žinoma, be kontempliacijos veržlumas ilgainiui gali likti be turinio, tik brutali lytis. Bet savo ruožtu kontempliacijai be veržlumo gresia šaluso kapitalo likimas. Tik abiej darni s veika gyvenime gali b ti vaisingiausia. Tiesa, L. S. Santar organizuojant, buvo planuota kontempliacijai tur ti uždar siaur elitini j g samb r . Jis planuot ir sprst . Jo sprendimai b t ne tik liberalini nusiteikim studentijai pateikiami, bet infiltruojami ir kitas akademines organizacijas. Kiek šis pirmykštis nusistatymas praktiškai galioja L. S. Santaros veikloje — stinga objektyvi duomen spr sti.

Prieauglis tautininkams

L. S. Santara per trump savo gyvavimo laikotarp sp jo išaugti rimtu lietuvi student bendruomen s veiksnium. Nenuostabu, kad vyresn s kartos tos pa ios krypties veik jai nor t santarie i s j d sav j stovykl jungti. Pastang šiuo atžvilgiu yra vairi . Kai L. S. Santara dar reiškim si nepriklausom j student vardu, jie buvo propaguojami socialist . "Naujienos" jiems buvo atskleid savo skiltis, kiek nor jo. Savo ruožtu juos taip pat r m moraliai ir materialiai liaudininkai. O tautinink "Dirva" juos galino reguliariai pasireikšti savuoju žodžiu. Kai iš nepriklausom j išsikristalizavo santarie iai, socialist viltys juos laim ti marksizmui išbl so.

Blunka ir liaudinink perspektyvos santarie i atžvilgiu. Lig šiol grupin se varžybose d l santarie i politin s orientacijos pirmoje vietoje eina tautininkai. Tautinink ir taktika patrauklesn . Neneigdami jauniešiams j savitos reiškimosi formos, tautininkai steng si parodyti viešumai pa ius santarie ius pasireiškimus teigiama prasme. Savaiame supranta ma, santarie ius tatai palankiai nu teik tautininkams. Ši taikli subtili taktika, be to, keli ryški santarie i veik j aiškus tautininkiškas nusi statymas (pirmoj L. S. Santaros centro valdyboj toki buvo 3 iš 5) tautininkams teikia reali vil i žvelgti santarie iuose sav j jaun j kart , nors, kaip min jau, tuo tarpu šioje kartoje aiškiai vyrauja vis liberalistini grupi apsi jungimo id ja bei nuotaika. Ar, be prieauglio lik , liaudininkai, ilgai dar gal s tai nuotaikai spirtis, tik gyvenimas pasakys.

Nuo žingsnio pirmyn susilaiko

Santarie i visuomeninink tolimesn je, jau išlaisvintos Lietuvos, perspektyvoje politin lietuvi diferenciacija apsiriboja dviem srov m — krikšionišk ja ir laicistine. Tuo b du santarie iai ir ateities Lietuvos politinei diferenciacijai palieka sen j ideologin pagrind , kuris tiek negerovi neša Europos kontinento demokratijai. Tai jau b t atsilikimas nuo laiko balso. Pasilikimas prie ideologinio pagrindo išlaisvintos Lietuvos politiniam susigrupavimui su visomis iš to einan iomis politin je veikloje ideologinio pob džio kovomis tik rodyt brendusi anglosaks politin je kult roje jaun j lietuvi visuomeninink visišk nesugeb jim pasimokyti iš paties gyvenimo tikrov s.

Žinoma, b t beprasmiška aiškinti, kad ideologijos išjungti iš asmens politini princip apsprendimo, iš jo vertybi s rangos nustatymo negalima... Ta iau, antra: vertus, kadangi-

ORGANIŠKOJI VALSTYB

. . . individualistinis liberalizmas ir valstybinis totalitarizams teoretiškai ir praktiškai suponuoja tik du politin s visuomen s elementus: individ ir valstyb . Tuo tarpu organiškos valstyb s supratimas pripaž sta ir pozityviai skaitosi su tuo faktu, kad tarp individo ir valstyb s yra dar eil spontanišk , nat rali ir taip pat b tin visuomenini jungini . Tokiais tarpiniais junginiais... yra: šeima, kuri remiasi tam tikro objektyvinio tikslo ir kraujo bendrumo faktu; vals ius, kuris remiasi geografin s kaimynyst s faktu, religini konfesija — tik jimo bendrumu; profesija — užsi mimo ir darbo našumu.

. . . Organiškos valstyb s supratimas tuo ir pasižymi, kad jis min t tarpini visuomenini! jungini ne tik neignoruoja, bet nori užtikrinti j koegzistencij , nori jais pozityviai pasiremti.

Pranas Dielininkaitis, 1936.

praktin demokratin politika, garantuodama asmeniui s žin s laisv , turi lygiai respektuoti vis ideologij pilie ius ir tuo b du yra antpasaul ži rin (antpasaul ži rin nereiškia už pasaul ži r didesn vertyb , o tik veikimo sritis), tai ir praktinei politikai vykdyti skirtam visuomen s politiniam susigrupavimui visai nat raliai dera ne pasaul ži rinis, bet antpasaul ži rinis pagrindas, lygiai respektuoj s vis pasaul ži r pilie ius ir j vis lygiai respektuojamas, kaip tai akivaizdžiai liudija anglosaks demokratijos pavyzdžiai. Gaila, santarie iai, kurie apskritai pasisako už demokratij , lig šiol šio esminio demokratijos bruožo n ra žvelg ir už j pasisak .

J. Gail nas

Pradžia amžiaus: nuo Dievo sunaikinimo iki gorilos

Prof. Antano Maceinos straipsnis "Der Menschott Dostojewskijs als Gestalt des oestlichen Atheismus", išspausdintas "Stimmen der Zeit" žurnale 1955 Nr. 12, Vokietijoje rado gyvo atgarsio, ir j tenkindama redakcija kreip si autori , prašydama daugiau panaši straipsni . Tai rodo susidom jim Vokietijos šviesuomen je ta dvasia, kuri slypi pa ioje Europoje, jos žmon se, bet kuri iškyla visu ryškumu, kai lie tuvi filosofas j praskleidžia Dostojevskio ar Solovjovo vaizdais.

Duodame jo trump santrauk .

*

Jaunas Dostojevskis svajoto pa matyti vakar Europa. Pamat s j labai nusivyl . Jaut si Vakaruose kaip kapinyne, kur palaidoti brang s mirusieji. Jau 1862, vadinasi, 60 met prieš filosofo Oswald Spenglerio gars j "Untergang d s Abendlandes", Dostojevskis paskelb straipsn , kuriame pramat Vakar žlugim . "Ore skamba Europos laidotuvi varpai. Mums nieko kito nelieka kaip pulti ant žem s, bu iuoti akmenis ir apverkti juos, tuos iškalbingus liudininkus buvusiojo gyvenimo, aistringo tik jimo sava tiesa, savu mokslu, sava kova, kurie seniai jau yra išbl s".

Vakar žlugimo id j Dostojevskis gavo iš rus filosofo Gerceno, emigranto Londone.

Kur žlugimo priežastis?

Buržuazin gerov — d st Dostojevskis — yra paskutin Vakar civilizacijos forma, šioje buržuazine je gerov je žmogaus asmuo nuskaudintas mas je. Buržuazine je gerov je Vakari neteko krikš ioniško

sios dvasios. "Europa prarado Krist " ir apako. Toldami nuo Dievo, Vakari sudievinio žmog ir, išvydami Diev , jo vietoj žmog pastat . "J s matote — raš Dostojevskis — kokia baisi yra j ga, kuri nesuskaitom žmonij suvaro kaimen ... Kaip išdidi yra šita galingoji j ga", kaip ji yra tikra "laim sianti".

Taigi žlugimo priežastis — žmogaus pastatymas Dievo vietoj, sudievinio žmogaus (Menschgott) viešpatavimas.

Bet Vakari nedr so

Tos apostazijos teoretikas Vakaruose buvo filosofas Feuerbachas. Iš jo pasiskolino ir Dostojevskis sudievinio žmogaus (Menschgott) id j . Labiausiai j išpopuliarino Friedrich Nietzsche. "Dievas yra negyvas — skelb jis. — Mes j nužudime — j s ir aš. Mes visi esame jo žudikai... N ra jokio Dievo".

Nietzsche pažadino ateistin s j d ir ateistinio žmogaus s mon . Bet vakar Europa, sakydama "n ra Dievo", nedr so tos savo id jos paversti viešojo gyvenimo formomis. Kalb jo, kad Dievo n ra, bet nedr so gyvenimo taip tvarkyti, lyg jo tikrai neb t . Nietzsches "beprotis", nešdamas žibint , tar pats sau; "Aš at jau nelaiku" — ir nutrenk savo žibint , ateizmo simbol , ant žem s, žibintas sudužo ir užgeso. "Europa dar nepaj g savo sukurto ateizmo paversti istorijos gyvenimo periodu". Vakar žmogus jaut baim padaryti logiškas išvadas iš savo susikurtos id jos. Tos baim s vaisius vakaruose buvo Kanto ir Hartmanno etin s kategorijos, atsiskakymas nuo Dievo, bet ne atsiskakymas nuo jo moral s, j tekildinant iš žmogaus.

Išdr so Rytai

Kitaip elg si Ryt žmogus, rusas. To priežast autorius regi skirtingoje ruso dvasios strukt roje. Vakar žmogus gali Dievo netik ti arba ateizm skelbti, bet tuo pa iu metu for-

muluoti žmogaus teises, tokias, kokias skelb krikščionyb, ir jas vykdyti. Ryt žmogus nepakelia tokio dvilypumo. Diev jis jau ia savo paioje egzistencijoje, juo gyvena taip, kaip j supranta. Bet kai Ryt žmogus praranda Diev, tai jis staiga pajunta, kad visas žmonijos ir žemės likimas, kur anksiau jis laik priklausant nuo Dievo, sukrinta jo paties rankas. Jis padaro logiškas išvadas, prisiimdamas žmonijos krįjo ir išvaduotojo misij... Jis prisiima atsakomybę už tolimesn žmonių likim be Dievo. Ir kaip anksiau jis savo egzistencij jung su Dievu, taip dabar jis visu intensyvumu savo buvim nori išreikšti, neturdamas savyje Dievo, save laikydamas dievu. Savo dvasioje jis lo-giškas. "Jei Dievo n ra, tai prasideda nauja era" žmonijos gyvenime Vienas Dostojevskio herojus, nuždžius Diev, žmonijos istorij ir dalina dvi dalis: nuo gorilos iki Dievo sunaikinimo ir nuo Dievo sunaikinimo iki... žemės ir žmogaus fizinės prigimties pakeitimo.

Sudievinto žmogaus idja gim Vakaruose, bet j pavert gyvenimu tik Rytai, duodami naujas paži-ras žmog, gamt ir kurdami nauj žmogaus tip. Rusas pakl ir iškl Nietzsche "beproio" numest žibint...

Sudievinto žmogaus ženklai komunizme

Sudievinto žmogaus išraišk stipriausiai išpl tot autorius randa sovietiname komunizme. Dostojevskio herojai, Dievo netek, kartoja: "Jeigu Dievo n ra, tai amžinyb yra tik žemje. Aš mirsiu, bet lieka kiti, o po j — vaikai... R šinis žmogus stovi augšiau už žmogaus asmen... Jei Dievo n ra, tai reikia visiems bendrai veikti, kad ištrauktum iš gyvenimo visa, k jis gali duoti".

Komunizmas yra ne tik politinis, socialin problema, o pirmiausia teologin, nes dialektinis materia-

lizmas galimas tik ateizme. Komunizmas yra pasaul ži ra, vienintel šalia krikščionyb s, kuri žino, ko siekia ir kokiomis priemon mis.

Pirmas ženklas žmonijos istorijoje be Dievo — kad joje n ra moral s. Jei Dievo n ra, tai n ra ir jo moral s. Anot Dostojevskio heroj, n ra geresni ir blogesni žmoni, o tik "protingesni ir kvailesni". Moralu ar nemoralu istorijoje be Dievo yra tik tai, k sudievinas žmogus bus nustat s ir paved s laikyti moraliu ar nemoralium dalyku. Žmogus yra to moralumo norma ir šaltinis. Praktikoje — tai moralinis reliatyvizmas.

Komunizmo moral? Komunizmas n ra nihilizmas, kuris visk atmeta, kaip tai dar rus anarchistai. Komunizmas ir yra moralini vertybi reliatyvizmas. Pagal dialektin materializm žmogus egzistuoja tik žemje, ir žmonijos istorija es s vienintelis matas atskirti tam, kas gera ir kas bloga. Istorij betgi kuriant "darbo liaudis", kuriai vlgį vadovauja komunist partija. Tad moralumo supratimas ir suvedamas gal gale tai, kad gera ar bloga, dora ar nedora yra tai, k nustato partija. Dora ir gera yra visa tai, kas tinka partijos sukurtam planui vykdyti. Pasikei ia planas, pasikei ia ir asmens nusistatymo moralin vert: kas vakar buvo dora, šiandien gali bti laikoma nedora...

Antras bdingas žmonijos be Dievo bruožas — tai žmogaus veržimasis virsti bendruomen s kolektyvo dalele, nes netek s Dievo, žmogus pasijunta savo dvasioje vienišas, be atramos. Jos netek s, jis nori atsikratyti vienišumo jausmo, ištirpdamas kolektyve. Kolektyvo meil ir jam atsivadimas turi pavaduoti žmogaus meil Dievui.

Komunizme t veržim si virsti bendruomen s dalele randam labiausiai išreikšt jo kolektyvizme — ne tik kininame, bet ir dvasiniame, kur savo sielos gelmes žmogus turi atverti ne Dievui, bet kolektyvui, viešumai.

Asmuo ia tiek vertingas, kiek jis pajgia teisingai suprasti bendruomen s raidos s lygas ir prie j prisi-derinti... Lietuviškos sovietin s poe-zijos pavyzdžiais Maceina pailustruo-ja, kaip jau komunizme išauginto poeto pergyvenimuose pajau iamas tas vienumas su kitomis tautomis ir j centre ži rimas tos vienyb s sim-bolis — Maskva. Autorius pastebi, kad tai n ra vien tik pataikavimas viešpa iams, bet ir naujas pergyveni-mas, pažadintas naujos generacijos žmoguje to aukl jimo, kuris deda savo antspaudus žmogaus dvasiai ana-me sudievinato žmogaus kuriamame pasaulyje be Dievo.

Tre ias bruožas — tai žmogaus san-tykiai su gamta. Sudievinatas žmo-gaus nustoja žav j sis nat raliu Die-vo duotu gamtos grožiu, nustoja jau-t s joje paslaptingas j gas ir misti-n ryš tarp gamtos ir sav s. Jis jau-iasi augštesnis už gamt ir j ži ri kaip medžiag savo k rybai, kad j apvaldyt ir perkurt , duot jai ne Dievo, bet sudievinato žmogaus ženklus... V l lietuviškos komunisti-n s poezijos pavyzdžiais autorius iliustruoja, kaip lietuvis komunistas poetas skelbia gamtai kov ir jos pavergim žmogaus technikai.

Amoralumas ar moral s reliaty-vumas — etikos srity, asmens nu-skandinimas kolektyve - socialiniame gyvenime, technikos pagarbinimas—santykiuose su gamta yra tos b din-gosios žym s komunizme ir sykiu aname žmonijos istorijos periode be Dievo.

Id ja atgal Vakarus

Parod s, kaip sudievinato žmogaus (Menschgott) id ja kilo Vakaruose, buvo k nyta Ryt komunizme, au-torius sp ja, kad ta id ja gr žta da-bar savo t vyn , iš kurios buvo kilusi. Tik ne kaip "bepro io" žmo-gaus žodis, o kaip politiškai organi-zuota j ga, kaip naujo žmonijos istorijos periodo pradininkas, periodo... nuo Dievo sunaikinimo iki gorilos.

Id jos spaudoje

Vlikas-Lozoraitls * Vlikas-tautininkai * Privati iniciatyva nesulaukiant organizuotos * Lietuvos tikin i j laiško diskriminacija * Bendruome-n s viduje zyzimas, botagas ir k -ryba.

*

Vlikas - Lozoraitis dar neiš jo iš spaudos aktualij , šiuo kartu ata-k Lozorai io naudai buvo išleisti nauji žmon s — sen j Amerikos lietuvi tautinink veik jai. Tai dr.

S. Biežis, J. Ba i nas ir S. Tre io-kas. Atsilank pas Lozorait ir kitus diplomatus Europoje bei pas vilki-nius žmones, jie paskelb kolektyvi-n pareiškim Lozorai io naudai jo gin e su Vliku. Naujo jame nieko

---

Išvada b t tamsi, rodanti Vaka-rus žengiant nakt , pesimistiška, kaip ir Spenglerio. Bet Maceina jos nedaro. Jis nubaigia samprotavimus šviesiai;

"Racionalistinio amžiaus šviesi die-na jau seniai nulinko. Nusileido istorin naktis, gal b t, net labai ilga naktis. 'Bet naktis — sako N. Ber-dejevas — n ra mažiau graži, ma-žiau dieviška kaip diena... Naktis atneša apreiškimus, kuri nepaž sta diena'... D l to galime tik tis, kad ir m s naktis, nors kaip ji b t tam-si, mums apreišk gyv j Diev , kaip ji kitados j apreišk žmogum ta-pus ir prisik lus. Dievo id j gali-ma sunaikinti atskiro žmogaus šir-dyje ir net tautose; bet ne manoma paties Dievo išvyti iš žmonijos isto-rijos. 'Jeigu Dievas bus nuvytas nuo žem s — sako Dostojevskis, ir jo žo-džiai yra kaip tik atsakymas su-dievinato žmogaus užma ias'—tai mes j garbinsime po žeme... Ir tada iš žem s viduri mes giedosime m s Dievui tragišk himn ; iš po žem s m s Dievui, kuriame yra džiaugs-mas".

nepasak . Kartojo tezes ir argumentus, pažstamus iš Lietuvi Tautinio S j džio rašyt pareiškim . Tad to pareiškimo svoris tegali remtis autoritetu nauj žmoni , kurie tas nuomones kartoja . Ta iau jei pareiškimas buvo skiriamas ne tik tautinink visuomenei, tai kolektyvo asmeninis parinkimas nebuvo laimingas, nes tai tik vienos pus s, suinteresuotosios, atstovai . Tai joks "neutralus arbitras". T trij sen j tautinink misija daugiau tiko tautinink "vidaus reikalui" — angažuoti stipriau senuosius tautininkus už interesus nauj j tautinink , atsiremian i "diplomatijos šef " ir išeinan i iš Vliko.

Ar toji vienyb tarp sen j ir nauj j tautinink pakankamai sutvirtinta, aišk s gal b t iš to, ar senieji tautininkai "detonuos" nauj j tautinink grupi p a s i t r a u k i m iš Vliko analoginiais veiksmais — pasitraukimu iš Alto, blokuodami Alte sumas Vlikui remti (ten g i yra veto teis), reikalaudami Alto sumas dalytis tarp Tautos Fondo ir Nepriklausomyb s Fondo ir pan. Alto pasakutin konferencija tokio "detonavimo" nerod ...

*

Tautinink grupi pasitraukimas iš Vliko panaujino ir seniai aštri tautinink ir Vliko santyki tem . "Vienyb je" ir "Dirvoje" tautinink ir laisv s kovotoj centrai paskelb savo pasitraukimo motyvus — tiek pat vartotus kaip ir "Draugo", "Naujien", "Darbininko", "Sandaros" pareiškimai apie pasitraukusi j b - gim iš kovos fronto, tebetrunkant tautinink linkim vadizm .. Nustebimo paliko tik tautinink "Vienyb ", kuri tautinink pasitraukim iš Vliko smerk . Tai gali b t ženklas, kad senosios ateivijos tautininkai ("Vienyb ") dar n ra susiderin su naujosios ateivijos tautininkais ("Dirva")... Keistai stebino ir "N. Lietuvos" nušvietimas, kod l tautininkai traukiasi iš Vliko: girdi, kai tik

Vliko patalp Reutlingene apipl š ir vokie i policija sp jo Vliko narius pasisaugoti, tai ir pasklbd s gandas apie tautinink atstovo traukim si iš Vliko . Prie tokios pat aliuizijos paskiau prisid jo ir "Draugas". Vadinasi, b ga iš baim s... Tokios aliuizijos spaudoje terodo jos politin s kult ros lyg .

Komiškai iš jo su Vlike likusi grupi reaguimu . Eltos Informacijos lapkri io 20 paskelb pirmame puslapy vilkini grupi komisijos (H. Blazas, J. Kaminskas, P. Karvelis) suredaguot ir priimt pareiškim . Jame sakoma, kad tautininkai gr žt prie vadizmo, kad sunkin santykius su diplomatais, kad sabotav Vliko darbus. Bet netrukus išaišk jo, kad šitas paskelbtas pareiškimas... netur jo b ti paskelbtas...

Neigiamai ir gausiai pasisakiusi spauda d l tautinink pasitraukimo, betgi nepaliet Vliko susilpimo gilesni priežais i . Teko pasteb ti tik "Drauge" straipsn , kuris ieškojo pozityvi reform . Jis referavo vieno diplomato nuomon , kad reikt Vilk atremti keturis politinius sparnus — katalikus, liaudininkus, socialdemokratus ir tautininkus . Primitynaini kartojo, kad frontininkai su krikš ionimis demokratais tur t b - ti viename sparne... Šitas si lymas tebuvo faktiškai tik prat simas tos reformos, kuri dabar Vlikui jau sugalvota, iškeliant ir pripaž stant buvimo teis senosioms politin ms partijoms, neglizuojant rezistencin s kovos organizacijas ar darant joms tik malon — leidžiant kampininkauti... Jeigu norima b t bet kokius "sparnus" atremti reali Lietuvos išlaisvinimo kovos ir j g pad t, tai nat raliau b t kalb ti tik apie du tokius "sparnus" — apie partij "sparn " ir rezistencin s kovos organizacij antr "sparn " .

*

Konkreiems dienos politiniams reikalams spauda parod mažiau d - mesio nei laisvinimo organizacijai.

Ta iau keletas klausim buvo iškelta degamos reikšmes. "N. Lietuva" paskelb Britanijos augštojo komisaro Vokietijoje staigos rašt, kuriame sakmiai mini, jog Britanija pripažinus de jure Klaip dos prijungim prie Vokietijos. t trenkian i naujien tebuvo pasteb tas kitoje spaudoje tik "Darbininko" reagavimas, su pageidavimu, kad m s atstovyb išaiškint, ar tai tik pareig no, ar tikrai užsieni reikal ministerijos nuomon. "T višk s žiburiai" kelis syk judino problem suaktualint "Ženevos dvasios" — siuntini Lietuv siuntim: ar si sti, jei taip, ar naudotis tegalima tik komunistin s-biznin s staigos patarnavimais, už tuos patarnavimus mokant daugiau nei pats siuntinys vertas, ar to reikalo negali imtis lietuviškos staigos ir aiškintis per valstyb s departament ... Tekt manyti, kad tokie klausimai yra verti t staig d mesio ir r pes io, nors to j d mesio, pareiškto per spaud, neteko pasteb ti. Neteko pasteb ti atgarsio n Kanados dienos iškelta id jai — organizuoti "laisvei peticij". Tokie konkret s klausimai ir sudaro politinio veikimo turin ... Gaila, kai jie jau ima rintis per galvas kaip srov, kuriai neparis pinama tinkamais kanalais. Maloniau pažym ti, kad tarptautiniame istorik kongrese Romoje padaryta diskriminacija mokslininkams, kilusiems iš bolševik pavergt krašt ir protegavimas bolševikams mokslininkams, buvo iškelta "Darbininko", rado atgarsio E. Turausko kalboje JPT, susilauk reagavimo LRK Federacijos konferencijoje. Tai mažas ženklas, kad organizmas gyvas, nes reaguoja. Bet reaguoja lig šiol daugiau partizaniškai, spontaniškai — neorganizuotai.

Nejaukiausia diskusija spaudoje kilo d l Lietuvos tikin i j laiško Pijui XII, kur atgabeno iš Lietuvos partizanai ir kur Pijui XII padav popiežiaus misijos lietuvi delegatas Vokietijoje kan. F. Kapo ius. Ši laišk

ko istorija sunkiai b t suprantama, jei ji neb t rašyta juodu ant balto... Pirmiausia "Lietuvos" žurnalas pasigedo Kersteno komiteto darb apžvalgoje, kad tarp bylos dokument n ra ano partizan atnešto laiško. "Naujienos" d l to pasteb jimo dviem atvejais piktinosi, kam "Lietuvos" žurnalas tai min jo, nes abejojo laiško autentiškumu. Gal tuo viskas b t ir baig si, jei "Naujien" pus neb t sijungusi oficiali staiga. Prieš "Lietuvos" apžvalg ir ši jos viet es s pasisak s ir ALT vyk. komitetas. Es d l to "Lietuvos" redaktoriai (J. Aud nas, B. Nemickas, V. Vaitiek nas) tur j aiškintis Laisv s Komitetui, kad sunku suprasti, kod l keli partizan gyvyb mis paliudytas dokumentas, partizan pasiuntini teiktas Popiežiaus III Misijos Lietuvi Delegat rai Vokietijoje ir šios perteiktas Pijui XII, kažkam pasirod neautentiškas ir, net atitinkam staig d l jo autentiškumo neatsiklausus, iš teiktin dokument išjungtas. Pagal apžvalgos autori tatau juo sunkiau suprasti d l to, kad "rekord" yra d ta A. Trakiškio slapyvardžiu pasirašyta "The Situation of the Church..." broši ra; taip pat d ta vyki metu Lietuvoje nebuvsio kun. Prunskio broši ra.

Alt už jo darbus Lietuvai gerbiam, d l to tiesiog nesuprantamas Alto šis elgesys, kuris gali b ti priimtas kaip panieka Lietuvos tikintiesiems, tiems pasiaukojusiems partizanams, kurie savo gyvyb m apmok jo t rašt; kaip diskreditavimas to rašto, kuris ap jo vakar Europ kaip sukre iantis dokumentas dar toli prieš Kersteno komisijos tyrin jimus...

*

Jei spauda yra bendruomeninio gyvenimo veidrodis, tai jame nesunkiai buvo skaitomi keleriopi tos bendruomen s nariai: yra judan i pagal savo aišk plan, yra nustojsi visai jud ti lietuviškoje dirvoje; yra sk stan i tik savo patogume; yra

judan i ir ieškan i reform , nau-
j konstruktyvi sumanym , yra ju-
dan i iš nepasitenkinimo ir zyzian-
i d l kit veikimo, bet nežinan i ,
ko patys nori... Su pasitenkinimu ga-
lima pažym ti, kad bendruomen , eil
organizacij vadovybi , kaip ma-
tyti iš spauldoje paskelbt užsimojim
 , stengiasi su konstruktyviais su-
manymais pasireikšti. Taip pat eil
individuali asmen iš jo spauldoje
su sumanymais Lietuvos reikalo prop-
agandai, šalpai. Teko toki id j
gausiai pasteb ti "T. žiburiuose",
"Drauge"... Nepasitenkinimo buvo
pareikšta bendruomen s rinkimo b -
du ir reikalaujama proporcinii rin-
kim , kurie galint ir mažesn už-
nugar turin ias grupes pravesti savo
atstovus. Tokis si lymas jo iš so-
cialdemokratini sluoksni "Lietuvi
Dienose". Si lymas, gali b ti svars-
tomas... Kitoks nepasitenkinimas ben-
druomene prad tas per "Naujienas"
— kad jos dabartin valdyba atsira-
dusi vadistiniu b du, prilygstanti
jaunlietuvi vado paskyrimui ir tt.
Tai jau demagoginis zyzjimas, kuris
yra negeresn s vert s už tuos nuti-
lusius lietuvybei ir tik savo sigyve-
nimu besir pinan ius.

D l pastar j vis daugiau spauldoje
aliarmuojama. "Aidai" sustojo prie
klausimo, ar šitie žmon s turi pa-
grindo piktintis, jeigu apie j atir-
kim nuo lietuvyb s viešai kalba-
ma. Prieina išvad , kad n ra pagrindo
kitiems j beg dyst dangstyti.
Tai savotiškas opinijos botagas, ku-
ris gali eiti lygia greta su lietuvy-
bei pasitarnavusi iškimu.

Energij t entuziast , kurie juda
ir neleidžia nurimti, nori racionalizuoti
ir pakreipti tinkama linkme
"Darbininkas", si lydamas suracio-
nalizuoti pirmiausia vien srit —
viešuosius min jimus. Si lo mažiau
rengti toki min jim , kur akis nu-
kreipiama vis praeit . Skatina su-
stoti prie dabarties reikal ir akis
kreipti ateit , pozityvius k rybi-
nius darbus.

S J DIS AR ORGANIZACIJA

S j džio vardu suprantamas
visuomen s telkimas ar telki-
masis apie kuri id j ar id -
jas.

Organizacija — tai jau id -
jai ar id joms pritarian i
žmoni kolektyvas, kuriame
asmuo iš vienos pus s prisii-
ma sipareigojimus id jai vyk-
dyti, iš antros — gauna teis
pareikšti savo vali d l tos id -
jos vykdymo b d ir kolekty-
vo tvarkymosi.

S j dyje asmenis jungia
bendra mintis. Organizacijoje
šalia bendros minties dar ir
sutarta sipareigota drausm ...

S j džio augimas priklausio
pirmiausia nuo uždegan ios ak-
tualios ir pagaunan ios id jos,
jei ji tinkamai pristatoma vi-
suomenei. Organizacijos pasise-
kimas priklauso šalia to dar ir
nuo drausmingumo ir solida-
raus laiku ir vietoj prisiimt
pareig atlikimo.

S j dis ir organizacija vien-
nas antram talkina ir pare-
mia. S j dis pirmesnio kilimo,
nes apie id j telkiasi tam tik-
ras kiekis jai pritarian i , to-
liau susikuria j organizacija;
ji id j ple ia organizuotu b -
du ir kuria masin jai prita-
rian i s j d ...

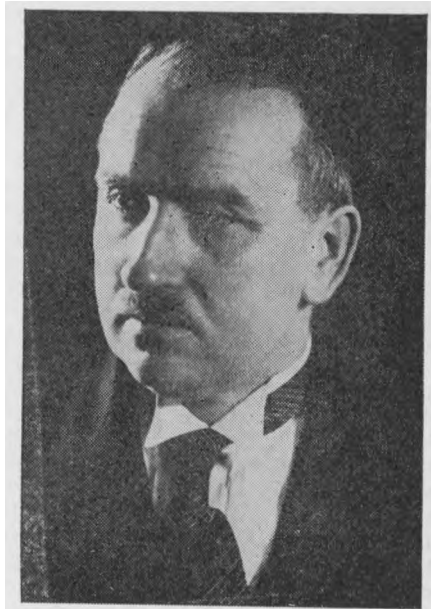
Ar LFB yra ir turi b ti s -
j dis ar organizacija? — Lie-
tuvoje buvo bendras ir visuo-
tinis rezistencijos s j dis. Vien-
na to s j džio organizuota dalis —
kovos organizacija buvo
Lietuvi Frontas. Tremtyje bu-
vo iš pradži tenkinamasi s -
j džio pritarian i LF id -
joms, iki susitelk LF biuliiiai
form drausmingos organi-
zacijos, kuri yra atrama LF
siekimams vykdyti ir pl sti jo
id joms pritarian i s j d .

Vardai vykiuose

Prof. Pranas Dovydaitis, gimęs 1886, žuvęs Sibire. Sunaikintas bolševik kaip j priešininkas, vienas iš aktyviausių priešininkų Lietuvoje. Jis buvo bolševik priešininkas ideologini srityje, nes pirmasis pradėjo kovą prieš marksizmą savo gausingais moksliniais žurnalais, sukurė katalikų jaunimo ateitininkų sąjungą. Tai vienas iš drąsiausių ir ištvermingiausių pakūsi kovą prieš Antikristą Lietuvos plote. Jis buvo bolševik priešininkas socialini srityje — pirmininkas L. Darbo Federacijos ir pirmininku pasilikęs toliau, kai ji persitvarkė Krikščionių Darbininkų Sąjunga. Tais junga dr. Prano Dielininkai, Juozo Katiliaus ir kt. pastangomis buvo išplėtos aštrios kovos prieš pat bolševikams ateinant už darbininkams atitraukimą iš komunizmo takos. Priešininkas politini srityje — jis yra Nepriklausomybės akto signataras, buvo ministeris pirmininkas tuo metu, kai aštriausiai bolševikai veržėsi Lietuvai. Kaip Nepriklausomybės akto signataras gavęs žemės mginimo įstatymą, atleistas iš universiteto; iš tos žemės bolševik ir buvo paimtas Sibire.

Prel. Mykolas Krupavičius susilaukė 70 metų. Sukakt gausiai ir palankiai minėjo daugumas spaudos. Sukaktis nelaukta sutapo su jo partijos vadovybės sprendimu išleisti jį iš Vliko pirmininko. O ir tose pareigose jis galėjo atšviesti sukaktį — 10 metų mnesiais. Neatrodė, kad jo amžius būtų buvęs pagrindinis motyvas jam paleisti, nes dabar Vliko prezidentui patelkti ir vyresnio už jį amžiaus. Sutapo jo pasitraukimas iš Vliko ir su Vliko pasitraukimu iš Europos, o M. Krupavičius buvo ištikimas miniai, kad Vlikui vieta yra Europoje.

Sutapo Krupavičiaus pasitraukimas ir su Vliko radikaliausia ligos istorija.

Pranas Dovydaitis

forma, kur iš pagrindų pakeitė jo veidą — tai Vliko nutarimas, kad jo nariais gali būti ir ne Lietuvos piliečiai. Nutarimas pademonstruotas praktiniu veiksmu — VT pirmininku išrinkus seniai imigravusį Alto ir Balfo veikėjų. Tai reiškia tylų Vliko sutikimą, kad "Draugo" žodžiais tariant, "vargų j bus galima bevardinti vyriausiuoju komitetu... Vargu jis begal t sakyti atstovaujantis tautos valią ir tebeturintis iš Lietuvos išvežt mandata vadovauti kovai dėl laisvės ir nepriklausomybės".

Dr. Pranas Viktoras Raulinaitis susilaukė 60 metų. Už savo peilį jis paliko didelį praėjimą — buvo seim vicepirmininkas ir sekretorius, Lietuvos Darbo Federacijos pirmininkas, Mažajame ir Bežemės sąjungos pirmininkas. Dotnuvos akademijoje teisi profesorius, advokatas ir t.t... M s

d mes labiau traukia tai, kad jis buvo aktyvus "Naujosios Romuvos" bi iuli s j džio vadovyb s narys, s j džio, kuris jau vadistino režimo laiku palaik ir pl tojo gyv j mint . Tremtyje Australijoje Raulinaitis buvo Mindaugo instituto ved jas. Dabar jis gyvena Los Angeles.

Dr. Stasys Ba kis 1956 pradžioje susilaukia 50 met . Prieš 25 metus jis prad jo tarnauti užsieni reikal ministerijoje; Paryžiaus poste nuo 1938 — sekretorius, patar jas dabar ministeris. Dr. Ba kio dabartin veikla Paryžiuje per spaud , tarptautinius s j džius ir kt. aki vaizdžiai rodo, kaip žmogus su iniciatyva ir energija daug gali padaryti Lietuvai net ten, kur formali sunkum yra didesni nei kitur.

Eduardas Turauskas, dalyvav s kaip NEI atstovas JPT sesijoje New Yorke, parod , kad jis v l labiau sitraukia lietuvi visuomenin gyvenim . Nors dabar jis yra Paryžiaus lietuvi bendruomen s pirmininkas, bet jo tikroji sritis b t lietuviams atstovauti tarptautin je plotm je. Už savo pe i ir jis turi svarias praeities pareigas — Eltos direktorius, atstovas Prahoje, politinio departamento direktorius, paskutinis atstovas prie Taut S jungos ir kt.

Dr. Kazys Ambrozaitis baig karo tarnyb , gr žo prie medicinos ir gr žta organizacin gyvenim , be kurio savo praeityje jis sunkiai manomas. Su šeima tuo tarpu gyvena Brooklyne.

Dr. Zigmas Brinkis, kurio rašinys spausdinamas šiame nr., baigus darb Laisvosios Europos laikytai kolegijai Strasbourge, persik l Madrid , kur toliau studijuoja socialin medicin .

Dr. Jonas Grinius, profesoriav s Strasbourgo Laisvosios Europos kolegijoje, persik l Miunchen . Iš ten kaip L. Darbo Federacijos pir-

mininko pareigas ein s numato stiprinti ryšius tarp organizacijos nari .

Alina Grinien , s kmingai vadovavusi mokini bendrabu iui Vasario 16 gimnazijoje, vadovavusi gimnazijos tautini šoki grupei, palankiai sutiktai vokie i ir amerikie i publikos, iš gimnazijos pasitrauk ir persik l Miunchen . Dirba Balfe.

Prof. Dr. Antanas Ram nas Paplauskas dienos žmogum virto dvigubu laim jimu — š ruden Ottawos universitetas pak l j ordinarinius profesorius ir paskyr pedagogini moksl katedros ved ju. Universitete dirba nuo 1949. Antras d mesio vertas faktas — jis pakviestas UNESCO leidžiam tarptautin pedagogini moksl žurnalo kolektyv , kuriame viso yra 20 asmen ; iš Naujojo Pasaulio tik du — A. Ram nas Paplauskas ir Kolumbijos prof. Bigelow. A. Ram nas Paplauskas susilauk dar tik 45 met . Artimuose nr. duosime jo straipsn .

J. Armonas ir J. Ži rys virto dienos žmon mis Amerikos spaudoje, kai jie sukompromitavo soviet žurnalist spaudos konferencij Clevelande. Tai "partizanin " kova prieš bolševikus, ir toje pozicijoje pasirinkt uždavin jie puikiai atliko.

Jonas Vaitkevi ius, labai vertinamas Amerikos Balso praneš jas Miunchene, apie ateinan i met kov atvyks su šeima Amerik .

Mažai tautai pavojinga skolintis kult ros iš vieno kurio šaltinio. Jei tautin kult ra yra kuriama kult rin s sintez s keliu iš vairi šaltini , yra daugiausia davini , kad tauta nepateks pavojing vienašališk tak .

St. Šalkauskis

LAIŠKAI

— L. Nr. 7... vien neties ra-
dau — Varpo recenzijoje, kur Pa-
jaujo pasakym, kad "katalik po-
litine grup ... bus vieninga (maišti-
ninkus vyskupai sutvarkys)", atsa-
koma, kad " tokius reikalus nesiki-
ša vyskupai". Kamgi šitaip rašyti,
kai redakcija puikiai žino, kad... ki-
šasi ir dar kaip... Anas sakiny s ga-
l t tikti nebent KD spaudoj...

RED. Varpo recenzijos autorius sa-
vo pastaboj tur jo minty bendr
K. Bažny ios nusistatym, kuris
buvo paryškintas ir "Pax Romana"
diskusij politin s atsakomyb s
klausimu. Tose diskusijose kaip
tik buvo sakmiai iškeltas klausi-
mas, "ar katalikas, kaip bažny ios
narys b damas subordinuotas hie-
rarchijai, nes s suvaržytas ir sa-
vo politiniuose sprendimuose" ir
atsakyta aiškiai ne. Kataliko poli-
tin veikla atsiremia jo paties at-
sakomybe ir iniciatyva. (Ži r.
L. Nr. 7 p. 52). Jei praktikoj ir
pasitaiko individuali nukrypim,
tai tas nepaneigia bendro nusista-
tymo.

Juozas Sirgedas, dipl. inž., mir-
lapkri io 21 Detroite retu ir lig šiol
nepagydomu limfini liauk v žiu.
Velionis buvo vienas iš LFB Detroi-
to samb rio organizatori ir veik j
bi iuli . D l savo nuoširdumo ir gy-
vos dvasios vis buvo m giamas.
Su juo pasitrauk iš gyv j išsi-
mokslin s specialistas, taurus, švie-
sus lietuvis, jaunas, energingas Lie-
tuvos laisv s kov s j džio narys.

LFB Detroito samb rio bi iuliui
ir organizatoriui

a. a. inž. Juozui SIRGEDUI
mirus, skausmingame našlai i
li desyje jo šeim nuoširdžiai
užjau ia LFB Valdyba

— Nuoširdus a i už Nr. 7... do-
mus, turiningas ir rimtas.

P. Mickevius, Milwaukee, Wis.

*

— Pagaliau at jo diena, kurioje
pasirod bešališkas, tiesus ir aiškus
žodis. Kaikurias vietas skai iau ke-
let kart ... Lietuvi Fronto Bi iu-
liai yra švyturys m s Lietuvai...

Rož N. Mainelyt,
Long Island City, N. Y.

*

— ... Siun iu 10 dol... apmok ti
" Laisv " žurnalo prenumeratai...
Man ir toliau bus laukiamas sve ias...
sugeb s be jokio pataikavimo iš pa-
grind ir blaiviai pažvelgti m s
politin, visuomenin bei kult rin gy-
venim ir tuo pades s net eiliniam
žmogui... susivokti dažnai jau per-
daug kyr jusiose savimeiliškose m -
s politini srovi rietenose ...

J. Mikelinskas, E. Chicago, Ind.

•

— L. 6-me nr. labai patiko J.
Mat. laiškas ir Redakcijos prie jo
priedas. Šitaip reikia polemizuoti...
Apskritai mes turime d ti daugiau
pavyzdži, parodan i, kur krikš io-
ni darbai nesiderina su j principi-
pais. Tai yra ugnis, kuri degina r -
dis ...

M. D., Canada

— Sveikinu j s gražias pastan-
gas ir linkiu s km s.

B. Paramskas,
Washington, D. C.

*

... Tamst malonus laiškas... ma-
ne sujaudino iki džiaugsmo ašar, nes
jis buvo man gyvas rodymas, kad
nesu dar vis pamirštas... Tad teb-
na man leista nuoširdžiai pasveikin-
ti su art jan iomis Kal d švent-
mis ir lietuvišku senu papro iu pa-
sidalinti "Dievo pyragu", kuris K -
i vakare primins, jog kuklioje Ko-
lumbijos Tunėje... vienas iš kadaise
nepriklausomyb s laikais "li t " mi-

ni tamstas ir tamstoms be galo dkingas. Kadangi tamstos esate geros valios, tai aišku, Dangaus Angelas ne tik Betl jaus piemen liams, bet ir tamstoms nakt iš 24 25 skelbs "pax hominibus" — taik ir ramyb ne tik širdims, bet ir namams, šeimoms ir artimiems, ši taika ir ramyb telydi tamst visus žygius, darbus ir sumanymus, kurie neabejotinai su Dangaus palaima atves tolim užsibr žt tiksl .

Mylintis ir d kingas

V. Grigali nas-Glovackis,
Columbia, S. A.

Nuo redakcijos; D kojame už "Dievo pyragus" ir už kal dinius sveikinimus...

Kad b tume tai valandai dvasioje "visi" drauge, reikalinga prijungti dar ir pergyvenimus t , kurie yra anapus uždangos... J. Daumanto knygos "Partizanai už geležin s uždangos" parodo, kokios mintys lank K i vakar tuos, kurie neš žinias Vakarais, kai jie buvo jau nebe Lietuvoje ir kai slankiojo svetimi sargybiniai, jieškodami j , tvarto šiauduose sikasusi , — ir tai kaip tik

K I VAKAR

"Tur jome užmiršti K i stal ir tyli j Kal d nakt praleisti sikas šiauduose, kuri buvo tiek maža, kad negal jo m s nei nuo v j apsaugoti. Ta iau ši aplinka savo vargu ir savo paprastumu buvo pati artimiausia Mažojo Dievulio užgimimui.

Ir taip mus aplank vidurnak io valanda... Tvarto šiauduose susig žus ryškiau negu kitados iškilo mums prieš akis m s tautos Golgotos kelias.

Mintimis skriejome pas artimuosius, m s gimtias pirkias, kurios dabar buvo sklidinios skausmo, besiveržian io iš už mus besimeldžian i motin širdži . V l niuk si mintys ir geso paskutinis viltys, kai prileisdavome, kad gal jau ištiko tas pats žiaurus likimas — mirties kelion Rusijos gilum , ar gyv žmog sup d s sovietinis kal jimas. Juk iškeliaujant iš Lietuvos, bolševikai vykd masinius tr mimus.

Prisiminime t dvidešimt t kstan i savo kovos draug , kuri daugelis pasirinko kankinio mirt , iškeliaudami amžinyb n su-traiškytais s nariais, sulaužytais šonkauliais, išsukin tais pirštais, supiaustyta ir išdeginta oda ...

Mintimis jung m s ir su gyvaisiais kovojaniais draugais, kurie su ginklu rankoje žuvo K i nakt savo gimtuose laukuose.

O vis d l tos Tiesos, kuri paskelb ši nakt gim s Pasaulio išganytojas.

Iš ryto, eidamas šerti gyvuli , užsuko ir pas mus šeiminkas net su K i stalo likuiais. Pajutome, k reiškia sava t vyn ir savi žmon s".

T u r i n y s

	Psl.
Redakcija: Dvasia ir interesas	1
Vis. Studij Biuras: Valstyb ir demokratija (iš ciklo " pilnutin demokratij ")	5
Zigmas Brinkis: Svarstymai d l sveikatos reikal tvarkymo	11
Rož Šomkait : Kaip aš savo profesijoje galiu geriausiai prisid ti prie Lietuvos atstatymo	16
Antanas Mažiulis: Laisv pirmas lapas	22
Antanas Pocius: Kapitonas Pranas Gužaitis ir pogrindis	27
Darbai ir id jos: Anapus: Rezistencijos dvasia koncentracijos stovyklose (J. Scholmer); Reformos Soviet koncentracijos lageriuose ("Obser- ver"); Laisvojo ir sovietinio darbininko pad tis (Vt. Vt.); Tremy- je: Trej met perspektyvoje (J. Brazaitis); Ties vieno lietuvio klai- p die io byla (J. B.); Tarptautinis istorijos moksl kongresas Romo- je (Z. Ivinskis); Gyvoji mintis: Tarptautini samb ri (ekip) ke- lias (Ed. Turauskas); Akademin s diferenciacijos parašt je (J. Gai- l nas); Pradžioje naujo amžiaus (A. Maceina); Id jos spaudoje; Vardai vykiuose; Laiškai	32-64

LAISV raš :

Kun. K. Bal ys, J. Brazaitis, Z. Brinkis, J. B t nas, A. Damušis, J. Gri-
nius, Z. Ivinskis, J. Kazickas, K. Kudžma, A. Maceina, A. Mažiulis, A. Mus-
teikis, M. Musteikis, P. Narutis, A. Pocius, L. Prapuolenis, A. Sabaliauskas,
V. Sidzikauskas, S. Suzied lis, A. Šal ius, R. Šomkait , Ed. Turauskas, V.
Vaitiek nas, J. Vidzgiris, V. Žvirzdys.

Artimiausiuose nr. rašys:

K. Ambrozaitis, K. Brazauskas, V. Grigali nas-Glovackis, St. Juz nas,
V. Jonikas, kun. R. Krasauskas, A. Ram nas-Paplauskas.

MIELIEJI SKAITYTOJAI,

Kas iš m s nenori b ti prisimintas ir pasveikintas Kal d
šven i ir Nauj j Met proga. Tai taip žmoniška. Bent kart
per metus bent trumpu šiltu pasveikinimu pabendrauti.

Laisv skaitytojus lanko iš Amerikos jau aštuntas kartas,
dr sindama savimi pasitik jim , stiprindama Lietuvos išsilaisvinimo
vilt , skatindama bud jim ir rezistencij prieš tremties dvasi , ug-
dydama meil bei ištikimyb žuvusiems, ž stantiems ir tebekovojan-
tiems T vyn s lietuviams, draugams, paž stamiems ir nepaž sta-
miems, bet broliams.

Ta iau ir Laisv bendravimas su skaitytojais remiasi abipu-
siškumu. Jam palengvinti su šiuo Laisv numeriu skaitytojus
aplanko vokas. Tai priminimas ir prašymas. Priminimas tiems,
kurie lig šiol dar netur jo progos atsilyginti ir paremti Laisv
leidim . Prašymas visiems skaitytojams pasinaudoti voko paslau-
gumu 1956 m. Laisv prenumeratai.

Nuoširdžiai sveikindama savo Mielus Skaitytojus Kal d ir
Nauj j Met , J Laisv tikisi, kad J s paremtas Kal d senelis
gr žins jai vok dvigubai daugiau ir, svarbiausia, netuš ius.

L a i s v

LAISV R M JAMS NUOŠIRDŽIAI A I

Laisv reikalams aukoję: Dr. P. Kisielius \$25.00, V. Sinkevius \$25.00, Dr. K. Ambrozaitis \$10.00, P. Bagdonas \$10.00, J. Kavali nas \$10.00 Dr. Valis Labokas \$10.00, K. Ra i nas \$10.00, A. Šleževi ius \$10.00, M. Jurgaitis \$6.00, S. Barzdukas \$5.00, A. Gulbinskas \$5.00, V. Ma ys \$5.00, A. Dzirvonas \$5.00, J. Mikelinskas \$4.00, A. Pocius \$4.00, . Grincevi ius \$2.00, St. R. \$2.00, St. P. \$2.00.

Mieliesiems Laisv r m jams jos leid jai nuoširdžiai d koja.

Žodžiai apie maž j ir pavergt taut išnaudojim šio nr. 21 psl. buvo pasakyti Jungtin se Tautose 1948 Soviet S jungos atstovo Gromyko.

" LAISV " ATSTOVYB S:

Australijoje: A. Grigaitis, 86 Gheringhap St., Goelong, Vic. N. Butk - nas, 9 Cowper St., St. Hilda, Vic.

D. Britanijoje: V. Akelaitis, 41 Bloemfontein Ave., Shepherds / Bush, London W. 12.

Italijoje: Dr. Z. Ivinskis, via Brescia 16, Roma.

Jungtin se Valstyb se: Chicago, Ill. — S. Daunys, 2234 So. Sawyer Ave., tel.: CLifside 4-6690; Cleveland, Ohio — K. Gaižutis, 6815 Lawnview Ave.; Detroit, Mich. — B. Polikaitis, 15483 Ward St.; Los Angeles, Calif. — J. žuolaitis, 2012 N. Catalina St.; Philadelphia, Pa. — A. Gaigalas, 335 Titan St., tel.: HO 7-4176; Waterbury, Conn. — V. Vaitkus, 85 Arnold St.

Kanadoje: Hamilton, Ont. — J. Pleinys, 113 Cannon St. E., Tel.: 2-2698; Toronto, Ont. — VI. Gir ys, 31 Concord Ave., Tel.: OL 2156, Sudbury, Ont. — J. Urbonas, 1421 Pelissier St., tel.: CL 6-3049.

V. Vokietijoje: J. Medušauskas, Schellstr. 12/8, Muenchen 13.

Švedijoje: P. D da, Markvards g. 9, Stockholm, Va.

Šveicarijoje: Dr. P. Radvila, Werkgasse 50, Bern.

" LAISV " METIN PRENUMERATA: Amerikoje (Šiaur s ir Piet) — \$3.00; Australijoje ir D. Britanijoje — L.-10; Italijoje — L.900.-; Pranc zijoje — Fr.750.-; Švedijoje — Kr.8.-; Šveicarijoje — Fr.8.-; V. Vokietijoje — DM.6.-.

ATSKIRAS NUMERIS: Amerikoje — \$.0.75; Australijoje ir D. Britanijoje — L.-2.50; Italijoje — L.250.-; Pranc zijoje — Fr.200.-; Švedijoje — Kr.2.-; Šveicarijoje — Fr.2.-; V. Vokietijoje — DM.1.75. (Norintieji gauti oro paštu primoka faktines oro pašto išlaidas).

LAISV leidžia — Lietuvi Fronto Bi iuliai.

Redakcijos kolegija: vyr. redaktorius — Juozas Brazaitis, redaktoriai — Dr. Juozas Kazickas ir Dr. Antanas Musteikis.

Viršelio vinjet — dailininko Telesforo Valiaus.

Redakcijos ir administracijos adresas: 23 Linden Street, Brooklyn 21, N. Y., Tel.: GLenmore 3-9522.

LAISV — TOWARD FREEDOM, Lithuanian magazine published quarterly by the Friends of the Lithuanian Front, 23 Linden St., Brooklyn 21, N. Y.